

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni osakond

EESTI PANGANDUSE ARENG PÄEVALEHTEDE
JUHTKIRJADE PÕHJAL 1993-2005

Magistritöö

Andrus Kluge

Juhendaja:
Dotsent Triin Vihalemm

Tartu
2006

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	5
1.1. Ühiskondlik usaldus kui pankade rolli kujundaja.....	5
1.1.1. Sõltuvus ekspertidest	6
1.1.2. Teadmatus ja kontrollimatus.....	6
1.1.3. Vastutus ja kohustus.....	7
1.1.4. Risk ja ootused.....	8
1.1.5. Organisatsiooni reputatsioon.....	10
1.1.6. Usalduskultuur.....	10
1.2. Pankade roll üleminekuühiskonnas.....	11
1.3. Panganduse arengujärgud Eestis.....	13
1.3.1. Sotsiaalse trauma periood.....	13
1.3.2. Üleminek turumajandusele ja panganduskriis 1987-1993.....	15
1.3.3. Terade eraldamine sõkaldest 1994-1995.....	17
1.3.4. Börsimängud ja nurgakivid uutele peahoonetele 1996-1997...	18
1.3.5. Lammutustööd ja Rootsi aja saabumine 1998-1999.....	19
1.3.6. Tänapäev	21
2. Probleemipüstitus ja uurimisküsimused.....	23
2.1. Probleemipüstitus.....	23
2.2. Uurimisküsimused.....	28
3. Metoodika.....	29
3.1. Uurimismetoodika ja valim.....	29
3.2. Kodeerimine.....	31
4. Uurimistulemused.....	34
4.1. Sõnumid ja väited aastate lõikes.....	34
4.2. Probleemid ja diskussiooniteemad.....	38
4.2.1. Riik ja Eesti Pank kui regulaatorid ja järelvalvajajad.....	38
4.2.2. Riigile kuuluva kommertsipanga tegevus ning riigi koostöö kommertsipankadega.....	40
4.2.3. Pangandusturg ja pankadevaheline konkurentsivõitlus.....	41
4.2.4. Pangateenused ja pankade klienditeenindus.....	44
4.2.5. Laenud ja laenamine.....	46
4.2.6. Pankade ja pangateenustega seonduvad eetilised probleemid	47
4.3. Äripäeva võrdlus üldpäevalehtedega.....	50
4.4. Pankade legitiimsust loovad tegurid.....	55
5. Järeldused ja diskussioon	62
Kokkuvõte.....	70
Summary.....	72
Kasutatud kirjandus.....	74
Lisad.....	77

SISSEJUHATUS

“Pangandus ei ole üks majandusharu teiste kõrval, vaid muu eeldus ja kroon. Pangad kerkivad kui pühakojad ja õhtuti läkitavad salapäraselt tardunud nägudega preestrid telekraanilt meile sõnumeid börsitehingutest ja kursimuutustest. Meile on määratud saada mulje osaliseks, et pankadest lähtub meile tõeline võimuallikas ja et kui pankadel läheb hästi, on meilgi elulootust. Kogu riigi ideoloogia keerleb rahapaja ümber: kes jumaldab raha, oskab olla sellele meelepärane, see teenib ka ise väärilist tasu. Raha pööritamine on raske töö. Raha – see on vabadus”.

Rein Veidemann, 1995

Pangandussektori roll Eestis tundub teiste institutsioonidega ja majandusharudega võrreldes olevat ületähtsustatud. Sellise mõju ja rolli kujunemine võib olla seotud legitiimsuskriisiga üleminekuühiskondades ja avalik-õigusliku ning kolmanda sektori nõrga usaldusväärsusega Eesti ühiskonnas, mis on loonud kommerts-institutsioonidele nõ. soodsamad võimalused.

Klassikaliselt on pangad olnud rahavahendajad ehk pakkunud laiale avalikkusele võimalust hoiustada raha kui maksevahendit turvalisemalt ning omakorda laenanud kindla tasu eest välja juba kogunenud rahalisi vahendeid rahavajajatele. Seda rolli täites on pangad ajalooliselt korrastranud ja suunanud majanduse arengut. 1990-tel aastatel tõusis pankade roll liialt esile, kuid ühiskonna arenedes on pankade võim taandunud ning majanduses valitseb tasakaal. Uuel sajandil ootab ühiskond pankadelt varasemast teistsugust sotsiaalset rolli. See on soliidne käitumine, targad nõuanded oma klientide vara kasvatamiseks, võimalikult soodsad ressursid klientide elustandardi parandamiseks ning abi endast nõrgematele.

Plaanimajanduselt turumajandusele üleminekuga kaasnevad massiivsed muudatused ühiskondlikes väärtushinnangutes. Uute väärtuste kinnistumisel on oluline roll nende kandjate, antud juhul siis pankade, meediarepresentatsioonil. Ükski institutsioon ei suuda iseseisvalt mõjutada ühiskonna muutusi, sellisteks arenguteks peab olema vastav soodumus, mida võimendab ja loob meedia.

Ajakirjandusel on olnud ühiskonna harimisel uues, peale NSVL lagunemist tekkinud olukorras oluline roll. Lisaks riigi tegutsemisele pangaklientide kaitsel on ajakirjandusel olnud unikaalne võimalus selgitada inimestele uue majanduskeskkonna toimimise reegleid,

kultiveerida väärtushinnangute muutusi, analüüside riske, kujundada head äritava ja pakkuda informatsiooni edasimõtlemiseks.

Käesolevas magistritöös uurin meediatekstide abil, kuidas on ajakirjandus sõltumatu info vahendaja ning kriitikuna konstrueerinud pankade-ühiskonna suhteid.

Magistritöö teoreetilises osas vaatlen usaldust panga ja tema klientide suhetest lähtuvalt. Analüüsin erinevaid aspekte, mis kujundavad panga ja ühiskonna vahelist usaldussuhet ning toon välja põhjused, miks on usalduse loomine ja hoidmine panga tegutsemise jaoks määrava tähtsusega.

Turumajanduse sisseviimine on seotud erinevate probleemidega. Seetõttu peatun magistritöö teoreetilise osa teises pooles ühiskondliku trauma seostel Eesti panganduse väljakujunemisega ning kirjeldan panganduse erinevatel arengujärkudel Eesti panganduses toimunud muutusi.

Magistritöö teises osas püstitan uurimisküsimused ning kolmandas kirjeldan uurimismetoodikat. Magistritöö on jagatud kaheks omavahel seotud uurimisvaldkonnaks. Esiteks on vaatluse all teemade ring ning muutused pangandusest kirjutamisel ajavahemikus 1993-2005. Samuti uurin Äripäeva ja üldpäevalehtede sarnasusi ja erinevusi pangandusteema kajastamisel. Teiseks valdkonnaks on pankade legitiimsuse loomise tegurite väljaselgitamine ning nende tegurite olulisuse muudatused.

Töö neljandas osas esitan meediatekstide uurimistulemused neljas lõikes: esiteks esinenud sõnumid ja väited aastate lõikes, teiseks pikem analüüs käsitletud teemadest, kolmandaks Äripäeva pangandusteema käsitlemise võrdlus üldpäevalehtedega ning neljandaks analüüs pankade legitiimsust loovatest teguritest.

Lõpetuseks toon välja põhijäreldused ning omapoolse tõlgenduse analüüsitud valdkondadest.

Soovin tänada magistritöö juhendajat dotsent Triin Vihalemma hea nõu ja abi ning konstruktiivsete arutelude eest. Praktilise poole pealt olen tänulik Urmas ja Tuuli Reisbergile, kes abistasid artiklite otsimisel ja võõrkeelsete tekstide tõlkimisel. Minu lugupidamine ja tänu ka Mart Sõrgile ja Indrek Neiveltile sõbraliku suhtumise ning intervjuude eest.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Ühiskondlik usaldus kui pankade rolli kujundaja

Usaldus on sõna, millele me oma igapäevases elus pöörame vast liialt vähe tähelepanu. Kui läheneda usalduse mõistele teooria vaatepunktist, leiame oma üllatuseks, et ilma usalduse olemasoluta ei toimiks peaaegu mitte miski, ka mitte lihtsamad igapäevatoimingud ega peresuhted.

Magistritöö teoreetilises osas vaatlen usaldust institutsioonide ja tarbija suhetest lähtuvalt, täpsemalt siis panga ja tema klientide suhetest. Samuti otsin põhjendusi protsessidele ja kirjeldan üleminekuühiskonna taustsüsteemi, mis on mõjutanud Eesti uue panganduse väljakujunemist.

Mingite konkreetsete teenuste sisusse tungimata on teenusepakkujaga erineval kompetentsitasandil oleval tarbijal keeruline, kui mitte võimatu hinnata erinevate pakujate usaldusväärsust ja nende pakumiste tegelikku sisu. Seda ka põhjusel, et teenusepakkujate poolne kommunikatsioon ja turundustegevus on sageli kallutatud ja väheinformatiivne.

Eesti pangasüsteemi usaldusväärsuse hindamisel ühiskonna seisukohast on uuel sajandil toimunud märkimisväärne muutus. 1990-tel nähti pangandusega seonduvaid probleeme peamiselt raha säilimise probleemi kontekstis, sest pankurite ja Eesti Panga kui pankade kommertspankade järevalveasutuste kooliraha maksid korduvalt kinni pankade hoiustajad. Sajandivahetusel muutus pangandusturg tundmatuseni – selleks ajaks oli välja kujunenud pankade tegevust reguleeriv seadusandlus, välispankadest pangaomanikud omasid pikaajalist pangandustegevuse kogemust ning piisavalt finantskapitali, kohalikud pangatöötajad olid omandanud piisavalt kogemusi uute eksimuste vältimiseks ning tehnoloogia areng oli tõrjunud pankade olemasolu märkamise igapäevaste vajaduste esiplaanilt taustajõuks.

Järgnevalt vaatlen erinevaid aspekte, mis kujundavad panga ja ühiskonna vahelist usaldussuhet.

1.1.1. Sõltuvus ekspertidest

Ühiskonna heaolu sõltuvus pankadest on äärmiselt suur, seda peamiselt kahel põhjusel. Esiteks on pangad suure osa ühiskonna liikmete finantsvarade hoidjad. Panga maksejõuetus võib muuta nulliks inimeste aastatega kogutud säästude ja sealtläbi mõjutada mitte ainult inimeste finantsseisu, vaid ka töösse suhtumist, isikute- ja põlvkondadevahelisi suhteid jne. Teiseks võivad pankade poolt pakuvad võimalused parandada inimeste elukvaliteeti nii otseses (näiteks on võimalik võtta laenu ja soetada eluase, koguda endale pensioniks lisaraha) kui kaudses mõttes (näiteks automaatsed maksed hoiavad kokku aega).

Sellist pankade rolli kirjeldab suurepäraselt Stehr (1994: 184-187): “Kasvav sõltuvus „ekspertidest“ on üks olulisimaid aspekte kaasaegses ühiskonna muutumisel teadmuseühiskonnaks. Ekspertidid on need, kes konsulteerivad, annavad teistele juhiseid, nõustavad või annavad ekspertnõu – s.o. ametigrupp, kes on seotud teadmuse vahendamise ja rakendamisega. (---) Ekspertide töö ja teadmised nõuavad legitimatsiooni. Ekspertidid saavutavad oma legitiimsuse oma klientide tunnustusest. Enamasti ei ole teadmus, mida need ametid kasutavad, otseselt nende loodud. Pigem on nad vahendajaks teadmuse tootjate ja kasutajate vahel, ehk nende vahel, kes loovad tegevusvõimaluse ja nende, kelle ülesandeks on tegutseda. (---) Teadmus ei ole probleemivaba „valuuta“, mida on kerge vahetada. Ekspertidid annavad oma interpretatsiooni teadmusest edasi valitult. Sestap on ekspertidid sageli need, kes kujundavad kliendi tegevusprioriteedid ja situatsioonimääratluse”.

1.1.2. Teadmus ja kontrollimatus

Finantsmaailma toimimise põhimõtteid on paljude inimeste, eriti vanema põlvkonna, jaoks küllaltki keeruline mõista. Seda mitmetel põhjustel. Nõukogude haridussüsteemis individualistlikku kapitali kogumist ei väärtustatud ning seetõttu ei harjunud inimesed ka mõistma ja hindama finantsmaailmaga seotud riske. Samuti on keeruline mõista, et ka rahal on hind ning sellest arusaamast pangandus alles algab.

Sztompka (1999:13) märgib: “Suur osa kaasaegsest sotsiaalsest maailmast on selle liikmete jaoks muutunud läbipaistmatuks. Institutsioonide, organisatsioonide ja tehnoloogiliste süsteemide ning nende operatsioonide laieneva mõjusfääri keerulisus muudab nad arusaamatuks tavalistele inimestele, aga tihti ka professionaalsetele ekspertidele. Kes valdab

kogu informatsiooni globaalsetest rahavooludest, börsikõikumistest, arvutivõrkudest, telekommunikatsioonidest, transpordist või administratiiv-, juhtimis-, valitsuse või militaarsetest masinavärkidest ja rahvusvahelisest bürokraatiast? Rohkem kui kunagi varem peame me tegutsema pimedas, justkui seisaksime vastamisi tohutu suure musta kastiga, mille tõrgeteta tööst sõltuvad aina suuremal määral meie huvid ja vajadused. Usaldusest saab hädavajalik strateegia hakkama saamiseks sotsiaalse keskkonna läbipaistmatusega. Ilma usalduseta oleksime me halvatud ning võimetud tegutsema”.

Ajakirjandusel on olnud ühiskonna harimisel ja hinnangute kujundamisel peale Nõukogude Liidu lagunemist tekkinud uues olukorras oluline roll. Lisaks riigi kui turegulaatori tegutsemisele tarbijate (pangaklientide) kaitsel on ajakirjandusel olnud unikaalne võimalus selgitada inimestele uue majanduskeskkonna toimimise reegleid, kultiveerida väärtushinnangute muutusi, analüüsida riske, kujundada head äritava ja pakkuda informatsiooni edasimõtlemiseks.

“Usaldaja jaoks on olulise tähtsusega probleemiks see, et ei ole piisavalt vajalikku informatsiooni kõigi olukorra erinevate aspektide kohta: tõenäosus võita või kaotada sõltub usaldatava üldisest usaldusväärsest. Potentsiaalse kasu või potentsiaalse kahju hindamine on veelgi raskem, sest erinevate võitude ja kaotuste mõõtmiseks sobivad skaalad ei ole ühilduvad (näiteks kuidas saaks võrrelda partneri usalduse kuritarvitamisest tingitud kahetsust, häbi ja “määritud nime” võimaliku rahalise võiduga, kui usaldus on taastatud). Võib-olla kõige komplekssem ja keerulisem hindamine, mis nõuab erinevat liiki informatsiooni, on seotud selle inimese või sotsiaalse objekti usaldusväärsega, keda me tahame usaldada. (---) Näiteks: kui ma hoiustan oma raha panka, siis on üsna lihtne arvutada intressi, mille ma teenin, kuid tõeliseks mõistatuseks osutub panga maksejõulisus ning tõenäosus pankrotistumiseks. Selle vastu võib aidata hoiusekindlustus, kuid see nõuab usaldust kindlustuse pakkuja vastu, mis tõstatab sama küsimuse usaldusväärsest lihtsalt järgmisel tasandil” (Sztompka 1999: 61).

1.1.3. Vastutus ja kohustus

Panga puhul ei piisa ainult sellest, et ta on usaldusväärne. Pank ei tohi seada klientide raha riskantsete investeeringutega ohtu. Eesti panganduse ajaloost on võimalik tuua mitmeid näiteid, kus pankurid on oma kohustusi kliendi poolt panga kätte usaldatud rahaga

konservatiivselt ümber käia rikkunud. Siinjuures on võimalik eristada tahtlikku kohustuste eiramist ning pangandustegevusega seonduvate riskide ebaõnnestunud hindamist.

Sztompka (1999: 27) defineerib: “Vastuvõtu-usalduse (*responsive trust*) alla kuulub mõne väärtusliku eseme usaldamine kellegi teise kätte tema nõusolekul; loobumine kellegi kontrollist selle eseme üle ning selle andmine kellegi teise kätte, eeldades vastutustundlikku hoolitsust. Näiteks ilmneb sedalaadi usaldus, kui ma (---) paigutan oma säästud panka”. Pangandus on teoreetiliselt samasugune äri nagu iga teinegi ja igas äris võib seoses turukõikumistega tulla ette ebaõnnestumisi. Küll aga ei ole panganduses ühelgi juhul lubatav isiklike huvide eelistamine panga ja selle klientide omadele ega mängurlusel põhinev (ehk vähese võiduvõimalusega) laenupoliitika.

Sztompka (1999: 29) märgib: “Kohustuse tugevus on otseselt seotud võetud riski suurusega, võimalike kaotuste ulatusega, mis võivad esineda usalduse kuritarvitamisega.(---) Sama rahahulga aktsiatesse paigutamine on tugevam kohustus kui pangaarvel hoidmine, kuna tõenäosus kaotusteks on esimesel juhul suurem. Nii on ka suurem kohustus investeerida miljon dollarit tuhande asemel, isegi kui tõenäosus raha kaotamiseks on sama suur. (---) Kohustuse tugevus sõltub sellest, kas on olemas või puudub kindlustus või mõni muu varuplaan juhaks, kui usalduse kuritarvitamise tõttu peaks tekkima kaotusi. Hoides oma raha pangas, millele riik annab garantii, on kohustus nõrgem kui kindlustamata hoiuste ja laenude firmas”.

1.1.4. Risk ja ootused

Usaldus on vahetult seotud riskiga. „Usaldus on lahendus teatud riski-probleemidele“ (Luhmann 1988: 95). Risk kaasneb selle spetsiifilise juhuga, kui me usaldame mingi väärtusliku eseme või raha vabatahtlikult kellegi teise hoolde. Otsustades oma raha paigutamise üle võtavad kõik kliendid mingi riski, kuigi tavaliselt seda enese jaoks niimoodi ei sõnastata. Kõigepealt on meil risk, et pank, keda klient usaldab, ei ole võimeline hoiustatud raha tagastama. Teiseks, sõltuvalt hoiuse või investeeringu liigist, peab klient arvestama intressimäärade ning aktsia- ja valuutakursside võimalike muutustega seotud riskidega. Ja kolmandaks tuleb arvestada riskidega, mis ei ole panga ega kliendi kontrolli all, nagu näiteks riigi tegevus seadusandluse muutmisel jne.

Sztompka (1999: 32) hoiatab: “Suurendades vabatahtlikult oma haavatavust, loovutades teistele kontrolli endale väärtuslike esemete üle, peame me arvestama võimalusega, et need teised kasutavad oma võimalusi enda huvides ära või ignoreerivad kohustust, mida neile seadis meie poolt üles näidatud usalduse akt”. “Usalduse objektiks on sotsiaalsed rollid kui mingile kindlale positsioonile omistatud käitumisviisid. Näiteks on meil omad arusaamad emast, sõbrast, arstist, professorist, preestrist, kohtunikust, notarist – need on näited usaldatavatest personaalsetest rollidest või „avaliku usalduse“ kandjatest. (---) Üheks erinevuseks kommunismi ajastu ning praeguse aja vahel on uus seos usalduse ja majandusliku seisu vahel. Kapitalismi süsteemile omane rahaline kriteerium on tõstnud eraettevõtjad madalalt, ebausaldatavalt positsioonilt usalduse kõrgematele astmetele” (Sztompka 1999: 43).

Siit tuleneb ka seisukoht, et suurem ja rikkam pank on juba eelduslikult usaldusväärsem kui väiksem. Suurem ja tugevam tundub alati kindlam. Väike pank peab oma väiksusest tuleneva usaldusväärse puudujäägi kompenseerima mingi teise tugevusega, näiteks juhtide isikutega, pikaajalise tegutsemiskogemuse, reputatsiooni ja heade majandutulemustega või annab väikesele pangale usaldusväärse garantii riik (Eesti näitel hoiuste tagatuse kaudu).

“Kui ma paigutan suure rahasumma panka, siis ma ootan, et pank on efektiivne, investeerib mu raha hästi ning tagab mulle kerge ligipääsu oma arvele. Minu usaldus põhineb ootustel usaldusväärsele professionaalsele teenindusele. Aga ühtlasi ma ootan ka, et pank vastab samaväärselt: et ma saan oma raha tagasi koos intressiga, kui mul selleks soov tuleb, ning et pank usaldab mulle laenu, kui mul seda tarvis on, see oleks nagu vastastikuse usaldamise teeneks oma usaldavale kliendile” (Sztompka 1999: 52).

Seega on ootused usalduse ülesnäitamiseks kahepoolsed. Klient eeldab, et kui tema usaldab panka, siis soovib ta ka pangalt usaldust enda vastu. Selline ootus on kõikide usaldusakti osapoolte ausust eeldades täiesti õiglane. Samal ajal eksisteerib siinjuures teatav vastuolu. Klient otsustab panga usaldamisel enda isikliku raha paigutamise küsimust. Pank aga, laenates ühele kliendile raha, laenab välja põhiliselt teiste klientide, mitte “oma” raha ning seetõttu on keeruline eeldada vastastikuse usalduse tingimusteta loomist.

Eelpool toodud teguritest sõltub panga ja klientide vahelise usaldussuhte kujunemine. Järgnevalt toon välja põhjused, miks on usalduse loomine ja hoidmine panga tegutsemise jaoks määrava tähtsusega.

1.1.5. Organisatsiooni reputatsioon

Esmase usaldusväarsuse määramisel on oluliseks teguriks organisatsiooni, antud juhul panga reputatsioon. Sztompka (1999) selgitab, et “reputatsioon tähendab lihtsalt minevikutegude nimekirja. Isikud või sotsiaalsed objektid (institutsioonid, organisatsioonid, režiimid), mille kohta me peame mingi seisukoha võtma, on tavaliselt olemas olnud juba mõnda aega. Tõenäoliselt oleme me nendega juba varem kokku puutunud ja seega on meil juba olemas kogemus nende sõnapidamisest või selle murdmisest. Meil võib olla esmastest allikatest informatsiooni nende tegevuste kohta teiste inimeste vastu, ning jällegi nende vastusest usaldusele. Või siis meil võib olla ka informatsiooni kaudsematest allikatest, mis koosnevad lugudest, tunnistustest, hinnangutest ja soovitudest”.

Seega on reputatsioon teatud sorti ressurss, mis aitab meil teiste käest saada mõnd teist väärtust ja loota nende usaldusele. Mõnikord võivad reputatsioon ning sellel põhinev usaldus ka „raha teenida“, andes meile võimaluse tõsta oma teenuste või kaupade hindu. Kollock (1994: 337) seletab seda järgmiselt: “Hinnad, mida ostjad on nõus ühe kauba eest ühele kindlale müüjale maksuma ja mõnede ostjate soov mingi kindla müüjaga kaupa teha näib olevat informatsiooniks teistele ostjatele – kui teine ostja on nõus ostma müüjalt X, siis võib-olla võiks tema ka olla. Sel teel võivad müüjad, kellel on omistatud kvaliteetse kauba müüjate kuulsus, nõuda ostjatelt lisatasu oma kaupade eest selle identiteedi eest, mis nad endale on saavutanud.”

Siinjuures saame tuua näitena Hansapanga. Üheksakümnendate aastate alguses oli paljudel pankadel oli probleeme usaldusväarsuse ja sealtkaudu ka reputatsiooniga. Samal ajal oli konto avamine Hansapangas tasuline ja ka küllaltki kallis. Oli küllalt kliente, kes olid nõus hea reputatsiooniga panga kliendiks saamise eest maksuma.

1.1.6. Usalduskultuur

Üleminekuühiskonnas on usalduskultuur madal ja see on oluliselt mõjutanud pankade rolli kujunemist Eestis. “Võib märgata isevõimenduvat ahelat eelnevatest usalduse või usaldamatuse traditsioonidest tulevaste usalduse või usaldamatuse kultuuride poole. On olemas heatahtlik kaar, mis algab usaldusest, liigub läbi usalduse jagamise ja selle kinnitamise

täieliku usalduskultuurini. On olemas ka pahatahtlik kaar, mis algab juba olemasolevast usaldamatusest, liigub läbi usaldusest keeldumise täieliku kahtlusekultuurini” (Sztompka 1999: 129-121).

Magistritöös vaadeldav periood 1993-2005 iseloomustab suurepäraselt usalduskultuuri tekke aega Eestis, terade sõelumist sõkaldest ning väljakujunenud vastastikuse usaldusega ühiskonna (klientide) ja pankade vahelist usalduskultuuri olulist paranemist uue aastatuhande algusest alates.

1.2. Pankade roll üleminekuühiskonnas

Klassikaliselt on pangad olnud rahavahendajad, see tähendab pakkunud laiale avalikkusele võimalust hoiustada raha kui maksevahendit turvalisemalt ning omakorda laenanud kindla tasu eest välja juba kogunenud rahalisi vahendeid rahavajajatele. Tänapäeval baseerub panga tegevus endiselt peamiselt rahavahendusel. Samas on pankade roll seoses rahas mõõdetavate hüvede suure mõjuga pea iga inimese elus järjest laienenud.

“Ihaldatav elustandard post-industriaalsetes ühiskondades ei ole enam defineeritav mitte (tarbe)kaupade hulga ja/või varanduse suuruse alusel, vaid elukvaliteedi kaudu, mis väljendub kiires ligipääsus sellistele teenustele ja mugavustele nagu tervis, haridus, meelelahutus ja kunstid” (Stehr 1994:47).

Nõukogude Liidu kokkuvarisemise järgselt on Eesti ühiskonna ülesehitamist oluliselt mõjutanud globaalsed protsessid, oleme üha enam sõltuvad teistest riikidest ja ühiskondadest. Maailm on muutunud väga teineteisest sõltuvaks (*interdependency*). Kui kasvab meie sõltuvus koostööst teistega, siis kasvab ka nende usaldusvääruse tähtsus. „Jätkuv globaalne üksteisest sõltumine ainult suurendab vajadust usalduse järele, mis on koostöö vältimatuks tingimuseks“ (Misztal 1996: 269). Välispangad laiendavad oma tegevust oma emamaa piiride taha ning ühtse “koduturu” mõiste alla koondatakse sageli näiteks Skandinaavia- ja Balti riigid. Sama on toimunud ka Eesti panganduses, kus 2005. aasta lõpuks oli välisomanike käes praktiliselt kogu Eesti pankade summaarne aktsiakapital.

Võib öelda, et Eesti uued kommerts pangad said aastail 1990-1991 tegutseda anarhia tingimustes. NSV Liidu Riigipank ei suutnud riigi pangasüsteemis toimuvat enam korralikult

kontrollida, Eesti Pank aga ei suutnud seda veel teha. "Üheski kolmest [Balti] riigist polnud inimesi, kes tundnuksid moodsa panganduse põhimõtteid ja üheski polnud sobivat seadusandlikku raamistikku pankade tegevuse korraldamiseks," iseloomustasid Maailmapanga analüütikud 1990. aastate algust Baltimaade panganduses (Fleming, Chu ja Bakker 1996:3).

Käesolevaks ajaks on olukord Eesti panganduses oluliselt muutunud ning 2005. aasta jaanuaris avaldatud TNS Emori ja TNS keti rahvusvaheline korporatiivmaine uuring (Äripäev Online 2005) andis eesti pankadele korporatiivmainekuse pingereas viienda koha. TNS Emori uuringusuuna juhi Mari-Liis Eensalu sõnul tuleneb pankade kõrge maine ühelt poolt sellest, et pangandussektor on kinnitanud Eesti inimeste silmis oma usaldusväärsust ja teisalt on pangad olnud pidevalt innovatsiooni ja arengu esirinnas. Nii Eestis kui ka teistes riikides said erasektori teenustepakkujad kõrgemaid hinnanguid kui avaliku sektori institutsioonid. Erasektoris tagab konkurents parema teenuse ja maine klientide silmis.

Eesti pankade hea maine on viimaste aastate jooksul kujundanud ümber ühiskonna arusaamu väärtustest. Kui eelmised põlvkonnad pidasid võlgu elamist oma elustandardi parandamiseks või tarbimisvajaduste rahuldamiseks ebasoovitavaks, siis täna on pangad positsioneerunud mugavasse rahakoti rolli. On peaaegu ühiskondlik norm, et oma soovide täitmiseks puudujäävad finantsvahendid laenatakse pangast. Selline käitumuslik muutus on tingitud globaliseeruvast maailmast ning Eesti inimeste harjumisest euroopaliku mõtlemisviisiga. Stehr (1994:252) kirjeldab: "Globaliseerumine eeldab, et kohalikud kultuurid on passiivsed ja avatud ja vastuvõtlikud välismõjutustele. Iga kultuur on assimileerinud modernsuse sümboleid oma traditsioonidesse, iga indiviid konverteerib need sümboolid osaks oma isikupärasest eluviisist. Kohalik kontekst ei paku mitte ainult vastupanu, vaid ka vahendeid transformeerimaks võõraid kultuuripraktikaid".

Uute väärtuste kinnistumisel on oluline roll nende kandjate, antud juhul siis pankade, meediarepresentatsioonil. Ükski institutsioon ei suuda iseseisvalt mõjutada ühiskonna muutusi, sellisteks arenguteks peab olema vastav soodumus, mida võimendab ja loob meedia.

Muudatuste elluviimiseks peab riik looma vastavad tingimused ehk seadusandliku raamistiku. Touraine (2002) märgib: "Poliitilist avalikkust tuleks aga mõista kui turumajanduslike institutsioonide ja eri kogukondade kultuuriliste konfliktide reguleerijat. (---) Seejuures saab

määravaks üksikisiku tasandilt algav arusaamine ühiskonnast ja vabadustest, mida see tegutsemiseks pakub.“ Raha loob avaramad võimalused vabaduste realiseerimiseks ning on kahtlemata pangandusmaailma võtmesõna.

1.3. Panganduse arengujärgud Eestis

Plaanimajanduselt turumajandusele üleminekuga kaasnevad massiivsed muutused ühiskondlikes väärtushinnangutes ning sageli on need muutused seotud probleemidega. Seetõttu otustasin siinkohal põgusalt peatuda ühiskondliku trauma seostel Eesti panganduse väljakujunemisega.

1.3.1. Sotsiaalse trauma periood

Sotsiaalse trauma valguses saame käsitleda pangandussüsteemis toimunud muudatusi Eestis ning nende muudatuste kajastamist meediapeeglis. Sztompka (2004) defineerib potentsiaalselt traumatogeenilistena ainult selliseid muutusi, mis on kiired, kõikehõlmavad, fundamentaalsed ja ootamatud. Sztompka defineeritud trauma kulgemise etapid sobivad suurepäraselt Eesti panganduse ajaloo kirjeldamiseks:

Etapp	Eesti näide
Traumatogeeniline muutus (äkiline, kõikehõlmav, sügav ja ootamatu)	NSVL ja plaanimajanduse kokkuvarisemine
Kultuuri ümberorganiseerimine ja selle juurde kuuluv kultuuriline rollide ümbermängimine	Kommertspankade teke ja uute pangateenuste ning valikutega harjumine
Traumatiseerivad situatsioonid või sündmused, mis tekivad traumatogeeniliste muutuste tulemusena väljaspool kultuuri ning mis mõjutavad inimeste igapäeva elu	Esimeste kommertspankade pankrot ja isiklike säästude kaotamine
Traumaatiline olukord, mis avaldub mitmetes traumaatilistes sümptomites: mentaalsetes või käitumuslikes	Üldine usalduse puudus Eesti pangasüsteemi vastu
Trauma järgsed mugandumised, milles rakendatakse mitmeid traumaga toimetuleku strateegiaid	Seadusandluse ja järeelvalve karmistamine, usaldusväärse hindamine kliendi poolt panga valimisel jne.
Trauma ületamine, uue kultuurilise kompleksi konsolideerumisega (trauma "eluloo" lõpetav faas)	Alles on jäänud vaid tugevad ning ühiskonna ootustele vastavad usaldusväärsed pangad, kommertspankade teenused on muutunud elu lahutamatuks osaks.

Sztompka (2004: 171) märgib: "Ei ole ilmselt kahtlust, et kommunistliku režiimi kokkuvarisemine oli traumatogeeniline muutus. Esiteks oli ta kiire. Loomulikult eelnes sellele väga pikk ajalooliste sündmuste jada, aga sellel "imelisel sügisel" omandasid sündmused tohutu kiiruse. Teiseks oli muutus tõesti süsteemne, multidimensionaalne, kaasates poliitikat, majandust, kultuuri ja igapäevaelu. Seda tunnetas kogu varasema NSVL rahvastik, keegi ei jäänud sellest muutusest kõrvale. Kolmandaks, see lammutas varasema süsteemi alustaladelt. See tähendas väga sügavaid sotsiaalse elu muutusi: autokraatsest süsteemist demokraatlikku, majanduses tsentraliseeritud juhtimisest turumajandusse, kultuuris tsensuurist avatud, pluralistlike vaadetega maailma.(---) Mis muudab selle kommunismi-lõpu trauma eriti huvitavaks, on asjaolu, et see oli "võidu trauma". Muutust hinnati peaaegu kõigi poolt kasulikuks ja edasiviivaks, see võeti vastu suurte lootustega, ja ometi osutus see traumatogeeniliseks, vähemalt osadele postkommunistlikele riikidele."

Traumaga kokku puutudes võtavad inimesed abinõudena kasutusele mitmed strateegiad. Stompka (2004: 184-185) selgitab: " Esiteks, innovatiivsed strateegiad. Nende juhul võtavad inimesed süsteemset muutust sellisena, nagu see on, mitte ümberpööratult (*reversed*), ja proovivad oma isiklikku olukorda kohandada vastavasse süsteemi, et traumat leevendada. Nad püüavad tugevdada oma positsioone uutes tingimustes mobiliseerides ressursse: nii majanduslikku kapitali (rahalised ressursid) kui sotsiaalset kapitali (tutvuste ressursid). Nii näiteks tekkisid spontaansed turud, kaupa müüdi tänavanurkadel või otse kaubaautodest. See võimaldas vahendajatel teenida hinnaerinevustelt. (---) Varasema poliitilise või majandusliku eliidi liikmetele oli aga tüüpiline kasutada oma tutvusi, mõjukust ja privilegieeritud informatsiooni kasulikeks tehinguteks.(---) Lõpuks võib täheldada ka tõelist hariduse buumi. Haridust on hakatud pidama hädavajalikuks varaks, mis on ülekantav kutse- või professionaalseteks positsioonideks, paremaks elujärjeks või kõrgemaks prestiižiks."

Seoses plaanimajanduse ümberkujundamisega turumajanduseks ning turumajanduse põhimõtete tundmaõppimisega on Eestis kõik eelpoolkirjeldatud sotsiaalse trauma etapid läbi käidud ning töö autori hinnangul on ühiskond orienteeruvalt aastatuhande vahetuseks traumaatilisest tsüklist väljunud. Sellist hinnangut kinnitavad ka pangandussüsteemi kui ühiskonna osa järgnevalt kirjeldatud arengujärgud.

1.3.2. Üleminek turumajandusele ja panganduskriis 1987-1993

“1990. aastate alguses oli olukord Eesti majanduses viletsam kui enamik eestlasi kümme aastat hiljem ette kujutada suudab. Sisemajanduse kogutoodang kahanes 1991. aastal 14 protsenti, jaehinnad tõusid 212 protsenti, palgad samal ajal vaid 89 protsenti. 1992. aasta majandusnäitajad olid veel hullemad.

Igapäevaelus tähendas see alalist ja kõikehõlmavat toidu- ja tarbekaubade fitsiiti, mida riigivõim püüdis leevendada ostutalongide, eelisostujärjekordade ja muude taoliste võtetega. Puudus oli isegi sularahast, mistõttu palgade ja pensionide väljamaksmine hilines krooniliselt ning mõnel pool mõeldi välja kohalik surrogaat raha” (Zirnask 2002).

PLAANIMAJANDUSLIK JA TURUMAJANDUSLIK PANGANDUS

	Plaanimajanduslik pank	Turumajanduslik pank
Arveldused	<ul style="list-style-type: none">• klient on pangaga kindlalt seotud• pangal pole vaja teeninduse taseme ja pangatehnoloogia arendamisega vaeva näha	<ul style="list-style-type: none">• klient võib vabalt panka valida ja vahetada• pank peab hoolitsema, et tema pakutav teeninduse tase ja tehnoloogilised võimalused kliendile meeldiksid ja konkureerivate pankade omadele alla ei jääks
Laenude andmine	<ul style="list-style-type: none">• riik ei lase ühelgi ettevõttel pankrotti minna• laenude andmisel pole vaja hinnata laenuprojektide riski, vaid üksnes nende vastavust riigiplaanile	<ul style="list-style-type: none">• ettevõtted võivad pankrotti minna• laenude andmisel on vaja hinnata laenuprojektide riski, vastasel korral hakkab pank saama suuri laenukahjumeid
Hoiuste hankimine	<ul style="list-style-type: none">• raharessursse jagatakse vastavalt riigiplaanile, ettevõtted on panga külge kinnistatud, üksikisikutel on valida hoiukassa või riikliku kindlustuse vahel• pank ei pea mõtlema kliendile soodsate hoiustamistingimuste ja meeldiva teeninduse pakkumisele	<ul style="list-style-type: none">• hoiuste hankimiseks tuleb olla klientide silmis usaldusväärne, meelitada neid soodsate tingimuste ja hea teenindusega

Allikas: Villu Zirnask, “15 aastat Eesti uut pangandust”. Tallinn 2002, lk 16.

Uute pankade teke oli eraettevõtluse arenguks vältimatult vajalik. 1988 ja 1989 asutatud pankadest ei tööta tänaseni ükski, kuid neil oli täita oma roll, ilma milleta ei oleks pangandus Eestis kujunenud selliseks nagu täna.

SINU ÄRI EDUKS: EESTI PANKADE REKLAAMLAUSEID 1992. AASTAST

Tartu Kommertspank	Raha peab tegema raha! Sinu äri eduks!
Balti Ühispank	Olete oodatud! Püüame tagada arveldused viivitusega!
Tallinna Pank	Toetades teie tulevikku
Keila Pank	Teie edu võti
Esttexpbank	Seif teie rahale
Virumaa Kommertspank	Oleme Virumaa jaoks
Tartu Maapank	Ole maa- või linnamees, me uks on lahti sinu ees!
Hansapank	Kindlus teie rahale
Eesti Innovatsioonipank	Teie kasumi kindel garantii
Eesti Foreksbank	Ühendab rubla dollari ja krooniga
Eesti Hoiupank	Valid Eesti Hoiupanga - valid riikliku garantii
Valga Ühispank	Toetame ettevõtlust

Allikas: Villu Zirnask, "15 aastat Eesti uut pangandust". Tallinn 2002, lk 59.

1992 tuli käbele Eesti kroon, mis oli aluseks kapitali akumulierimise algusele Eestis.

1993. ja 1994. aastal hakkasid vahepeal täielikus peataolekus olnud majanduses toimuma positiivsed muutused. Eesti krooni kurss oli püsiv, inflatsioon alanes, ettevõtted leidsid oma toodangule ostjaid läänest, pangad hakkasid finantseerima ka pikemaajalisi äriprojekte.

1993. aastal asus Eesti Pank pangandusturgu esimest korda jõulisemalt korrastama ning kehtestas pankadele aktsiakapitali miinimumnõude. Selle tulemusel toimus 1993. aasta alguses esimene suur pankade ühinemislaine, 13 panka kadus, alles jäi 24 panka.

1992. ja 1993. aastal tegevuse lõpetanud pankadest tekitas kõige rohkem emotsioone ja vaidlusi Tartu Kommertspanga (TKP) juhtum. Esimese kommertspangana 1988. aastal NSVL-s asutatud Tartu Kommertspangale sai saatuslikuks panga juhtkonna poolt viljeletud riskantne laenupoliitika ja korralagedused panga raamatupidamises. Loomulikult oli panga probleemides oma roll ka pangavälistel teguritel: majandus- ja poliitiline olukord Eestis oli ebastabiilne ja tulevik teadmata. Selline olukord mõjus halvasti nii laenude kvaliteedile kui hoiuste kogumisele.

1992. aasta lõpul ei tekitanud Balti Ühispanka (UBB) ja Põhja-Eesti Aktsiapanga (PEAP) moratorium aga pooltki nii palju poleemikat. Kuna nende pankade makseraskustes oli süüdi Moskva Välismajanduspank, siis Eestis suhtuti pankade kokkukukkumisse kui *force majeure*

olukorda, mida pangajuhid mõjutada ei saanud ega suutnud. Kahte viimatimainitud panka otsustasid aga valitsus ja Eesti Pank päästa. Oluliseks põhjuseks nimetatud otsuse vastuvõtmisel olid kindlasti ka väikehoiustajate huvid, kes panga likvideerimise korral oleksid kaotanud oma säästud ning avalik pahameel oleks kindlasti pööratud nii Eesti Panga kui valitsuse suunas.

1993. aasta novembris sai Põhja-Eesti Pank Eesti Panga teadmisel ja toel hakkama tänaseks juba legendaarseks saanud 10 miljoni dollari kadumise tehinguga. Ebaõnnestunud ning korruptsioonimaigulist afääri suudeti aga küllaltki kaua avalikkuse eest varjul hoida. Alles 1997. aastal jõudis info ebaõnnestunud investeeringust meediasse ning Eesti Panga presidendiks olnud Siim Kallase vastu algatati hiljem õigeksmõistmisega lõppenud kriminaalasi. Pankurite kogenematus ja rumaluse maksis kinni riik.

1.3.3. Terade eraldamine sõkaldest 1994-1995

1994.-1995. jätkas Eesti Pank pangaturu jõulist korrastamist, kehtestades uusi usaldatavusnormatiive ning sundides panku suurendama aktsia- ja omakapitali. 1996. aasta jaanuariks pidi panga omakapital olema vähemalt 50 miljonit krooni, mis avaldas suurt survet väiksematele pankadele ning mõjutas oluliselt ka avalikku arvamust. Töö autor väidab, et just sellel ajal pandi alus Eesti pangandusturu monopoliseerumisele ning sõnaühend „väike pank“ võrdsustati arvamusiidrite poolt jõuliselt väljendiga „nõrk“. Aktsiakapitali miinimumnõude järsu tõstmise tulemusel liitus Raepank Forekspangaga, Virumaa Kommertspank, Eesti Maapank, Keila Pank ja Rahvapank ühinesid Eesti Maapangaks. Igasugused sunnitud otsused toovad tavaliselt aga kesiseid tagajärgi – tänaseks päevaks ei tegutse nimetatud perioodil ühinema sunnitud pankadest enam ükski.

1995. aasta mais oli Eesti Pank sunnitud tühistama Sotsiaalpanga tegevusloa. Pärast Tartu Kommertspanga, UBB ja PEAP probleeme Eesti suuremate pankade hulka tõusnud Sotsiaalpanka hindasid kliendid ka üheks kõige usaldusväärsemaks Eesti kommertspangaks. Panga probleemid algasid 1994. aasta suvel valitsuse raha väljaviimise tõttu pangast. Eesti Pank püüdis Sotsiaalpanga probleemi lahendada ulatusliku saneerimisprogrammiga, kuid liitis panga lõpuks riikliku Põhja-Eesti Pangaga. Tänu keskpangale sai Sotsiaalpangast iseseisvusaja esimene pank, mille pankrot ei tähendanud hoiustajatele hoiuste kaotust ning Sotsiaalpanga krahhi ei kasvanud üle süsteemi kriisiks. Sotsiaalpanga juhtumil oli suur mõju

seadusandliku baasi korrastamisele. 1995. aastal hakkas Eesti kehtima uus Krediitiasutuste seadus, mis sätestas pankade tegevusvabaduse piirid varasemast oluliselt täpsemalt.

Üldisest segadusest pangandusturul oskas vaadeldaval ajaperioodil enim kasu lõigata Hansapank, kes julgete ja innovaatiliste otsuste tulemusena suutis panna aluse oma tulevasele edule ning oli omamoodi päästerõngaks Sotsiaalpangast pagevatele klientidele.

1.3.4. Börsimängud ja nurgakivid uutele peahoonetele 1996-1997

Börsibuumile eelnenud aastal jätkus Eestis pangandusturu konsolideerumine. 1996.a. septembris võttis Hoiupank üle Tööstuse- ja Ehituse Kommertspanga, 1997.a. jaanuaris ühinesid Eesti Ühispank ja Põhja- Eesti Pank. Sellega oli panganduse „ladvik“ selgelt väljakujunenud ning turul domineerisid kolm suurt panka, kellele sekundeerisid keskmikutena Foreksbank, Tallinna pank, Maapank ja Investeerimispank.

Oma majandusedu- ja jõu demonstreerimiseks ehtasid 1997. aastal endale uued peahooned Tallinna pank, Foreksbank ja Hoiupank. Samal ajal alustati Ühispanka ja EVEA panga peahoonete ehitusega. Uute pangahoonete kerkimist iseloomustab Triin Ojari (1998) Postimehes ilmunud artiklis järgmiselt: „Pangaarhitektuuri kui raha mõjuvõimu füüsilisse kehastusse on alalhoidlikkuse sõnum juba sisse kodeeritud, nii on ka moodsa arhitektuuri puhul raske sealt midagi uuenduslikku oodata.“

1996. aasta suvel loodi Tallinna Väärtpaberibörs, mis nii pankade kui investorite väheste kogemuste koosmõjul tegi 1997. aastal läbi tõelise tähelennu. Investorite teadmiste taset iseloomustab ilmekalt Villu Zirnask (2002): „Kujunes välja nõ. Münchauseni efekt ehk enda ülestirimine omaenese juukseid pidi. Nimelt olid börsil noteeritud pangad hakanud 1996. aastal avaldama kasuminumbreid ja muid finantsnäitajaid igakuiselt. Tulemus oli umbes selline: jaanuaris olid pankade kasumid oodatust paremad, sest pangad said tänu tõusule Balti börsidel kõvasti tulu. Oodatust paremate tulemusel mõjul tõusis pangaaktsiate hind. Nii juhtus, et ka järgmisel kuul olid pankade kasumid aasta alguses prognoositust paremad, mille tulemusel tõusid nende aktsiate hinnad veelgi.“

Loogilise jätkuna kiirele tõusule ja reaalsete majandusnäitajate eiramisele toimus 1997.a. sügisel börsikrahh, millega Tallinna Väärtpaberibörsi indeks TALSE kaotas 62 % oma tiptasemest. Pärast esimest suuremat languspäeva börsil kirjutas ajaleht Äripäev 23. oktoobri juhtkirjas: “Piltlikult öeldes oleme tagasi juuli lõpus, kuid aasta algusega võrreldes siiski 2,02 korda kõrgemas mäekurus. (---) Kõige mõttetum on täna oma aktsiad müüma tormata. Seda enam, et üldised majandusnäitajad viitavad tõusule. Langus ei kesta kaua, peagi hakkavad aktsiate hinnad taas kerkima.”.

Börsikrahhi järgselt ebaõnnestumisele määratud aktsiaemissiooni läbiviimisega 1997. aasta oktoobris astus Hoiupanga juhtkond nn. Daiwa afääri. Emissioon märgiti täis tänu Hoiupanga juhtkonna poolt jaapani Daiwa pangast võetud laenule, mida garanteeris Hoiupank ise. Selle asjaolu varjamine panga nõukogu, pangajäreelvalve ja avalikkuse eest lõppes tehingu asjaolude ilmsikstulekul Hoiupanga juhatuse tagasiastumisega, panga ülevõtmisega Hansapanga poolt ning rea kohtuprotsessidega.

1.3.5. Lammutustööd ja Rootsi aja saabumine 1998-1999

1998 algas suur lammutus- ja ümberehitustöö aeg Eesti panganduses.

1998. aasta aprillis ühinesid Eesti Ühispank ja Tallinna Pank, juunis Hansapank ja Hoiupank. Viimasele suurühinemisele eelnesid varem korduvalt liivajooksunud läbirääkimised, kuid lõpliku katalüsaatorina ühinemisele toimus eespoolkirjeldatud Daiwa afäär.

Juunis 1998 algas börsibuumi ajal saatuslikke juhtimisvigu teinud Maapanga pankrotimenetlus. Pank oli sisemiste vastuoluliste huvide surve all teinud täispanuse börsil mängimisele ning sellele järgnenud suure kahjumi tulemusel oli Maapanga omakapital 1998. aasta kevadeks 230 miljoni krooniga miinuses. Maapanga pankrot oli häbiplik ka Eesti Panga Pangainspeksioonile – niivõrd ilmselgete puuduste puhul panga finantsjuhtimises oleks Eesti Pank pidanud juba oluliselt varem sekkuma.

1998.a. sügisel sattusid Venemaa kriisi tõttu makseraskustesse ja suleti ERA pank ja EVEA pank. Taskupanganduse mentaliteediga ERA panga kõmuline pankrotiprotsess lõppes võlausaldajatele ligi 2/3 rahast ilmajäämisega ning pangajuhi Andres Bergmanni vangimõistmisega 2005. aasta alguses.

Suurte väärtpaberikahjumite tõttu sisuliselt maksejõuetuks muutunud Foreksbank liideti Eesti Panga poolt Eesti Investeerimispankaga ja päästeti pankrotist. Uus pank sai nimeks Optiva Bank, hiljem ostis selle Soome Sampo pangandusgrupp.

Pangaturul toimuvate segaste aegade leevendamiseks võttis Riigikogu 1998. aasta aprillis vastu Hoiuste tagamise seaduse, millega esialgu tagati hoiuste säilimine kuni 20 000 krooni ulatuses. Olulisi täiendusi sai ka pangandust reguleeriv seadusandlus, Krediidiasutuste seaduse uus versioon tõi kaasa avalike aruannete esitamise ja usaldusnormatiivide arvestamise uue korra.

Ülaltoodud lammutustöö tulemusel kujunes 1999. aastaks välja suur osa Eesti panganduse tänasest näost. Ümberkorralduste tulemusena oli alles jäänud kaks suuremat panka, mille edasisest käekäigust sõltus ka kogu Eesti panganduse arengutempo ja -suund. Rootsi päritolu Swedbank oli omandanud enamusosaluse Eestis suurimas pangas Hansapangas ning Skandinaaviska-Enskilda Banken (SEB) Eesti Ühispangas. Sellega olid suuremad ümberkorraldused Eesti panganduses lõppenud ning siinjuures oleks paslik teha üks tagasipõige eespool kirjeldatud sotsiaalse trauma kulgemise teooriasse.

Sztompka (2004: 189-190) ütleb: "Paistab, et kõige olulisem faktor revolutsioonijärgse pohmelli, ebakindluse ja anomaalia elimineerimiseks oli üleüldine arusaam demokraatlike ja turumajanduslike reformide jätkuvusest ja edust. (---) Teine tähtis faktor, mis kinnitas režiimivahetuse kasulikkust, oli jõuline majanduslik tõus. Konstitutsiooni vastuvõtmine ja järjestikused täpsemad majandussfääri puudutavad seadused on kapitalistlikule majandusele ehitanud õigusliku vundamendi. Samal ajal on hoogsalt tekkinud uus kapitalistlik infrastruktuur nagu pangad, börsid, maaklerid, kindlustuskompaniid, krediidifirmad, investeerimisfondid jne. Kõik see on andnud ettevõtlusele soodsa raamistiku tõeliselt plahvatuslikuks arenguks, nii et see mõne aastaga on kasvanud tänavakaubitsemisest ja seadusevastastest finants-spekulatsioonidest suurteks ettevõteteks. Stabiilsus ja kindlus kaubanduslikes tingimustes, samuti ka turvaline ärikeskkond, avaldab suurt mõju majandusliku elujõulisuse kliimale".

1.3.6. Tänapäev

Alates 2000. aastast on Eesti panganduses toimunud stabiilne areng ning pankade poolt on põhirõhk pandud turuosa suurendamisele ning tegevusmahtude kasvatamisele. Pangandusturul domineerivad Rootsi ja Soome enamuskapitalil pangad. Loomulikult ei ole võimatu, et uue kümnendi lõpuks on jõuvahekorrad pangandusturul oluliselt muutunud – siin mängivad olulist rolli Eesti Liitumine Euroopa liiduga 2004. aasta 1. mail ning võimalikud Eesti pankade suuromanike vahelised piiritagused ühinemised ja ülevõtmised.

PANKADE TURUOSAD EESTI PANGANDUSSEKORIS 30.09.2005 SEISUGA

Pank	Bilansimaht (miljonites kroonides)	Turuosa
Hansapank	94 821	58,6 %
SEB Eesti Ühispank	34 464	21,3 %
Sampo Pank	12 871	7,9 %
Eesti Krediidipank	3 238	2,0 %
Tallinna Äripank	646	0,4 %
SBM Pank	278	0,2 %
Välispankade filiaalid	15 587	9,6 %

Andmed: www.eestipank.info

Pangad on oma klientidele igapäevaste finantsmurede lahendajatena nii head partnerid kui seoses agressiivse tootemüügiga ka ühiskonna ülejõu elamist soodustades potentsiaalsed hädade põhjustajad. Viimaste aastate pangandusturгу iseloomustavad ilmekalt fenomenaalses tempos kulgenud pensionireform ning üliaktiivne laenumüük.

2002. aastal käivitus Eesti riigi ning suuremate pankade poolt suunatud pensionireform, mis aktiivselt suunas kõiki Eesti kodanikke investeerima osa oma igakuisest sissetulekust pankade ja kindlustusseltside poolt juhitud II samba pensionifondide osakutesse. 2005. aasta lõpuks oli II samba pensionifondidega liitunud juba 481 271 inimest (www.pensionikeskus.ee andmetel), mis ületas kõik ootused.

Euroopa Liiduga liitumise eel läks kiiresse langusesse intressimäärade tase Eesti finantsturul. Eesti riigi positiivse imago ning hea krediitdireitingu, aga ka oma suuromanike toel avanes suurematel pankadel võimalus saada kodumaise majanduse krediteerimiseks suuri välislaene järjest odavamate intressimääradega. Nimetatud asjaolu ja Soome Nordea panga agressiivse

turuhõivamise tulemusel järgnes pensionireformile 2003-2005. aastal laenubuum. Pidevalt alanevate intressimäärade tingimustes kasvas nimetatud aastate jooksul Eesti eraisikute ja ettevõtete võlakoormus pankade ees kolme aasta jooksul üle kolme korra, jõudes 42,4 miljardi kroonini (30.09.2005 seisuga) ehk ca 30 tuhande kroonini iga Eesti elaniku kohta (Rahvastikuregistri andmetel elas 01.03.2004 Eestis 1,44 miljonit elanikku). Kiire laenukasv on „lakke“ viinud ka kinnisvarahinnad. Kuna käesoleva töö valmimise ajaks ei ole laenubuum ning kinnisvarahindade kiire kasv veel lõppenud, on keeruline prognoosida edasist pankade rolli eestimaalaste tulevase elujärje parandajana või rahvusliku võlakatastroofi põhjustajana.

2. PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMISKÜSIMUSED

2.1. Probleemipüstitus

Pangandussektori roll Eestis tundub teiste institutsioonidega ja majandusharudega võrreldes olevat ületähtsustatud. Sellise mõju ja rolli kujunemine võib olla seotud legitiimsuskriisiga üleminekuühiskondades ja avalik-õigusliku ning kolmanda sektori nõrga usaldusväärsusega Eesti ühiskonnas, mis on loonud kommerts-institutsioonidele nõ. soodsamad võimalused. Eesti ühiskonnas on raha kaudu vahendatavasse nn tarbijakultuuri ja kommertsmaailma osaliselt üle kantud veendumused (kodaniku)vabadusest ja vastutusest. Näiteks tarbija valikuvabadust käsitletakse vaata et kodanikuvabadusena (või selle piiramisena).

Lang (2001) on väljendanud Eesti suurima kommertsponga asutaja mõtteid rahast: “ Hannes Tamjärv on veendunud, et Hansapank on tootnud oma eduga vabadust. Vabadust rahast. Vabadust oma omanikele tegeleda oluliste asjadega, mis ei ole rahategemine. Vabadust panga klientidele, kes ei pea muretsema oma raha pärast ja saavad ajada oma asja. Vabadus saabub eduga ja edu saabub raske tööga. Ja selles raskes töös tuleb endale seada mitte ainult eesmärgid, vaid ka piirid. Piirid, mida ei ületata ja millest allapoole ei laskuta. Panganduses tähendab see loobumist sellele majandusharule nii omastest segastest afääridest, millega mässitakse ennast ämblikuvõrku, millest hiljem on võimatu välja tulla”.

Pangandust peetakse majanduse vereringeks. Pankade peamine roll on vahendada raha rahaomanikelt rahavajajateni. Eesti uue panganduse algusajal esines selles protsessis väga palju subjektiivsust. Tänapäevaks ajaks on subjektiivsus asendunud reeglite ja raamidega. Ühe kommertsponga tegevuses on täna vähe loomingut ning piiramatult paberimajandust ja bürokraatiat. 1995. aastal oli suhtumine pankadesse tänapäevast oluliselt erinev. Turumajanduse arengu algaastatega oli pankadel välja kujunenud omamoodi võimu- ja jõupositsioon kogu riigi majanduse üle. “Pangandus ei ole üks majandusharu teiste kõrval, vaid muu eeldus ja kroon. Pangad kerkivad kui pühakojad ja õhtuti läkitavad salapäraselt tardunud nägudega preestrid teleekraanilt meile sõnumeid börsitehingutest ja kursimuutustest. Meile on määratud saada mulje osaliseks, et pankadest lähtub meile tõeline võimuallikas ja et kui pankadel läheb hästi, on meilgi elulootust. Kogu riigi ideoloogia keerleb rahapaja ümber: kes jumaldab raha, oskab olla sellele meelepärane, see teenib ka ise väärilist tasu. Raha pööritamine on raske töö. Raha – see on vabadus” (Veidemann 1995).

Selline võimupositsioon oli minu arvates tingitud ühiskonna vähesest informeeritusest panganduse toimimise põhimõtete ja pankade tavapärase rolli kohta arenenud ühiskondades ning üldisest raha kui elustandardi parandamise vahendi vähesuse probleemist ühiskonnas. Taoline majandusliku võimu kallutatus ei saanud loogiliselt kaua kesta ning pankade majanduslik mõju on hiljem teiste majandussektorite arengu ning elanike jõukuse kasvu koosmõjul vähenenud. Olulist rolli tasakaalustatud majanduse toimimispõhimõtete tutvustamisel pidi kandma ka ajakirjandus. McQuail (2000) selgitab, et meedia on vahend avalikkuse teadmiste täiendamiseks. Meedia roll on edendada progressi, levitades informatsiooni ja ideid, toetada rahvuslikku identiteeti ja ühtsust ning anda oma panus ühiskonna valupunktide lahendamisse. Arvestades käesolevas magistritöös uuritavate artiklite spetsiifikat (juhtkirjad), on ajakirjandus ka oluline hinnangute andja ja kujundaja.

Ajakirjandusel on asendamatu roll abistada tarbijat igapäevaste otsuste tegemisel. Samal ajal ei ole ajakirjandusel eetiline sekkuda mingi majandussektori vabasse konkurentsi. Mingite konkreetsete teenuste sisusse tungimata on teenusepakkujaga erineval kompetentsitasandil oleval tarbijal keeruline, kui mitte võimatu hinnata erinevate pakkujate usaldusväärsust ja nende pakkumiste tegelikku sisu. Seda ka põhjusel, et teenusepakkujate poolne kommunikatsioon ja turundustegevus on sageli kallutatud ja väheinformatiivne. Erinevate pakkumiste ahvatlevamaks kujutamine on eristuvuse loomisel oluline ja pangad kasutavad neid võtteid aktiivselt. Pakkumistes tuuakse sageli välja üks konkreetne nõ. boonuse (näiteks intressimäär, kiirus, midagi pakutakse tasuta jne), kuid sageli ei selgitata kliendile koheselt kaasnevaid kulusid, hilisemaid püsikulusid või siduvate kohustuste iseloomu. Siinkohal muidugi on võimalik teha kriitikat ka riikliku Tarbijakaitseameti aadressil. Võttes arvesse pankade ja Tarbijakaitseameti töötajate võimalikku kompetentsierinevust ning finantstoodete müstifitseeritust ja näilist keerukust mitte ainult tarbija, aga ka kontrollifunktsiooni teostava ametniku jaoks, on ametnike põhijõud suunatud hoopis tegevustele, millest neil lihtsalt jõud ja mõistus üle käivad.

Oskusliku pankadepoolse müügitöö näiteks on järelmaksukaartide arvu ülikiire kasv 2001.-2002. aastal, mida Toomet (2002) kommenteerib järgmiselt: “Kuidas püüda inimest? Ego või Magnetiga. Ego, Magnet, tarbimislaenu ja teised samalaadsed tooted on otseselt selleks, et võtta inimene konksu otsa ja teda enam mitte lahti lasta. (---) Ja nii hakkabki elu kulgema Egost Egoni. Nagu vanasti palgapäevast palgapäevani. Ego lased, magnet lased ja trumplased on rühm, kelle elu kujundab, suunab ja kontrollib pank. Ja võtab viimase“.

Millist informatsiooni panganduse kohta siis trükimeedias edastatakse, milliseid hinnanguid antakse? Kas oma avalikuse teadmiste täiendamise ning avalike hinnangute andja rolli täidab Eesti ajakirjandus piisava kvaliteediga ja kas ajakirjanduses ilmunud informatsiooni põhjal saab tarbija teha kaalutletud valikuid? Või on pankade poolt tehtav reklaam ja müügiedendus nii võimsad, et ajakirjanduse peegel nende tegevusele jääb paratamatult lihtsalt varju? Seda põhjustab osaliselt vastava kompetentsi puudumine ajalehtede toimetustes. Eestis on pangandusteemal väga vähe professionaalseid kirjutajaid, üks tublimaid on kindlasti Villu Zirnask. Siiski on eelkõige just viimastel aastatel ilmunud mitmeid kriitilise alatooniga pankade tegevust puudutavaid artikleid, toon siinjuures ühe näite: “Pangakaardiga makstes muutun ma panga silmis aga veel paljamaks. Mis poode ma eelistan, mis riike külastan, kui palju ma autoga sõidan. Kui palju panen rõhku oma riitele, välimusele, kas olen sõltuvuses sisseostude tegemisest, kas külastan kasiinosid või alkoholikauplusi või laristan raha baarides maha. (---) Seetõttu olen viimasel ajal püüdnud rohkem kasutada sularaha. Kuid ka siin on üks aga, sest pidev sularaha väljavõtt võib olla pangale kahtlane” (Sormunen 2004).

Eriti just viimastel aastatel võib üldises infokülluses täheldada tendentsi, et pankade kommunikatsioonijuhtide poolt pakutav informatsioon pigem ei tekita ajakirjandusel soovi seda informatsiooni analüüsida, millegagi kõrvutada ja sellele omapoolne hinnang anda. Sagedamini on ajakirjanduse näol tegemist pankade turundustegevuse võimendajatenä. Siinkohal on näitena parem tuua ajakirjanduse poolne vaimustus odavatest intressimäärade, mida teisest küljest aitavad kiita ja lisavad legitiimsust ka erinevad kinnisvaraarendajad. Samal ajal võimaldavad madalamad intressimäärad teenida kinnisvaraarendajatel pankadevahelisest konkurentsist ja madalatest intressimäärade tingitud ebaloomuliku nõudluse ja pakkumise vahekorras tavatingimustest oluliselt suuremaid marginaale. On küsimus: mida siis finantsiliselt võidab tarbija madalamatest intressimäärade, kui ta ostab laenu eest soetatava kinnisvara erinevate osapoolte kaasabil tekitatud hinnakarussellis selle kinnisvara mõistlikust ja Eesti elatusasemele vastavast hinnast oluliselt kallimalt?

Ajakirjanduse mõju pangandusteema kommunikeerimisel võib olla nii negatiivne kui positiivne. Negatiivne mõju võib esineda eelkõige probleemide ülevõimendamises. McQuail (2000) ütleb, et kuna meedia võim on sarnane valitsusega, siis tuleb seda võimu kasutada vastutustundlikult. Muu hulgas peaks meedia jälgima pidevalt sündmusi ning tooma esile moraalse ja sotsiaalse elukorralduse vastaseid eksimusi ning samuti tegema sõltumatut kriitikat ühiskonna ja institutsioonide kohta.

Raimo Ülavere (1995) vahendab Äripäevas erinevate pangajuhtide arvamust: “Olari Taal lahterdab ajakirjanduse mõju pangandusele kaheks. Esiteks lühiajaline mõju, näiteks mingi artikkel või artiklite sari. Selle tagajärg võib olla klientide raha väljavõtmine. Teise alajaotusena näeb Taal ajakirjanduse pikaajalist mõju pangandusele. Mõju otsene ajend on lugeja tarkus ja analüüsivõime, seega oskus pakutavast informatsioonist midagi välja lugeda. Analoogiliselt negatiivsete emotsioonidega ajakirjandusele mõjutavad pangandust ka positiivsed emotsioonid. Guido Sammelselg on veendunud, et positiivse informatsiooni korral suureneb oluliselt investorite huvi panga ja ta tegemiste vastu. Ivar Luki kinnitusel ei ole võimalik tekitada muljet, et pangal läheb hästi, ainult ajakirjanduse abil. See mulje saab tekkida ikka ainult panga tegevusega, ainult ajakirjandusega ei saa klienti veenda. Näiteks, kui pank reklaamib enda tugeva küljena seda, mis tegelikult tugev külg ei ole, siis ei võeta teda pärast üldse tõsiselt”.

Ajakirjanduse positiivne mõju avaldub näiteks riiklikult oluliseks peetavate protsesside kommunikeerimisel. McQuail (2000) kirjutab: “Nii teooria kui tõendusmaterjal kinnitavad, et meedia võib tihti saavutada määratletud eesmärgid ja avaldada mõju soovitud suunas, kuigi piiratud ulatuses”. Eestis oli ajakirjanduse mõju tuntav pensionireformi edukas läbiviimises, mille meediakajastus oli laiahaardeline ning selgitustöö tulemus nii riigile kui pankadele ootamatult hea. Ajakirjanduse mõju hindab töö autor positiivseks ka juhul, kui vajalikul hetkel osutati panganduse probleemidele ja kitsaskohtadele.

Eesti Panga nõukogu esimees Mart Sõrg (2005) ütleb, et tänu ajakirjandusele on pankade innovatsioon kiiresti arenenud. Ajakirjanduse survele on osa panku hakanud probleemidega kiiremini tegelema. Tema arvates pöörab ajakirjandus pankadele piisavalt tähelepanu ning selgitab inimestele, mismoodi panganduse riskide pool toimib.

Samal ajal kommenteerib kauaaegne Hansapanga juht Indrek Neivelt (2005), et ajakirjandus võiks sagedamini asuda inimest kaitsvale positsioonile. Pankade kasumid on liiga suured ja pangateenuste hindadest peaks rohkem kirjutama.

Eesti pangasüsteemi usaldusväärsuse hindamisel ühiskonna seisukohast on uuel sajandil toimunud märkimisväärne muutus. 1990. aastatel nähti pangandusega seonduvaid probleeme peamiselt raha säilimise probleemi kontekstis, sest pankurite ja Eesti Panga kui pankade

kommertspankade järelvalveasutuste kooliraha maksid korduvalt kinni pankade hoiustajad. Sajandivahetusel muutus pangandusturg tundmatuseni – selleks ajaks oli välja kujunenud pankade tegevust reguleeriv seadusandlus, välispankadest pangaomanikud omasid pikaajalist pangandustegevuse kogemust ning piisavalt kapitali, kohalikud pangatöötajad olid omandanud piisavalt kogemusi uute eksimuste vältimiseks ning tehnoloogia areng oli tõrjunud pankade olemasolu märkamise igapäevaste vajaduste esiplaanilt taustajõuks.

Uuel sajandil ootab ühiskond pankadelt teistsugust sotsiaalset rolli, kui lihtsalt raha hoidmine. Oodatakse konservatiivset joont, soliidset käitumist, tarku nõuandeid oma klientide vara kasvatamiseks, võimalikult soodsat laenuraha klientide elustandardi parandamiseks ning abi endast nõrgematele. Pangad peavad tajuma, et nad on ühiskonna üks osa, kus nad on määratud tagama eeltoodud ootuste täitumist. Panga püüded eristuda teiste omasuguste hulgast ning “hullutada” kliente enneolematute pakkumistega või positsioneerida ennast uute sihtgruppide jaoks tavapäraselt erinevalt on saanud üliterava kriitika osaliseks.

2005. aastal soovis Eesti suurim pank Hansapank tulla turule uue noortele suunatud brändiga NPNK, kleepides Tallinna täis plakateid ning ehtides enda kommertseesmärke uue subkultuuri tunnustega. Panga põhiklientuurile, kes on elus keskmisest paremini edasi jõudnud ja enesest lugupidavad inimesed, oli selline käik vastuvõetamatu. Negatiivse reaktsiooni kutsus see pooltõde esile ka noorte poolt, kes pidasid ennast petetuks. Reklaamikampaania töötas midagi põnevat ja uut, kõige selle taga oli aga lihtsalt üks igav pank. Eesti Päevalehe arvates naeruvääristas Pank niigi ühiskondlikult apaatsete noorte omaalgatust: “Pidev pettasaamise hirm muudab inimesed küüniliseks. Just seda närvi panga kampaania tegelikult tabaski” (10.05.2005). Pank oli avalikkuse reaktsioonist üllatunud. Asjaolu, et reklaam leidis niivõrd laia vastukaja, oli märk sellest, et ühiskonna ootused pankade suhtes on liikumas uuele tasandile, kus jõupositsioonil enam kohta ei ole.

Käesolevas magistritöös uurin meediatekstide abil, kuidas on ajakirjandus sõltumatu info vahendaja, kriitiku ning avalike hinnangute andjana konstrueerinud pankade-ühiskonna suhteid.

2.2. Uurimisküsimused

Töö eelmises punktis esitatud arutluskäigust tõstatus kaks põhiküsimust, millele püüan vastata töö järgnevates peatükkides:

1. Kuidas ajakirjandus representeerib panga rolli ühiskonnas ja kuidas see on ajas muutunud?

- Millised muutused pangandusest kirjutamisel on toimunud ajavahemikus 1993-2005?
 - Milliseid teemasid käsitleti?
 - Millised on Äripäeva ja teiste päevalehtede pangandusteema kajastamise sarnasused ja erinevused?

Eeldan, et pangandusega seotud teemad, millest kirjutatakse, on aja jooksul muutunud ning muutunud on ka väärtuste süsteem, mida avalikkus ajakirjanduse pilgu läbi pankadelt ootab. Tööhüpoteesiks sean, et Äripäev kui spetsialiseerunud majandusleht on pangandusega seotud teemasid eeldatavalt kajastanud sagedamini ja põhjalikumalt kui üldpäevalehed ning ootan Äripäevalt rohkem ärikeskkonnakesket pangandusteemale lähenemist, üldpäevalehtedelt aga seisukohti pangateenuste tarbija huvidest lähtuvalt.

2. Kuidas on muutunud pankade legitimatsioon ajakirjanduses?

- Milliste isikute ja institutsioonide abil luuakse legitiimsust?
- Kuidas on see ajas muutunud?

Hüpotees: ajakirjandusel on avaliku hinnangu kandjana olnud tuntav mõju tänase Eesti panganduse väljakujundamises ja pankade legitiimsuse loomises. Töö autori isiklikule töökogemusele tuginedes mõtlevad pangajuhid Eestis sageli, kuidas üks või teine otsus võib ajakirjanduses välja paista. Järelikult peavad nad positiivset avalikku hinnangut uute pangatoodete turuletoomisel ja panga maine kujundamisel üheks oluliseks eduteguriks.

3. METOODIKA

3.1. Uurimismetoodika ja valim

Uurimisobjektiks on kaheaastase sammuga valitud Äripäevas, Eesti Ekspressis, Postimehes ja Eesti Päevalehes ilmunud pangandusteemalised lood aastatel 1993, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005. Nimetatud aastad representeerivad erinevaid Eesti panganduse väljakujunemise ajajärke, mis on välja toodud eelmises peatükis. Kuigi Eesti uue panganduse ajalugu ulatub 1988. aastasse, väljendub ajajärk 1988-1992 inertsiga 1993. aasta meediarepresentatsioonis.

Valimisse on kaasatud protsesse ja probleeme kajastavad pangandusteemalised juhtkirjad ja varasematel aastatel Äripäevas ilmunud toimetuse kommentaarid (edaspidi artiklid) eelpooltoodud neljas suuremas eestikeelses päevalehes (vt näited lisas 1).

Valimisse ei võetud uudised ja uudistest ajendatud artikleid, läbinähtavalt pankade PR algatusel ilmunud artikleid ja pangandusega seotud isikute (näiteks pankade ja keskpanga töötajate) intervjuusid ja arvamuskogusid. Eesmärk oli kaasata valimisse vaid artiklid, mis pakuvad võimalikult sõltumatut ja põhjalikku kriitikat pankade tegevusega seonduva kohta. Nagu mujal maailmas, nii ka Eestis püüavad sündmuste avalikustajad või korraldajad kontrollida sündmusi puudutavaid teateid. Pankade käsutuses on Eestis muude majandusvaldkondadega võrreldes märkimisväärselt suurem rahaline ressurss professionaalsete PR spetsialistide või firmade palkamiseks ning reklaamirahade kasutamisel meediakanali valiku suunamiseks. Pankade kui usaldust müüvate asutuste eesmärk on kindlustada soodne pilt oma tegevustest ja minimiseerida mistahes negatiivsed aspektid. Eesti väiksuse tõttu võib meedia olla mõjutatav ning töö autor on võtnud eelduseks, et valimisse kaasatud artiklites langeb vastutus tõepärasuse eest pigem konkreetsele ajalehele, mitte info allikale. Vastutuse olemasolu aga suurendab tõenäosust, et esitatav informatsioon või arvamus on maksimaalselt sõltumatu. Töö autoril on pikaajaline töökogemus kommertspanga juhina, mistõttu artiklite valikul toetus autor ka isiklikule ekspertarvamusele artikli objektiivsuse hindamiseks. Näited väljajäetud lugudest on toodud lisas 2.

Valimi tasandil on tegemist süstemaatilise ja tervikliku analüüsiga, kokku on analüüsi kaasatud 190 artiklit ning 2 intervjuud. Artiklite otsing ning valik toimus raamatukogus

ajalehtede paberversioonidega. Vastava aastakäigu ajalehe läbilehitsemisel ning artikli esmasel valikul pidi kas artikli pealkiri või algusosa olema pangandusteenuga seotud. Esialgset valimit täpsustasin hilisema töö käigus eelpooltoodud kriteeriumite alusel.

Lisaks viisin analüüsitavate artiklite fookuste leidmiseks läbi ekspertintervjuud pikaajalise Eesti Panga nõukogu esimehe Mart Sõrgiga ning Eesti suurima panga Hansapanga pikaajalise juhi Indrek Neiveltiga.

Mart Sõrgi arvates on ajalehtedel kalduvus panganduses toimuvate protsesside kirjeldamisel üle reageerida. Ajal, kui pankadel läheb hästi, kirjutatakse vaid positiivseid artikleid, kriitikat praktiliselt ei tehta. Probleemide korral aga langetakse liigsesse pessimismi ja tehakse ebavajalikke üldistusi. Ajakirjandusele meeldib ka käsitleda suuremaid pankasid, kelle mõju turul on suurem. See aga ei loo tarbijatele pangateenuste valikust terviklikku pilti. Ajakirjaniku leib on aga negatiivne sõnum, ka ajakirjanduspreemiaid antakse mingi skandaali leidmise eest. Sõrg toob esile Äripäeva, kelle esitatav info on kõige enam klienti hariv.

Indrek Neivelt leiab, et Eestis kvaliteetajakirjandust ei ole, on ainult tabloidid. Neivelti arvates on pangad “nupukeste treimisega” küllatki osavaks muutunud. Sageli õnnestub uudiste varjus manipuleerida rahvast uusi pangateenuseid tarbima. Samal ajal on pankade juhid ajakirjandusega suhtlemisest tagasi tõmbunud, liialt palju on olnud rumalat ja pahatahtlikku suhtumist, mille tulemusel on tekkinud teatav vastastikune antipaatia.

Neivelti arvates on pankurite populaarsus ajakirjanduses tagasi vaadates pöördvõrdelises sõltuvuses sellega, kui palju pangateenuseid kasutatakse. Seitse-kaheksa aastat tagasi olid pankurid kõige suuremad kangelased, täna on pangajuhid lihtsalt tavalised ametnikud. Ka pankade usaldusväärsuse teema ei ole viiel viimasel aastal enam päevakorral, selles suhtes peaksid kõik pangad olema võrdsed.

Artiklite ja intervjuude analüüsil on põhilise meetodina kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi. Töö autorit huvitasid eelkõige väited, tõstatatud probleemid ja kommentaarid, võttes arvesse panganduse arengujärku konteksti ning ühiskonnas toimuvaid pangateenuste tarbimisega seonduvaid muutusi. Kvalitatiivne analüüs võimaldab pöörata tähelepanu tekstide tähenduslikule sisule ning anda ülevaade tekstist kui tervikust. Lähtudes Mayring'i (1988) kvalitatiivse tekstianalüüsi käsitlest saame uuritavat materjali töödeldes kokkuvõtlikult

välja tuua selle olulise sisu, mis peegeldaks esialgset materjali. Magistritöös jälgin ka pangandusteemade kajastuse ning pankadesse suhtumise muutust ajas, mille tulemusel on mõnes järgmises teadustöös võimalik vaadata ka tulevikku ning prognoosida võimalikke arenguid.

Lõplikus valimis analüüsitavate pangandusteemaliste artiklite arv erinevates päevalehtedes:

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	Kokku	Keskmine
Äripäev	8	12	25	16	5	11	19	96	13,7
Postimees	2	10	13	1	5	1	8	40	5,7
Eesti Päevaleht	6	3	12	3	8	4	7	43	6,1
Eesti Ekspress	1	0	3	3	0	1	3	11	1,6
Kokku	17	25	53	23	18	17	37	190	27,1

Aktiivseim pangandusteema kajastaja on Äripäev, kus seitsme vaadeldud aasta jooksul ilmus kokku pool (50,5 %) valimisse võetud artiklitest.

Pangandusteemaliste artiklite arv on enamusel vaadeldavatest aastatest olnud suhteliselt stabiilne, jäädes 17-25 artikli vahele. Oluliselt suurema artiklite arvuga väärivad väljatoomist 1997. ja 2005. aasta. Esimene neist oli tähelepanuväärne börsibuumi, pangandusturul valitseva segaduse ning pangateenuste kvaliteediprobleemide poolest. 2005. aasta tõi uute probleemidena rahvusliku panganduse kadumise, kriitika suurpanga reklaamide kohta ning terava reaktsiooni ülipositiivse ärikeskkonna kahjustumisele tipp-pankurite poolt tehtud ebaeetiliste tehingute valguses.

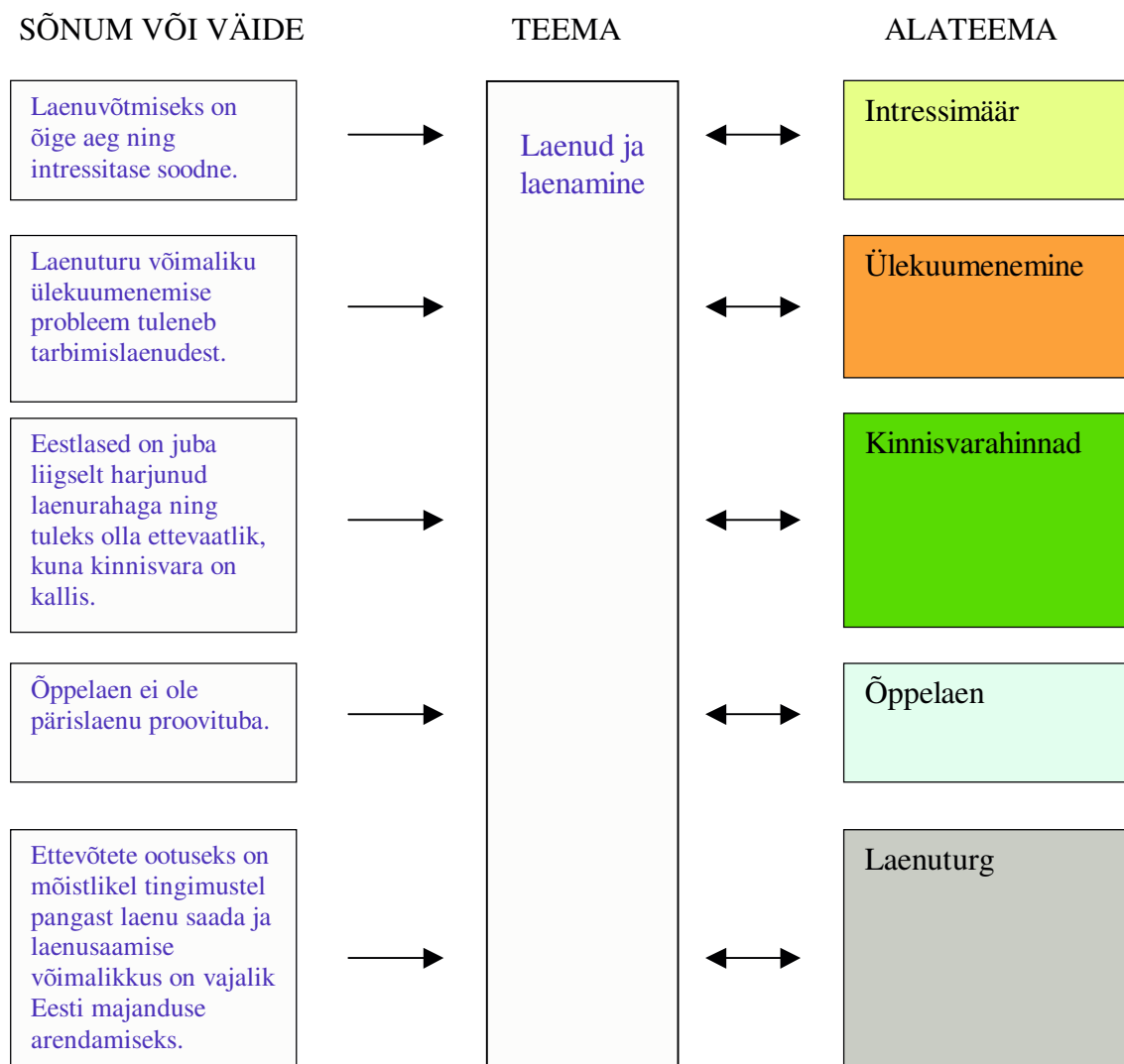
3.2. Kodeerimine

Tekstide kodeerimine originaaltekstide alusel toimus kahel tasandil. Esmalt eristasin sõnumid ja väited, hiljem legitiimsust loovad tegurid.

Sõnumite ja väidete kodeerimine

Kodeeriti sõnumeid ja väiteid, mitte teksti. Ühest tekstist võis tulla ka mitu sõnumit või väidet. Sõnumite ja väidete esinemissagedust ei loendatud. Kuna uuritavate tekstide koguarv seda võimaldas ning uuritavad aastad on väga erinevad, siis fikseeriti sõnumite ja väidete esinemise esimene kord.

Sõnumite ja väidete koondamisel formeerus kuus suuremat teemat (*issue*). Kõik suuremad teemad on esialgse analüüsi käigus sõnumite ja väidete pinnalt tõusetunud probleemide või diskussiooni alusel omakorda jaotatud alateemadeks. Lõplik analüüs on üles ehitatud alateemade tasemel, kuid koondamine nõ. ühise nimetaja ehk suurema teema alla võimaldab analüüsi tulemusi süstematiseeritumalt välja tuua, pöörates tähelepanu ajalistele muutustele panganduse arengu kajastamisel. Näitena on järgnevalt toodud laenude ja laenamise teemaliste väidete koondamine ning alateemade defineerimine.

Tekstinäited artiklitest, mille alusel kodeeriti sõnum või väide:

Tekstinäide	Kodeeritud sõnum või väide
Pangad tegelevad turu teadliku alla- ja ülesviimisega, teenides selle pealt häid kasumeid. Kui väikeinvestoril pole võimalik börsil toimuva kohta pidevalt informatsiooni saada, siis on kasulikum mitte lasta pankadel endaga manipuleerida. Äripäev 16.09.1997	Tallinna Väärtpaberibörs on äärmiselt mõjutatav ja pankade aktsiamängude objekt.
See otsus pöörab uue lehekülje eestimaalaste õiglusteadvuses, sest pärast eilset on selge, et olla suurekaliibriline ja prominentne varas ning jääda seejuures väljaspoole seadust, ei ole Eestis enesestmõistetavus. Pangajuht vastutab pangas toimuva eest, tähendab eilne kohtuotsus. Eesti Päevaleht 19.10.2001	Malle Eenmaa vangimõistmine on õiglane ja ka teised seadust rikkunud pangajuhid peaks saama karistatud.
Nii suured asutused nagu Hansapank siinses ühiskonnas on, peaksid olema oluliselt vähem kõrgid ja tuntavalt enam ühiskonnakesksed. On loomulik, et nii suurt raha nii väikeses riigis liigutav ettevõtte peab osalema kogu riigi arendamises ja tegema seda tegelikkuses, mitte sõnades. Eesti Ekpress 30.04.2003	Hansapank on suur ja ülbe, aga peaks olema tunduvalt enam ühiskonnakessem ja osalema kogu riigi arendamises.

Legitiimsust loovate tegurite kodeerimine

Tekstist otsiti sõnumeid ja väiteid selle kohta, milliste isikute, institutsioonide või muude tegurite abil loodi pankadele legitiimsust. Sarnastele sõnumitele ja väidetele leiti esialgses analüüsis ühine nimetaja ehk siis isik, institutsioon või muu tegur, mis loob legitiimsust. Edasine analüüs teostati leitud tegurite lõikes. Kokku leiti kuus tegurit. Tegurite esinemissagedust artiklites loendati.

Tekstinäide artiklitest tuletatud sõnumitest ja väidetest (tekstinäite artikli terviktekst vaata Lisas 3):

Tekstinäide	Sõnum või väide	Legitiimsust loov tegur	Kommentaar
“Igal väikepangal tuleb tõsiselt järele mõelda ja leida mingi suurpankadest katmata jäänud valdkond, kuhu end suruda. Palja jonni pärast või sooviga hoida sõbramehele kohta finantsinstitutsiooni juhtkonnas pole mõtet panka teha.” (Äripäev 30.10.1995)	Väikepangad on vähem usaldusväärsed kui suured.	Panga suurus	Äripäeva arvamus on, et finantsiliselt nõrkadel väikepangadel ei ole pangandusturul kohta ning usaldusväärse loomiseks peaksid väiksemad pangad oma jõud ühendama.
“Ühispank käitub õigesti, karmistades oma suhtumist majandusraskustesse sattunud laenuklientidesse.” (Äripäev 16.04.1999)	Pangal on õigus oma raha igal juhul tagasi nõuda.	Avalik hinnang	nö. kirjutamata reeglite teke. Oma kohustuste täitmise eest ei saa kõrvale hiilida ning sanktsioonide rakendamine on õigustatud.

4. UURIMISTULEMUSED

4.1 Sõnumid ja väited aastate lõikes

Esimese uurimisülesandena analüüsisin peamisi pangandusega seotud sõnumeid ja väiteid aastate lõikes ajalehtede kaupa.

Sarnased väited on fikseeritud ühe väitena, väidete esituskordade arvu ühe aasta sees ei ole loendatud. Oluline oli saada ülevaade teemade variatiivsusest ja teemade jätkuvusest aastate lõikes. Ühte teemasse koonduvad väited on samavärvilised. Teemad on esitatud tabelitena, kommentaarid on toodud hilisemas tekstis.

Sõnumite ja väidet tasandi uurimistulemused ajalehtede ja aastate lõikes on toodud järgnevatel lehekülgedel Tabelis 1:

Tabel 1.

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Äripäev	<p>1. Eesti Pank ei ole pangandusturu korrastamisel piisavalt konkreetne.</p> <p>2. Pangad salastavad enda omanike ja tegevuse kohta käivat infot.</p> <p>3. Pangad nõörivad kliente, pakkudes neile inflatsioonist madalamaid hoiuse intressimäärasid</p> <p>4. Riik peaks rohkem sekkuma enda omanduses olevate kommertspankade tegevusse.</p> <p>5. Eesti pangandusturule oleks vaja väliskapitali .</p>	<p>1. Hakkas avaldama nõ. Pankade usaldusreitingut, mille pinnalt annab oma klientidele soovitusi panga valikuks.</p> <p>Eelistatud on suuremad ja välismaise audiitorfirma poolt auditeeritavad pangad.</p> <p>2. Toetab avalikult Eesti Panga positsioone omakapitali nõude järsu suurendamisega vähendada pankade hulka ning arvustab väikepankade tegevuse mõttekust.</p> <p>3. Pangad peaksid informeerima kliente sellest, kui palju nad on oma turvalisusse investeerinud.</p> <p>4. Riikliku Põhja- Eesti Panga probleemide avalikustamine.</p>	<p>1. Taunib siseinfo kasutamist riigiametnike poolt tehingutes Ühispanga aktsiaga enne PEP ühinemisteate avaldamist.</p> <p>2. Pankade aktsionäride ring peaks olema avalik ja läbipaistev, ka finantsinformatsiooni avaldamine on igal pangal isesugune ja võrreldamatu.</p> <p>3. Tallinna Väärtpaberibörs on äärmiselt mõjutatav ja pankade aktsiamängude objekt.</p> <p>4. Pankadevahelise võimuvõitluse saatjaks on ülespuhutud skandaalid ja avalikud mainet kahjustavad rünnakud.</p> <p>5. Pangad võiksid olla kliendisõbralikumad, pangakaardid võiksid toimida paremini ja laenud on liialt kallid.</p>	<p>1. Ettevõtete ootus on mõistlikel tingimustel pangast laenu saada ja laenusaamise võimalikkus on vajalik Eesti majanduse arendamiseks.</p> <p>2. Pangad avaldavad olulist ja otsest mõju ettevõtlus- keskkonnale, sekkudes ettevõtete juhtimisse, pankrotistades probleemseid ettevõtteid ja “delegeerides” tippjuhte.</p> <p>3. Pangandusturu edasine konsolideerumine on ohtlik.</p> <p>4. Pangad teavad klientidest kõike, alates nende maksekohustustest ning lõpetades harjumustega.</p>	<p>1. Ründab korduvalt Ühispanka ning kiidab Hansapanka. (sic!)</p> <p>2. Laenuvõtmiseks on õige aeg ning intressitase soodne (keskmiselt 8,5 %).</p> <p>3. Pangad on kahepalgelised, kutsuvad säästlikkusele, aga teod on suunatud laristamisele.</p>	<p>1. Eluasemelaenude intressimäärad on madalad, kinnisvara on hea investeering.</p> <p>2. Pankadevaheline konkurents on tihe, samal ajal teenivad pangad suuri kasumeid.</p> <p>3. Pensionifondide start on olnud kiire, pankadel võib tekkida huvide konflikt fondide raha paigutamiseks probleemsete laenuklientide võlakirjadesse.</p> <p>4. Laenuturu võimaliku ülekuumenemise probleem tuleneb tarbimislaenudest.</p>	<p>1. Tõstab teravalt ametiseisundi kuritarvitamise ja ebaeetilise äri probleemi ning järelvalve nõrkuse nn. Hanschmidt juhtumi näitel.</p> <p>2. Pole mõtet võtta tarbimislaene kinnisvara tagatisel.</p> <p>3. Hansapanga müügil on nii majanduslik kui emotsionaalne tähenduse eestlaste jaoks.</p> <p>4. Tuntud näod taanduvad pankade juhtimisest.</p> <p>5. Pankade tootepakkumised on muutunud liialt agressiivseks.</p> <p>6. Mõnede pangateenuste hinnad on Eestis kõrgemad kui Rootsis.</p>

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Postimees	<p>1. Ähvardused ja pahameel, et keegi ei vastuta probleemsetes pankades kaotsiläinud raha eest.</p> <p>2. Kriitika Eesti Panga suunas, kes tegi vigu Tartu Kommertspanga likvideerimisel.</p> <p>3. Pangad peaksid oma tegevuse kohta rohkem infot avalikustama.</p>	<p>1. Poliitiline mõju pangandusele on suur, riigi raha paigutamisel mingisse konkreetseesse panka kahtlustatakse korruptsiooni, seda enam, et ka peaminister on pangaomanik.</p> <p>2. Riigile kuuluva Põhja-Eesti Panga sisemiste probleemide tekkepõhjuseid saab otsida poliitilise taskupanga rollist.</p> <p>3. Õpetab pankasid, kuidas ja millistele ettevõtetele pangad peaksid Euroopast saadavat raha Eestis välja laenama.</p> <p>4. Eestis on ruumi viiele pangale, kahtlused väikepankade ühendamisel saavutava kvaliteedihüppe suhtes.</p>	<p>1. Toetab suundi, mis viivad panganduses konkurentsi kasvule, intresside langusele, laenuressursi suurenemisele ja teenuste kvaliteedi paranemisele ja mitmekesistamisele.</p> <p>2. Võitleb erinevate avalike huvide eest ja kirjutab insaidertehingute kahtlusest Ühispanga aktsiatega, õnnetu Põhja- Eesti Panga liitmisest Eesti Ühispannaga, pankadevahelise sõnasõjaga pangandusturu maine halvenemisest, rahapesu tõkestamise seaduse puudumisest ja sellega seotud maineriskist, riigi raha haldamise konkursi ideest ja väikepankade kadumisest kui paratamatust nähtusest.</p>	<p>1. Era Panga pankrotistumisel ja pangajuhtide “skeemitamisel” on kaitseta jäänud klientide huvid .</p>	<p>1. Malle Eenmaa vangimõistmine on õigluse võit ja tema süüks saamatus ja ebapädevus.</p> <p>2. Eestlaste suhtumine laenuvõtmisesse on muutumas, oodatakse soodsamate laenupakkumiste tulekut.</p> <p>3. Pankade liitumise plusside ja miinuste temaatika ja konkurentsi elavdamise probleem.</p>	<p>1. Eestlased on juba liigselt harjunud laenurahaga ning tuleks olla ettevaatlikum– intressid on küll madalad, kuid kinnisvara kallis.</p>	<p>1. Tõstatab teravalt ametiseisundi kuritarvitamise ja ebaeetilise äri probleemi nn. Hanschmidt juhtum näitel.</p> <p>2. Tarbimislaenudega kaasnevad arvestatavad ohud</p> <p>3. Hansapanga müügil on nii majanduslik kui emotsionaalne tähenduse eestlaste jaoks.</p> <p>4. Öppelaen ei ole pärislaenu proovituba.</p>

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Eesti Päevaleht	<p>1. Kriitika Eesti Panga aadressil informatsiooni puudumise kohta probleemsetest pankadest hoiustajate poolt raha tagasisaamise võimalikkuse teemal.</p> <p>2. Probleemi-püstitus üldisest vastastikuse usalduse madalseisust. Panganduskriisi tõttu on klientidel väga keeruline valida, keda üldse saab usaldada.</p>	<p>1. Analüüsib hoiuste kindlustamise süsteemi loomise erinevaid võimalusi ja vajalikkust.</p> <p>2. Tõstatab küsimuse, kas riigil peaks olema õigus määrata, kuidas erakapitalil põhinevad pangad peavad sularaha hoidma.</p> <p>3. Riigipoolsete odavate laenude jagamise plaan vähekindlustatutele on kasulik vaid jagajatele: bürokraatidele ja pankuritele.</p>	<p>1. Pangandus on kui Metsik Lääs, kus on lubatud tegutseda seaduslikkuse piiril.</p> <p>2. Välismaalt võetud laenud võivad pankade madala taseme tõttu lihtsalt majandust kuumutada, mitte kasu tuua.</p> <p>3. Pangad ehitavad uhkeid peahooneid ja ei raatsi väikeaktsionäridele dividende maksta.</p>	<p>1. Panganduses toimunu on balansseerinud lubatud ja lubamatu piiril, probleemidesse sattumine on toimunud pangajuhtide poolt tehtud vigade tõttu.</p> <p>2. Omavalitsused võtavad läbimõtle matult laenu, kergekäelise suhtumise taga on omavalitsuste juhtide lühike ametiaeg.</p> <p>3. Ühispanga peahoone on ajastu sümbol Eesti majanduses.</p>	<p>1. Malle Eenmaa vangimõistmine on õiglane ja ka teised seadust rikkunud pangajuhi d peaks saada karistatud.</p> <p>2. Pangandusturu suur kontsentreeritus on probleem ning edasised pankade ühinemised lubamatud.</p> <p>3. Pangad õhutavad laenama, inimesed peaksid tõsiselt mõtlema oma toimetulekule laenukoormusega ja ratsionaalsetele ostuotsustele.</p>	<p>1. Soovitab säästa, kuid mitte eluaseme-, vaid tarbimislaenu võtmise asemel.</p> <p>2. Eluasemelaenu võtmine nõuab ratsionaalset, mitte emotsionaalset otsust.</p> <p>3. Pangad peaksid tagama, et kliendid ennast teenuste kasutamisel (sularahaautomaadi juures) turvaliselt tunneks.</p>	<p>1. Hansapanga müügil on nii majanduslik kui emotsionaalne tähenduse eestlaste jaoks.</p> <p>2. Pankade madalad intressimäärad viivad kliendid kiusatusse.</p> <p>3. Öppelaenu andmine on muutunud palaganiks.</p> <p>4. Hansapank teeb arusaamatuid ja agressiivseid reklaamikampaaniaid, mis ei haaku põhiklientuuriga.</p>
Eesti Ekspress	<p>1. Eesti kroonil on positiivne mõju Eesti majanduse elavnemisele.</p>	<p>Pangandusteemalised juhtkirjad puuduvad</p>	<p>1. Pangakaartidega kaasnevad pettuste võimalused ja pangad peaksid aktiivselt tegelema tarbijate harimisega.</p> <p>2. Süüdistused laimavate teenuslugude kirjutamises on pangale allakäigu algus.</p> <p>3. Laenamine kui õnn?</p>	<p>1. Pankade ärikultuur on madal ja mõned pangajuhi d ei ole lojaalsed oma firmale.</p> <p>2. Pangad on kaotamas oma nägu, ühinemisel jaotatakse kliente ilma viimastelt küsimata.</p>	<p>Pangandusteemalised juhtkirjad puuduvad</p>	<p>1. Hansapank on suur ja ülbe, aga peaks olema tuntavalt enam ühiskonnakesksem ja osalema kogu riigi arendamises</p>	<p>1. Ajaleht analüüsib Hansapanga aktsiate müügiga seoses tekkinud rahvastunde ilmingut.</p> <p>2. Kliendid ootavad pankadelt konservatiivse joone hoidmist.</p> <p>3. Müüt meedia lemmikust Hanschmidtist purunes valulikult.</p>

4.2. Probleemid ja diskussiooniteemad

Tabelis 1. toodud sõnumite ja väidete analüüsi tulemuste põhjal defineerisin järgmised jätkuvalt käsitlemist leidnud probleemid ja diskussiooni põhjustanud teemad:

- 1) Riik ja Eesti Pank kui regulaatorid ja järelvalvajad (märgitud punaselt)
- 2) Riigile kuuluva kommertspanga tegevus ning riigi koostöö kommertspankadega (märgitud helerohelelt)
- 3) Pangandusturg ja pankadevaheline konkurentsivõitlus (märgitud tumerohelelt)
- 4) Pangateenused ja pankade klienditeenindus (märgitud helesiniselt)
- 5) Laenud ja laenamine (märgitud tumesiniselt)
- 6) Pankade ja pangateenustega seonduvad eetilised probleemid (märgitud mustalt)

Nimetatud teemade raames analüüsin täpsemalt, millistel aastatel teema esines, millised on erinevad käsitlemised ja alateemad, toon näited tüüpilistest tekstidest.

4.2.1. Riik ja Eesti Pank kui regulaatorid ja järelvalvajad

Riigil ja riigi esindajatena Eesti Pangal ning Finantsinspeksioonil on oluline roll kommertspankade tegevuses eelkõige pankade tegevuse reglementeerija ja kontrollijana. Kommertspankade tegevust reguleerib eelkõige Krediidiasutuste seadus, aga ka mitmed teised seadused, Eesti Panga presidendi määrused ja Finantsinspeksiooni juhendid. Panganduse heitlikust arengust tulenevalt on riigi kontrolliva rolli täitmine pälvinud ajakirjanduse tähelepanu eelkõige aastatel 1993-1999, kui seadusandluslik ja järelevelve raamistik olid alles väljakujunemise järgus. Riigi kontrolliv roll jagunes artiklites neljaks alateemaks:

Alateema esinemine	Pangaturu korrastamine	Reglementeerimine	Karistamine	Moratorium
1993				
1995				
1997				
1999				
2001				
2003				
2005				

Pangaturu korrastamine oli päevakorral aastatel 1993-1997, mil Eesti tegutses üle neljakümne kommertspanga. Enamus neist ei suutnud täita seadusest või Eesti Panga poolt kehtestatud normatiividest tulenevaid nõudeid ning lõpetas oma tegevuse. Äripäev kirjutab: “Kui pangandusmaastikul platsi puhastamine toimub pangaklientide huvides, siis on see kindlasti kiiduväärt tegevus, sest pangaklientide huvide eest seismine ongi üks keskpanga ülesandeid” (24.09.1997).

Perioodil 1995-1997 täiustati **seadusandlikku baasi**, eelkõige Krediidiasutuste seadust ning valmistati ette hoiuste tagamist reguleerivat seadust. Riikliku hoiuste tagamise süsteemi elluviimine oli kriitilise tähtsusega usaldamatuse perioodi lõpetamiseks Eesti panganduses. Pärast süsteemi käivitamist on usalduse küsimuste tähtsus nihkunud muude probleemide kõrval tagaplaanile. “Hoiustaja on usaldanud oma säästud nii ühiskonna kui investorite huvides kaudselt üldise heaolu heaks. Riik omalt poolt on kohustatud pakkuma kaitset hoiustajale, kel on veel üsna mõru mälestusena selgelt meeles oma kadumaläinud raha nii Tartu Kommertspangas, Lääne-Eesti Pangas kui Sotsiaalpangas” (Äripäev 17.11.1997).

1993., 1997. ja 1999. aastal oli aktuaalne ka moratooriumi all olevate pankade teema. **Moratoorium** on makseraskustes oleva panga tegevuse osaline või täielik peatamine eesmärgiga selgitada välja makseraskuste põhjused ja iseloom ning võimalused maksevõime taastamiseks ja kaitsta võlausaldajate varalisi huve. 1993. aastal oli moratooriumi all neli panka, 1999. aastal andis kõneainet ERA Panga moratoorium, mis läks üle pankrotiprotsessiks. Kuna moratooriumi all töötas pank osaliselt edasi, siis tekitas see ka kahtlustusi ühtede huvide eelistamises teistele. “Keegi ei julge avalikult tunnistada, et tegelikult topitakse Tartu Kommertspanga klientide rahaga kinni Eesti riigi eelarve teisi auke ning makstakse lõivu riiklike suurfirmade juhtide ebaõnnestumistele” (Päevaleht 25.03.1993).

Pankade pankrotiprotsesside tagajärjel algatatud pangajuhtide kohtuasjad leidsid kajastamist 1999. ja 2001. aastal. Eesti Päevaleht pidas pankurite **karistamist** keeruliseks, kuna nad on väga osavad välja mõtlema aina uusi raha keerutamise skeeme. Hiljem mõisteti siiski vangi nii Maapanga eksjuht Malle Eenmaa kui ERA Panga juht Andres Bergmann. “See otsus pöörab uue lehekülje eestimaalaste õigluseadvuses, sest pärast eilset on selge, et olla suurekalibriline ja prominentne varas ning jääda seejuures väljaspoole seadust, ei ole Eestis enesestmõistetavus. Pangajuht vastutab pangas toimuva eest, tähendab eilne kohtuotsus” (Eesti Päevaleht 19.10.2001).

2005. aastal kerkinud Ühispanga eksjuhi Ain Hanschmidti ootamatu rikastumise skandaal, mida kirjeldan käesoleva töö eetiliste teemade punktis, tõstis ajakirjanduses üles terava diskussiooni tema karistamisest. Kuna ei suudetud tuvastada, kellele oleks ebaeetiliste kokkulepetega tekitatud kahju, ei ole nimetatud asjas ühtegi kohtuprotsessi seni algatatud. Äripäev kommenteerib: “Inspeksioon sarnaneb kantslis esineva kirikuõpetajaga, kes kutsub kiriku patustanud liikmeid pihile” (26.09.2005).

4.2.2. Riigile kuuluva kommertspanga tegevus ning riigi koostöö kommertspankadega

Riigi ja kommertspankade ärisuhted on jaotatud nelja alateemasse:

Alateema esinemine	PEP staatus	PEP probleemid	Riigi raha hoidmine	Laenutegevus
1993				
1995				
1997				
1999				
2001				
2003				
2005				

Aastatel 1993-1997 tegutses riigile kuuluv kommertspank Põhja-Eesti Pank (edaspidi PEP), mis hiljem müüdi Eesti Ühispangale. **PEP-i staatus** iseloomustati klassikalise näitena poliitikute pangast, teda käsutasid valitsus ja Eesti Pank. Oma tegevusaja jooksul oli PEP-i üks roll tegeleda probleemsete laenude tagasisaamisega. **PEP-i probleemid** ei piirdunud siiski vaid probleemsete laenudega. Pank läks Eesti panganduse ajalukku peamiselt Eesti Panga teadmisel toimunud 10 miljoni dollari kadumise looga. Eesti Päevaleht kirjutab: “Salates ebaõnnestunud tehingut andsid Eesti Panga presidendid võimaluse end sopaga üle valada” (05.02.1997).

Teiste kommertspankadega tegi riik koostööd eelarve raha hoidmise ning eluasemelaenude riikliku toetamise valdkondades. 1993-1997. aastal oli korduvalt päevakorral teema, **millises pangas riik oma raha hoiab**. Riigi raha väljaviimine sai saatuslikuks Sotsiaalpankale, kes hiljem ei suutnud oma tegevussuundi ümber korraldada ning pankrotistus. Veel 1997. aastal juhtisid teised pangad tähelepanu võimalusele kasutada eelarveraha senisest paremini. “Samas peaks valitsus riigi raha senisest paremini kommertspankade vahel ära jaotama. Praegu haldab suuremat osa eelarverahast Ühispank” (Äripäev 21.08.1997).

Riigi ja pankade koostöö **laenude valdkonnas** on hõlmanud eluasemelaenude omafinantseeringu garanteerimist riigi poolt ning maksusoodustuste kehtestamist eluasemelaenudelt makstud intressidele. Äripäev nägi sellises koostöös siiski ka negatiivset: “On oht, et riigi garantii muudab pankade kontrolli laenuvõtjate üle nõrgemaks. Laisemaks muutuvad nii pangad kui ka laenusaajad” (18.10.1999).

2005. aastaks on eluasemelaenude intressisoodustus pankadevahelises konkurentsisis allaviidud intressimäärade tõttu oma olulisuse eluasemete soetamise soodustamiseks kaotanud ning Eesti Pank on teinud valitsusele ettepaneku sellest soodustusest loobuda.” Sellist rikaste – Eesti mõistes võib eluasemelaenu saajaid teistega võrreldes jõukaks pidada – toetamist teistes maades ei tunta” (Äripäev 14.12.2005).

4.2.3. Pangandusturg ja pankadevaheline konkurentsivõitlus

Pangandusturul toimuv ning pankadevaheline konkurentsivõitlus jaguneb kuueks alateemaks, mille esinemine aastate lõikes on ära toodud alljärgnevas tabelis:

Alateema esinemine	Börsikrahh	Pangahooned	Pangandusturul toimuv	Pankade konkurents	Pankade maine	Pankade majandustulemused
1993						
1995						
1997						
1999						
2001						
2003						
2005						

Börsikrahh ja selle põhjused olid diskussiooniteemaks 1997. aastal, mil Tallinna börsil toimus lühikese aja jooksul tormiline aktsiahindade tõus ja hilisem börsi “kokkuvarisemine”. 1997. aasta sündmuste toimumise ajal ei osanud turuosalised anda ühest hinnagut toimunud protsessidele ja loodeti, et hinnatõus jätkub. Sama seisukohta esindas ka ajakirjandus.

“Languse käivitas eeskätt senise edu mõjul hoolimatuks muutunud pankurite osakamatus halvenevas olukorras õigeid otsuseid vastu võtta, mitte aga väikeinvestorite paanika. (---) Kõige mõttetum on täna oma aktsiaid müüma tormata. (---) Langus ei kesta kaua, peagi hakkavad aktsiate hinnad taas kerkima” (Äripäev 24.10.1997).

Börsiedust tiivustatuna hakkasid 1997. aastal kerkima mitmete **pankade uued peahooned**. Mõne aasta jooksul lõpetasid uue uhke peahoone ehitanud pankadest oma tegevuse Tallinna Pank, Evea Pank ja Hoiupank. Siit võib järeldada, et suurte kulutuste tegemine oli nendele pankadele ülejõu käiv, samal ajal aga oli selline enesenäitamine antud ajale väga iseloomulik. Kliendid nimetatud kolme panga tegevuse lõpetamisel siiski kahju ei kandnud.

“Tulevaste põlvede tarvis jääb pilkupüüdvaim pealinna pilelõhkujatest meenutama Eesti kapitali kiire kasvu ja õitsengu aega. See oli mõne aastane aeg, metsiku varakapitalismi ajastu, kus üheksakümnendate aastate alguse tuhandetest üritajatest olid tõsised tegijad juba välja sõelutud ja tõusujoones mineva majanduse lainearjal läks neil hästi” (Eesti Päevaleht 16.01.1999).

Pangandusturul toimuv on leidnud pidevat kajastamist aastatel 1993-2001 ja 2005. Panganduses toimunud muutusi on kirjeldatud juba eespool käesolevas magistritöös. Artiklites on välja toodud peamised pangandusturul toimunud protsessid ja tekkinud probleemid.

Eesti Panga poolt kehtestatud 50 miljoni kroonise omakapitali nõude kohta kirjutas ajaleht Äripäev: “Paljulubavate avalduste varjus käib paaniline lahenduste otsimine. Kes loodab täiendavale kinnisele/lahtisele aktsiaemissioonile, kes välisinvestorile või piiritagusele emapangale, kes loodab kellegagi ühineda. Paljud plaanid kindlasti realiseeruvad, kuid on ka selliseid kommertspanku, mille kohta Äripäev küll midagi lubada ei julge” (01.09.1995). Eesti Päevaleht lisab: “Kevadisest pangasõjast väsinud pankurid üritavad avalikkusele jätta muljet, nagu oleks pangandusturul kõik korras ja pankuri parim sõber teine pankur. Tegelikuses pole vana vimm kuhugi kadunud ja kuluaarides käivad pingsad arutelud, kes kelle üle võtab ja kui kehvast seisukorras konkurendid on” (30.12.1997).

Pangandusturu üldiste toimimismehhanismide temaatika tõusis 2005. aastal päevakorra seoses Hansapanga ülevõtmisega Swedpanga poolt. Investorid ja panga juhtkond hindasid Swedpanga vaenulikult sõnastatud ja esitletud ülevõtmispakkumist negatiivselt ning ilma pakkumishinda tõstmata oleks see nurjunud. Ülevõtmine päädis aktsiate eest pakutava hinna olulise tõstmisega rootslaste poolt ning Hansapanga juhatuse esimehe Indrek Neivelti ametist lahkumisega peale tehingu jõustumist. Ajakirjanduses kerkis jõuliselt esile rahvusliku kapitali toetamise suund.

“Eestis aga oleks justkui uus laulev revolutsioon alanud: eestlastest pankurid on näidanud järgmisele "suurele vennale" koha kätte” (Äripäev 18.03.2005). Postimees täiendab: “Praegune rahvusliku varjundiga ilustatud võitlus on juba paratamatult vaid vaidlus aktsiasosaluse eest pakutava õiglase hinna üle” (Postimees 23.05.2005).

Pankadevaheline konkurentsivõitlus on andnud kõneainet aastatel 1997-2001. Kui 1995. aastal ei näinud ajakirjandus perspektiivi väikepankadel, siis 1999. aastal on olukord vastupidine, ohtu nähakse monopolpankade tekkimisel. “Monopolpangal on lihtne hakata turuga manipuleerima. Samuti on nii suure mõjuvõimuga panga tekkimine Eestis poliitiliselt ohtlik. Võime muutuda nõ. Rootsi kubermanguks” (Äripäev 19.11.1999).

Samal ajal on ajakirjanduse arvates suuremata pankade mõjuvõim Eesti majandusele väga suur. “Eesti majandusruumi ümberjagamine kahe suurpanga vahel käib täie hooga. Selleks on vaja isiklikke sõprussidemeid, laenukapitaliga sillutatud lobitööd ja kergelt poliitilist flirti suuremate erakondadega” (Äripäev 16.08.1999).

Pankade maine teemat on artiklites käsitletud aastatel 1995-1999 ja 2005. See maine on olnud äärmiselt kõikiv, mida illustreerib suurepäraselt ka Eesti Päevalehes ilmunud lause: “Pärast Sotsiaalpanga krahhi ei ole mitme aasta jooksul pangandust vapustavaid sündmusi juhtunud ning pankuritest on saanud Eesti majandusedu ja edasipüüdlikkuse sümbolid. Nüüd on aga Tallinna Panga ja Ühispanga juhid suutnud vaid mõne päeva jooksul aastatega saavutatud maha mängida” (20.05.1997). Äripäev lisab: “Kliendid vaatavad mitmepäevaseid mudaga loopimisi ja vahepealseid lubaduste jagamisi pealt ja marsivad oma rahaga kindluse mõttes mõnesse soliidsemasse panka” (21.05.1997).

Pankade majandustulemused on pälvinud tähelepanu aastatel 1997-2003. Pankade paranevaid majandustulemusi võtavad kliendid kui paratamatust, kuid siiski positiivset märki ja garantiid panga usaldusväärsusele. “Pankade paranevad majandustulemused näitavad majanduse stabiliseerumist ja annavad lootust tõusuks” (Äripäev 16.03.1999).

4.2.4. Pangateenused ja pankade klienditeenindus

Pankade klienditeeninduse ja erinevate pangateenuste teema jaguneb seitsmeks alateemaks, mille esinemine aastate lõikes on ära toodud alljärgnevas tabelis:

Alateema esinemine	Vaba raha investeerimine	Millises pangas hoida raha?	Laenuvõtmine	Uued pangatooted	Klienditeeninduse kvaliteet	Sihtklientuur	Pangateenuste hinnad
1993							
1995							
1997							
1999							
2001							
2003							
2005							

Aastatel 1993-1995 oli ühiskonnas peamiseks mureks pankade nõrk usaldusväarsus ja igasuguste riiklike garantiide puudumine. Seetõttu oli inimestel küllaltki keeruline otsustada, **millises pangas oma raha hoida**. Samuti oli kõrge inflatsioonitaseme juures oluline, et raha tuleks teenima panna sellisesse pankas, kus vähemalt nii palju intressi makstakse, et inflatsioon seda ära ei sööks. Siinjuures andsid ka ajalehed oma soovitusi: “Hoiustaja teenib pangale kasumit ja saab ise pügada. (---) Täna Eestis on pehmelt öeldes juhmus oma raha sellises pangas hoida, kus aastas 2 % intressi makstakse” (Äripäev 20.03.1993). Lisaks: “Äripäeva hoiustajapoolne riskireiting ei ole kõikehõlmav pankade mõõdupuu, ta näitab üksnes raha säilimise sansse” (Äripäev 10.05.1995).

Teatavasti on **vaba raha investeerimise** eelduseks vaba raha olemasolu. Vaba raha investeerimine muutus järsult aktuaalseks alles 1997. aastal seoses börsibuumiga. Selleks ajaks oli rahareformist möödas juba piisavalt pikk aeg, et ühiskonnas hakkaksid tekkima märkimisväärsed säästud. Ajalehtede suhtumine kiiresti rikastumisesse oli siiski küllaltki kriitiline ja soovitati ennast maaklerite ennustustest mitte mõjutada lasta. 2001.-2005. aastal oli vaba raha investeerimise teema üldise elatustaseme tõusu tõttu juba oluliselt aktuaalsem. Ajalehed andsid suhteliselt aktiivselt nõu, kuidas kasutada riigi poolt pakutavaid maksusoodustusi ja erinevaid säästutooteid.

Laenuvõtmise teema kerkib paralleelselt vaba raha investeerimisega, sest laenuvõtmiseks on pankades üldlevinud tingimuste tõttu vajalik ka omafinantseeringu osa. Teema käsitlemisel keskenduvad ajalehed põhiliselt laenuvõtjate manitsemisele. Kodulaenudesse on suhtumine siiski positiivne, küll aga on kõikides artiklites läbivalt kriitiline toon erinevate tarbimislaenude ja krediitkaartide aadressil: “Kodulaenu võtmine nõuab läbimõeldud, mitte emotsionaalset otsust, nagu kannu õlle tellimine” (Eesti Päevaleht 23.04.2003). Eesti Päevaleht viitab samale teemale veel teiselgi korral: “Tõeline trump tarbija käes pole järelmaksu- ega krediitkaart. Tõeline trump tarbija käes on ära tunda asjad, mida tal tõeliselt vaja on, muu ostamata jätta ja mitte järele anda mõtetele laadis "kui teistel on, siis minul peab ka olema" (Eesti Päevaleht 25.10.2001).

Alates 1995. aastast on aktuaalne **uute pangatoodete teema**. Peamiselt on ajakirjanduse tähelepanu pälvinud plastrahanduse teema, aga ka internetipangandus. Pangakaart on saanud paljudele omaseks tarbeesemeks ning annab teatava majandusliku kindlustatuse tunde. Teataval määral tajutakse pangakaarti ka kui staatusesümbolit. 2005. aastaks on elektrooniliste pangateenuste kasutamine juba tavapärane ning vaatamata nendega seotud ohtudele näeb ajakirjandus tulevikku just sularahata ühiskonnas.

Pankade klienditeeninduse kvaliteediga seonduvad teemad on eelkõige päevakorral seoses eelmainitud elektrooniliste pangatoodete toimimise kindlusega. Pankade poolt elektrooniliste kanalite dubleerimine ning töökindluse tõstmine ei ole hilisemaltel aastatel teenuste kvaliteedi vallas ajakirjanduse tähelepanu pälvinud.

Kolmel korral on käsitletud pankade **sihtklientuuri teemat**. Hansapanga ja Hoiupanga liitumist mõistsid kliendid panga seisukohast hoopis erinevalt ja panganduses toimunud liitumised ei olnud kõikidele meelepärased. Eesti Ekspress kommenteerib: “Panga teenindustase on ju hea, kuid see eripära, mis pangast peaaegu et sõbra tegi, on kadunud” (Eesti Ekpress 20.05.1999).

Pangateenuste hindade teemal on avalik diskussioon esile kerkimas alles 2005. aastal, mil Äripäeva võrdlusanalüüsist selgub, et mõnede pangateenuste hinnad on Rootsis odavamad kui Eestis.

4.2.5. Laenud ja laenamine

Järgnevalt analüüsin laenamise teemat üldises plaanis. Laenamisega seonduv on leidnud kajastamist alates 1997. aastast ning jaguneb viieks alateemaks:

Alateema esinemine	Intressimäär	Kinnisvarahinnad	Laenuturul toimuv	Ülekuumenemine
1993				
1995				
1997				
1999				
2001				
2003				
2005				

Intressimäär ehk raha hind, on üks olulisemaid laenamist mõjutavaid parameetreid. 1997. aastal oli kodumaine säästmine madal ning börsikrahh ja pankade likviidsusprobleemid viisid intressimäärad tõusule. Äripäev kirjutab: “Ehk tasuks laenuga natuke oodata ja jälgida rahalaevade saabumist” (30.10.1997). Laenuintresside alanemise trend algas juba 1999. aastal ning on jätkunud kuni 2005. aastani. 2003. aastal jõudsid intressimäärad inflatsiooniga samale tasemele, mida võiks pidada laenaja jaoks soodsaks. “Põrandalt ei saa alla kukkuda, nendib Murphy seadus. (---) Kes on eluasemelaenu võtmist siiani edasi lükanud, sellel tasuks väga tõsiselt mõelda otsuse langetamisele” (Äripäev 16.04.2003).

Laenuintressimäärade odavnemine on oluliselt suurendanud nõudlust kinnisvara järele ning kuna laenu on olnud pangast üha lihtsam saada, siis aastatel 1999 ning 2003-2005 on kasvavad **kinnisvarahinnad** olnud korduvalt päevakorral. Äripäev kirjutab: “Praegu kinnisvaraturul toimuv on igati loomulik protsess ja muretsemiseks pole põhjust” (22.08.2005).

Samal arvamusel ei ole siiski olnud Eesti Pank. Alates 2003. aastast on keskpank **ülekuumenemisele** viidates pidevalt hoiatanud kiire eluasemelaenude kasvuga seonduvate ohtude eest. 2003. aastal Eesti Päevaleht keskpanga arvamusega ei nõustunud, kuid 2005. aastaks on Eesti Päevalehe toimetuse arvamus küllaltki tähelepanuväärselt muutunud ning ka nemad ei pea laenuturul toimuvat normaalseks: “Eesti Päevaleht leiab, et pankadel tasuks täna uhkete intressimääradega üksteist üle trumbates mõelda ka järgmistele aastatele. Millega püüda klienti siis? Nullist madalamaid intresse ei ole. Küll aga on enam kõrgustesse pürgivad

koduhinnad. Ja rahuldamata jäävad ahvatlused, millele otsitakse aseainet kuskilt mujalt kui kodust. Kuid see on juba saatanast” (17.03.2005).

Laenuturul toimuv on väga erinevate vaatenurkade alt leidnud käsitlemist alates 1997. aastast. 1997. aastal kirjutab Äripäev: “Ettevõtjad peaksid tekkinud olukorra kiiresti enda kasuks pöörama, sest krediitdiliinidega tuleb Eesti pankadesse ohtralt laenu raha. Vaja on äriideed paberile panna ja nendega panka tõtata. Samuti võiks sahtlipõhjust üles otsida vanad äriprojektid, mis liiga kõrgete laenuintresside tõttu on jäänud käivitamata” (17.03.1997).

Pankade võitlus tuleviku kliendi pärast on kandunud ka riiklikult garanteeritud õppelaenude väljaandmisele. See laenutoode erineb teistest panga jaoks oluliselt – pank ei pea hindama kliendi maksevõimet ning laenu tagasisaamisega seotud riski ei kanna pank, vaid riik. Laenusaaaja peab lihtsalt vastama kindlatele riigi ja panga vahel sõlmitud lepingus toodud tingimustele. Seoses laenuriski puudumisega on pangad õppelaenu müümisel käitunud küllaltki agressiivselt, ning meelitanud erinevaid soodustusi pakkudes potentsiaalseid laenusaaajaid õppelaenuks saadavat raha jooksvaks tarbimiseks kulutama. 2005. aastal heidab Eesti Päevaleht pankadele ja riigile ette, et nende suhtumine õppelaenu ei ole asjakohane: “Ikka veel mõeldakse õppelaenust kui proovilaenust, millega alles õpitakse suuri laene võtma ja sel viisil elus edasi jõudma. Seepärast olekski riigil, kelle garantiil õppelaen pankade kaudu tudengiteni jõuab, märksa olulisem pankadelt nõuda, et nood ei teeks laenuandmisest palagani. Selle asemel peaks nii tudengile kui ka tema käendajatele rõhutama laenu tähtsust ja sellega kaasnevat kohustusi” (23.05.2005).

4.2.6. Pankade ja pangateenustega seonduvad eetilised probleemid

Raha omamise või hoidmisega on seotud ahvatlused, millele nõrgema iseloomuga pankurid ei ole alati suutnud vastu panna ning on unustanud, et raha, mis on nende kätte usaldatud, ei kuulu mitte temale, vaid klientidele. 1990. aastatel muutus Eesti üldine majanduskeskkond ülikiiressi. Seaduste areng ning lubatud ning lubamatu piiride testimine on andnud alust laiaulatuslikeks tõlgendamise võimalusteks. Mis on eetiline ja mis mitte? Kas ebaseaduslik on ka ebaseaduslik? 1995. aasta mõttemaailma kirjeldab Äripäev järgmiselt: “Alati võib vaielda, kas maksuvabade firmade abil maksuameti ülekavaldamine on seadusest möödahiilimine või hea äriidee” (20.11.1995).

Eetika teemakajastus on jaotatud üheksaks alateemaks:

Alateema esinemine	Agressiivne müük	Ameti-positiooni kuritarvitamine	Hea pangandustava	Info kättesaadavus	Insiderlus	Laimamine	Lobby	Pankade maine	Vastutus
1993									
1995									
1997									
1999									
2001									
2003									
2005									

Agressiivse pangatoodete **müügi** teema kerkis esimest korda 2003. aastal, kui pangad asusid aktiivselt tegelema pensionikindlustuse telefonimüügiga. 2005. aastal kandus pealetükkiv pangatoodete müügi korraldus üle ka laenutoodetele eesmärgiga jõuliselt suurendada välismaiste pangagruppide turuosa. Äripäeva arvates on pangad armutus turuvõitluses unustanud kliendi tegelikud vajadused ja toovad lühiajalise kasumitaotluse nimel ohvriks pikemaajalised väärtused.

1993. ja 1997. aastal oli ajalehtede jaoks probleemiks **info kättesaadavus**. Vaatamata üldisele usaldamatuse õhkkonnale avaldasid Pangad börsile bilansse ja muud oma tegevust kajastavat finantsinfot, millega selle infoga tutvujatel ei olnud õieti midagi peale hakata. Samuti oli 1993. aastal pangasaladuse teema Eesti seadustes reguleerimata, mis omakorda võimaldas pangasaladusele viidates keelduda avalikustamast ka panga omanike nimesid. Tänapäeval oleks selline salastamine mõeldamatu. “Oma tegevuse avalikustamine on ju tüütu ja mõnikord ka ennasthävitav lisakohustus, millest saab mugavalt kõrvale hiilida, viidates millelegi suurele ja võimsale – ärisaladusele” (Äripäev 01.04.1993).

Info vähene kättesaadavus võimaldab koheselt tõmmata paralleeli isikliku kasu saamise võimalikkusega nende poolt, kellel on siiski ligipääs salajasele infole. 1997. aastal ei olnud **insiderlus** ehk siseinfo kasutamine otseselt seadusevastane, ning seda kasutati ka ära. Börsil mängisid needsamad ametnikud, kes teostasid pankade tegevuse üle järeelvalvet ning oleksid pidanud hoolt kandma ka seadusandluse edasiarendamise eest. “Kui börs palaganiks muudetakse ja väikeinvestoritele *insider tradingu* läbi autsaideri koht kätte näidatakse, võib nende kannatus peagi katkeda ja huvi börsil mängimise vastu kaduda” (Äripäev 22.01.1997). 2005. aasta sügisel tulid päevavalgele USA väärtpaberijäreelvalve kahtlustused, et investeerimispanka LHV töötajad on kasutanud siseinfot aktsiatehingute tegemisel USA-s.

Samal ajal süüdistati kriitilistest artiklitest ajendatult ajakirjandust pankade **laimamises**, ebaeetilisuses ja kõlvatu konkurentsi soodustamises. 1995. aastal kaitses Äripäev oma positsiooni: “Ma ei näe selles midagi ebaeetilist, kui Äripäevas ilmunud artiklite mõjul jõuavad hoiustajad oma raha ükskõik millise raskustesse sattunud panga arvelt mujale kantida, enne kui nad sellest ilma jäävad” (06.05.1995). Samuti põhjustasid pankurite ja ajakirjanike suhted väikeses Eestis pahameelt ja kriitilise artikli taga nähti konkurendi kätt. Antud juhul on töö autor siiski skeptiline ajakirjanike absoluutse sõltumatuse suhtes 1997. aasta olustikku arvestades. Küll aga kirjutas Eesti Ekspress “Kui ajakirjanik kirjutab mingist firmast negatiivselt, on ärimähe esimene reaktsioon - tellitud lugu. Edasi siunatakse juba jõuetus vihas, mõtlemata sellele, et endal *lobby*töö nõrk või tegemata. Musta mersu porise akna tagant neljanda võimu olemasolu ei märka enne, kui saast uksest sisse pressib” (14.02.1997).

Liigagi läbinähtava **lobby**’ga paistis 1997. aasta börsibuumi ajal silma Ühispank, pakkudes soodsaid tehinguid poliitikutele ja ametnikele. “Opsiooni korras aktsiate pakkumine rahandusministeeriumi ametnikele, tarbimislaenu protsendi vähendamine linnaametnikele ning peaministri laenuintressi madalamaks ümberhindamine oleks nende tõlgenduses justkui igapäevased asjad. (---) Eesti panganduse areng viitab suhteliselt edukale *lobby*’le” (Äripäev 26.03.1997). Sel ajal tõstatatud probleemile tekkis järellainetus üllatuslikult alles 2005. aastal, mil Ühispanga tippjuhtkonda kuulunud Ain Hanschmidt sai pangast lahkudes ootamatult multimiljonäriks, omandades turuväärtusest sadu kordi odavamalt laevafirma Tallinki aktsiaid Tallinki tippjuhtkonda kuulunud endiste kõrgete riigiametnike käest.

2005. aastal peab Äripäev varasemal ajal *lobby*’ks liigitatud siiski otseselt **ametipositsiooni kuritarvitamiseks**, mitte õigustuseks Tallinki laevafirma eduloole: “Poleks Tallinkile tehtud soodustusi ja suhete kolmnurka Tallink Grupi, Ühispanga ja riiki esindavate tippametnike vahel, poleks meil täna võib-olla nii tugevat laevafirmat.(---) Kuid oluline on meele pidada, et edu saavutamisel pole järgitud (sporditerminoloogiat kasutades) *fair play* ehk ausa mängu reegleid” (25.08.2005). 1999. aastal oli ametipositsiooni kuritarvitamise tõlgenduseks eelkõige siiski klientidele ja riigile kahju tekitamine isikliku kasu saamise eesmärgil. Eesti Ekspress küsib: “Isikliku kasu saamine oma tööandja arvel on samastatav vargusega.(---) Me peame valima, millise ärikultuuri valime?” (18.03.1999). Paralleelselt ametipositsiooni kuritarvitamise teemaga pälvis tähelepanu ka küsimus, kes siis nende tegude eest vastutab?

Vastutuse küsimus oli eelkõige aktuaalne 1993. ja 1999. aastal, mil kliendid jäid pangakrahhides ilma oma säästudest. “Kahju on klientidest, kes uskusid viimase hetkeni ERA Panga tulevikku. Nüüd aga sülitavad pangajuhid oma näotute tegudega neile klientidele näkku, ja ei ole põhjust arvata, et suhtumine oleks muutunud selliseks alles pankroti järel” (Postimees 25.08.1999).

2003. aastaks on pankade arengu ning riikliku garantiifondi olemasolu tõttu pankade usaldatavuse teema asemel kerkinud vastutuse probleem sotsiaalses kontekstis. Eesti Ekspress kirjeldab tabavalt ühiskonna ootusi: “Nii suured asutused nagu Hansapank siinses ühiskonnas on, peaksid olema oluliselt vähem kõrgid ja tuntavalt enam ühiskonnakesksed. On loomulik, et nii suurt raha nii väikeses riigis liigutav ettevõtte peab osalema kogu riigi arendamises ja tegema seda tegelikkuses, mitte sõnades” (30.04.2003).

Pankade maine teema leidis 1995.-1999. aastal kajastamist enda huvide klientide omast ettepoole seadmise ning pankurite ja teiste majandussektorite suurte palgavahede kontekstis. 2005. aastal ei ole varem nimetatud valdkondades enam konflikti esinenud. Küll aga tekitab Eesti suurim pank Hansapank segadust arusaamatute reklaamikampaaniatega, mis on selges vastuolus panga kui konservatiivse organisatsiooni kuvandiga. “Hansapanga viimastel kampaaniatel pole mingeid kokkupuuteid mõistetega väärikus, soliidsus, usaldusväärsus, millega pangandust tavapäraselt iseloomustatakse. Rahandusasutus ei saa käituda nagu märatsev noortejõuk õhtusel tänaval” (Eesti Päevaleht 27.04.2005).

Ühiskond ootab pankadelt konservatiivset joont ning **headest tavadest** kinnipidamist. Pankadel on ühed paremad andmebaasid oma klientide kohta. Samal ajal peab pank iseenesestmõistetavalt seda saladust hoolikalt hoidma. “Hea kliendihaldur teab oma kliendist pea kõike, alates äritehingutest ning lõpetades lemmikkonjakimargiga, kuid ta ei tohi sellest rääkida” (Äripäev 01.06.1999).

4.3. Äripäeva võrdlus üldpäevalehtedega

Punktis 4.4.1. toodud analüüsi alusel teostasin täiendava võrdlusanalüüsi erinevustest pangandusteema kajastamisel Äripäevas kui majandusajalehes, ning teistes, peamiselt eraisikutest infotarbijatele suunatud üldpäevalehtedes. Võrdlusanalüüsi tulemused aastate lõikes on välja toodud järgmisel leheküljel Tabelis 2.

Tabel 2.

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005
Äripäev <i>versus</i> teised päevalehed, olulisemad erinevused ja sarnasused ajalehtede vahel	Äripäev on selgelt panganduse keskem, kajastades eelkõige pangandusturu enese arenguprobleeme kommertspankade, Eesti Panga, järelevalve ja riigi aspektist. Postimees ja Eesti Päevaleht on tarbija ehk kliendi positsioonil, kelle usaldust pankrotistunud pangad on kuritarvitanud.	Äripäev annab oma panuse olemasoleva pangandussüsteemi lammutamisele selle ümberkorraldamise kaudu, ehk siis toetab otseselt Eesti Panga tegevust. Teistes päevalehtedes on valdavalt riigi rahapaigutustega, poliitikute ja pankade seotuse ja korruptsioonikahtlustega seotud teemad. Kõik ajalehed õpetavad pankasid, mida pangad ühes või teises valdkonnas võiksid teha ning peavad väikepankade kadumist loomulikuks protsessiks.	Äripäeva põhiteemaks on börsimängud ja pankade kohta käiva finants- ja taustinformatsiooni avalikustamise missiooni elluviimise probleemid. Teiste päevalehtede teemakajastused on peamiselt päevakajalised ning põhiprobleemiks on pangandusturul valitsev korralagedus ja usaldamatus. Valitsev on kõikide ajalehtede rahulolematuse pankade teenuste ning teeninduskvaliteediga.	Äripäev võitleb selgelt ettevõtjate laenuvõimaluste avardumise eest ning näeb Eesti majandusele ohtu pangaturu monopoliseerumises. Teiste päevalehtede poolt on pangandusteema käsitlemine suuremate sündmuste puudumise tõttu suhteliselt juhuslik.	Äripäev ründab Eesti suuruselt teist panka ning soosib otseselt suurimat Hansapanka. Teiste päevalehtede poolt on valdavalt käsitletud pankurite karistamise probleematikat, aga ka pankadevahelise konkurentsi elavdamise probleemi. Kõik ajalehed käsitlevad laenuvõtmisega ja võlguelamisega seonduvaid teemasid.	Erinevused Äripäeva ja teiste päevalehtede teemakäsitluste vahel on minimaalsed. Esmakordselt viitab Eesti Ekspress pankade sotsiaalse vastutuse probleemile. Kõik ajalehed kajastavad laenamisega seonduvaid teemasid ning kutsuvad üles tegema ratsionaalseid otsuseid.	Erinevused Äripäeva ja teiste päevalehtede teemakäsitluste vahel on minimaalsed. Kõik ajalehed kajastavad Hanschmidt ebaeetilise äri probleemi ning seoses Hansapanga müügiga rootslastele taaskerkinud rahvastunde küsimust. Samuti on kõikide ajalehtede arvates pankade tootepakkumised liialt agressiivsed

Kommentaar ajalehtede võrdlusele:

Aastatel 1993-1997 on Äripäev selgelt panganduskeskne ning kajastab panganduse arenguprobleeme, avaldades ühtlasi ka konkreetseid seisukohti järelvalve, pangandusturu ümberkorraldamise, pankade finantsaruannete avalikustamise, börsile investeerimise ja teistel pangandusspetsiifilistel teemadel. Samal ajal käsitlevad teised päevalehed erinevaid päevakajalisi teemasid tarbija seisukohalt, raha kättesaamise probleemi pankrotistunud pankadest, riigiametnike ja pankade suhetes üleskerkinud korrupsiooniprobleeme.

Äripäev juhendab, kus kliendid peaksid oma vaba raha hoidma: “Esiteks, valige pank, kelle omanikke ja juhtkonda te teate ja saate usaldada. (---) Teiseks, jaotage oma vahendid kahekolme panga vahel. Hea oleks, kui üks neist on Hansapank või Hoiupank. (---) Kolmandaks, jälgige tendentse, ärge tehke oma otsust ühe ajaleheartikli või raadiost kuulnud uudise põhjal. (---) Neljandaks, lugege hoolikalt Äripäeva“ (22.02.1995). Selle tsitaadiga soovib Äripäev ennast esile teiste meediaväljaannetega võrreldes ekspordina esile tõsta.

Samal ajal kommenteerib Päevaleht majanduses valitsevat üldist usaldamatuse õhkkonda järgmiselt: “Meie panganduses toimuval on tegelikult kogu ärielule hoopis laiem mõju. Ei tohi usaldada mitte kedagi, pank panka, ärirees panka, pank ärireest, ärirees ärireest” (22.04.1993).

1997. aastaks on usaldamatus asendunud peaaegu et pimesi usaldamisega. Peamiseks põhjuseks on kahtlemata kiire rikastumise soov üldise tagasihoidliku elustandardi taustal ning börsile investeerimine tundub selliseks rikastumiseks olevat kindlaim koht. “Ajakirjanikud kirjutavad artileid, maaklerid loevad neid, teevad oma järeldused ning ütlevad need välja, et ajakirjanikud saaksid taas maaklerite sõnad kirja panna jne. Nõndaviisi tekibki suhteliselt kinnine ring, millega siis lõikuvad investorite, eeskätt väikeinvestorite rajad. Usaldus ringi vastu on üsna suur“ (Äripäev 01.09.1997).

Postimehe tähelepanu on köitnud Ühispanga soov keskenduda laienemisele väljaspoole Eestit. Lõhe unistuste ja tegelikkuse vahel on küllatki karm: “Ühispangal tuleks soovitada otsustada kõrgpilotaazi asemel mõnevõrra konventsionaalsemate, kuid see-eest kindlamate tegevusskeemide kasuks. Ilmselt kaoksid siis ka legendid panga poolt pakutavatest altkäemaksudest ning omavalitsusjuhtide puhkama saatmisest Kanaari saartele” (04.09.1997).

Aastatel 1999-2001, kui suured muutused Eesti pangandusturul on möödas, muutub Äripäev varasemast pisut enam ettevõtjakesksemaks pankadele surve avaldajaks, pidades panganduse dünaamilist arengut oluliseks Eesti majanduse arendamisel.

2001. aastal avaldab Äripäev rea ülikriitilisi ja umbusaldavaid artikleid riigi suuruselt teise panga Eesti Ühispanga aadressil, soosides tavatult Hansapanka. “Äripäeva arvates ei ole Ühispank usaldusväärne. ÜPga on lugu vaata et hullem kui Augeiase tallidega: mida hoolikamalt audiitorid selle panga raamatupidamisse süvenevad, seda suuremaks kasvab kahjum” (Äripäev 17.02.1999).

Ka Hansapanga uudisele laenuintresside langetamise osas reageerib Äripäev mürgise kommentaariga Ühispanga suunas, pealtnäha isegi vaevumata küsida Ühispangast viimase reageeringut konkurendi sammule: “Laenude odavnemine toob kaasa kaks arengut: hakkavad tekkima uued ettevõtted ning Hansapanga ja Ühispanga vahe kasvab selgelt Hansapanga kasuks” (18.03.1999).

Teistes päevalehtes on vähe läbivaid teemasid, ühena vähestest on tähelepanu alla sattunud näiteks pensionireform. Eesti Päevaleht on analüüsinud pankade poolt pakutavaid säästuvõimalusi ning soovitab lugejatel kasutada ära maksusoodustusi, mida riik pensioniks ja muidu pikaks ajaks säästjale pakub.

Aastatel 2003-2005 on erinevused Äripäeva ja teiste päevalehtede teemakäsitluste vahel vahel minimaalsed. Kõik ajalehed pööravad suurt tähelepanu laenamisega seonduvatele teemadele ning uute teemadena kerkivad pankade suhtes seatud ootustena esile pankade sotsiaalse vastutuse ja konservatiivsuse teemad. Erinevalt teistest päevalehtedest kutsub Äripäev madalatele intressimääradele viidates avalikkust korduvalt üles pankadest eluaseme- ja investeerimislaenu võtma.

Tähelepanuväärseid muudatusi toob 2005. aasta, kus Äripäev suhtub pankade armetus konkurentsivõitluses klientide jaoks ülisoodsaks muudetud laenutingimustesse juba väga kriitiliselt. Samal ajal näeb Eesti Päevaleht kiire laenukasvuga seonduvalt võimalikke tulevasi makromajanduslikke probleeme just kliendi seisukohast ning leiab, et probleemid on ületähtsustatud.

2005. aastal ei pelga Eesti Päevaleht pangajuhtide üle ka nalja heita ja vürtsitab Ain Hanschmidt taandumist juhatuse esimehe kohalt kommentaariga pankade ja pangaröövlike võrdluse kohta, milles pankureid kujutatakse stereotüüpsete kivinägudena ning pangaröövlite noorte ja elegantsetena. Hiljem ei osutunud Hanschmidt pangajuhi kohalt taandumise protsess siiski kuigi naljakaks, kuna kõikide ajalehtede tähelepanu pälvisid laevafirma Tallink omanikeringis toimunud muutused, millega mehest sai üleöö miljardär.

Ametist lahkuvate pangajuhtide hulgast paistis 2005. aastal silma ka Indrek Neivelt, kes kindlustas oma õiglase ja targa ärimähe imago väikeaktsionäride õiguste ja kasu eest võitlejana Swedpanga poolt tehtud Hansapanga aktsiate sund-väljaostupakkumisele vastuhakkamisega, olles samal ajal veel ametis Hansapanga juhatuse esimehena. Hansapank oli 2005. aasta kevadel välja tulnud uudse ja üli-agressiivse reklaamikeelega, mis oodatud noortetoodete müügi asemel tekitas pangale suuri probleeme suhetes oma konservatiivset joont hindava püsiklientuuriga. Eesti Ekspress väljendab neid ootusi väga selgelt: “Aga võta näpust, Indrek Neivelti mõõtu pühaku suust oodatakse hoopis rahvusüleseid sõnumeid, staarpankur peaks rahvahulki hoiatama laenuriskide eest. (---) Hansapanga pärispatuks on lahtiütlemine konservatiivsusest. Pank eksisteerib kollektiivses alateadvuses kui roosade telleritega helesinine universum, kus käivad üleaedsetega juttu vestmas Koidula ja Veerpalu. Pankur kandku laitmatut pintsakut ja istugu tammises kabinetis ning suhelgu lihtrahvaga andumatus emissioonide ja optioonide keeles. Ainult siis usume, et meie raha on kindlas kohas” (12.05.2005).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et pangandusteema kajastamisel kõige aktiivsem olnud Äripäev on meediapeegli rolliga pankade tegevuse kajastamisel ka kõige põhjalikumalt toime tulnud. Erinevalt üldpäevalehtedest on Äripäev probleemi tõstatamisele täiendavalt proovinud pakkuda ka lahendusi, näiteks pangareiting pankade usaldusväärse hindamiseks, ning andnud klientidele konkreetseid soovitusi. Samal ajal on Äripäev erinevalt teistest suhteliselt teravalt sekkunud ka pankade vabasse konkurentsi ning ei ole alati suutnud või soovinud säilitada neutraalset hoiakut.

4.4. Pankade legitiimsust loovad tegurid

Teise uurimisülesandena analüüsin, kuidas on muutunud pankade legitimatsioon meedias? Milliste isikute ja institutsioonide või muu teguri abil luuakse legitiimsust ja kuidas on nende roll ajas muutunud?

Artiklite analüüsil määratlesin isikud ja institutsioonid ning muud tegurid (edaspidi ka kõik üheskoos või eraldiseisvalt nimetatud “tegur(id)”), kokku on neid kuus. Analüüsi käigus fikseerisin igale tegurile viitavate artiklite arvu aastate lõikes:

	Omanikud	Juhtkond	Panga suurus	Avalik hinnang	Riik / regulaator	Audiitor
1993	2	0	0	0	8	0
1995	1	1	5	7	10	2
1997	1	1	2	8	3	0
1999	1	1	1	4	1	2
2001	3	0	0	4	5	0
2003	0	0	1	5	2	0
2005	4	8	0	6	1	0
Kokku	12	11	11	34	30	4

Legitiimsust on Uno Mereste (2003) defineerinud kui seaduslikkust, õiguslikkust või õiguspärasust. Viimases tähenduses ei tarvitse kõik parajasti seadustega kooskõlas olev olla alati legitiimne (õiguspärane).

Analüüsi huviorbiidis olid vaid isikud, institutsioonid ja muud tegurid, mis loovad legitiimsust. Legitiimsust loovaks loen ka selliseid tegevusi, mis viitavad, mida peaks pangad tegema selleks, et luua või suurendada legitiimsust. Näiteks avaliku hinnangu kohaselt peavad pangad olema konservatiivsed ja vältima vastastikust poriloopimist, pangad peavad tagama, et ei oleks sidekatkestusi ja sidesüsteemid oleks dubleeritud.

Järgnevalt vaatlen kõigi legitiimsust loovate tegurite esinemist aastate lõikes.

Omanike tegur esineb põhiliselt 1993., 2001. ja 2005. aastal. Teguri esinemise põhjustena on võimalik tuua välja otsesed seosed panganduse arengu erinevate ajajärgudega, probleemidega omanike avalikustamisel ning muudatustega pankade omanikeringis.

1993. aastal ei olnud riigi ega Eesti Panga kui regulaatori roll pankade tegevuse suunamisel veel täielikult välja kujunenud. Samuti oli riik 1993. aastal veel mitme panga omanik. On loomulik, et panga omaniku hea nimi ja usaldusväärsus oli seega legitiimsuse kujunemisel oluline. “Vaieldamatult on uus pank tugev ja usaldusväärne, kuna tal on otsene Eesti Panga ja valitsuse garantii” (Päevaleht 17.02.1993).

Tegur tuleb uuesti esile 2003. aastal, mil Rootsi suuromanikud pääsevad Eesti panganduses mõjule. Rootsist, kui stabiilsest riigist pärinevate suuromanike maine on artiklites hea ning Rootsi suuromanikud annavad kõneainet ka 2005. aastal, mil vahetuvad kahe suurima panga tippjuhid. “SEB-taoliste suurpankade jaoks on väga tähtis töötajate ja eriti juhtide maine – öeldakse, et pank on oma juhtidega ühte nägu. Ja klientide usalduse pälvimiseks ei tohi seal olla ühtegi plekki” (Äripäev 27.01.2005).

Juhtkonna tegur esineb jõulisel määral 2005. aastal seoses pikka aega Eesti panganduse “nägudeks” olnud Indrek Neivelti ning Ain Hanschmidt lahkumisega suurpankade juhtide ametikohtadelt.

Artiklid annavad väga positiivse hinnangu Indrek Neivelti tegevusele Hansapanga eesotsas ning loovad temast Hansapanga ülesehitamise ja naaberturgude vallutamise pinnalt peaaegu rahvuskangelase võrdkuju. Samal ajal Ühispanga eksjuht Ain Hanschmidt, kes on olnud tuntud oma heatujulisuse ja meediasõbralikkuse poolest, satub pärast pangajuhi kohalt lahkumist skandaalidesse, kus teda süüdistatakse ebaeetilises käitumises ning oma huvide eelistamises panga omadele. Skandaalide põhjuseks oli vahetult pärast pangajuhi kohalt taandumist temale praktiliselt tasuta üleantud osalus suurettevõttes, mille tegevuse rahastajaks oli Ühispank.

Juhtkonna teguri esinemine 2005. aastal on tihedas seoses omanike teguriga. See on ka mõistetav, kuna äriettevõtete juhtkond ongi omanike poolt valitud ning viib ellu omanike poolt seatud või siis omanikega kooskõlastatud äristrateegiat. Äripäev õpetab lugejaid: “Esiteks, valige pank, kelle omanikke ja juhtkonda te teate ja saate usaldada” (22.02.1995).

Kümme aastat hiljem mööneb Äripäev, et omanäoliste pangajuhtide lahkumine ei mõjuta panganduse usaldusväarsust ning tuletab meelde panganduse algusaastaid. “Pankade standardiseerumisel - kui soovite, omanäo kaotamisel- on see pluss, et pangariskid vähenevad nii klientidele kui ka panga aktsionäridele. Kauboikapitalismi ajal võis pangast ka tagatiseta ja intressita laenu saada, kui pangajuhti hästi tundsid. Ja sadadesse miljonitesse ulatuvad kahjumid veeretati paraku heausksete klientide, mitte panga omanike kaela. Need ajad on loodetavasti möödas” (Äripäev 01.08.2005).

Panga suurus on läbi aastate olnud panga tugevuse näitaja, väiksematel pankadel on olnud keeruline tõestada enda usaldusväarsust teiste meetoditega ning see teema on õhus tänaseni. Postimees kommenteeris pangaturul toimunut järgmiselt: “Kui võrrelda Eesti suur- ja väikepanku, siis piltlikult öeldes kasvab näiteks Hansapank iga kuu ühe Rahvapanga võrra. Seetõttu pole eelmisel nädalal lausa ridamisi avaldatud väikepankade ühinemisteadetes midagi imelikku, sest vaatamata suurele kisale ja süüdistustele Eesti Panga aadressil on nad lõpuks mõistnud, et jätkata on mõtet ainult suurena” (28.11.1995).

Panga suurus esineb olulise tegurina eelkõige 1995. aastal, mil Eesti Pank kehtestas pankade aktsiakapitali miinimumsuuruseks alates 1. jaanuarist 2006.a. 50 miljonit krooni. See tõi kaasa väikepankade ühinemislaine ning kindlustas suurpankade positsioone, mõjutades sellega tänaste jõujoontega pangandusturu väljakujunemist. Äripäeva sõnad sellel teemal: “Selgem turusituatsioon on meeltnööda aga hoiustajatele ja investoritele, kes on aeg-ajalt pidanud oma raha mõne panga langemise või väärsammude kartuses ümber paigutama” (30.06.1997).

Panga suurust on olulise tegurina erinevates kontekstides välja toodud ka teises kontekstis. 1995. aastal hakkasid kerkima suuremate pankade uued peahooned. Päevaleht kirjutas: “Mitte iga firma ei jõua endale üle saja miljoni krooni maksvat peahoonet ehitada” (22.04.1997). See on otsene tunnustus suurtele ja tugevatele.

Avalik hinnang on ajakirjanduse vahendusel läbi vaadeldavate aastate enim pankade legitiimsust kujundanud tegur. Ajakirjandus peegeldab avaldatud artiklites seda, mida on pangad avalikkuse hinnangul teinud hästi ja mis võiks olla paremini. Soodne avalik hinnang on toetanud pankasid ühiskonnale oluliste protsesside läbiviimisel, näiteks tauninud ükskõikset suhtumist oma kohustuste täitmisesse laenuklentide poolt: “Ühispank käitub

õigesti, karmistades oma suhtumist majandusraskustesse sattunud laenuklientidesse” (Äripäev 16.04.1999).

Väga olulist rolli mängis töö autori hinnangul avalikkuse positiivne hoiak pensionireformi käigus turuletunud fondidega liitumisel. Äripäev võttis II samba pensionifondide esimese liitumisringi tulemused kokku järgmiselt: “Liitunute arvu poolest osutus reform edukaks: pensionifondid võitsid raha usalduse nagu heasüdamlik kaunitar muinasjutus. (---) Pidev rahavoog kõigilt terveks eluks kogumispensioni külge aheldatult nõuab raha arukat ja tasakaalukat paigutamist. (---) Fondide rahaülejäak saadab sõnumi ettevõtjatele - tulge väärtpaberiturule, siis on vaba raha!” (06.11.2003).

Samal ajal tunneb avalikkus heameelt, kui pankadel läheb hästi. Pankade head majandustulemused loovad kindluse ühiskonna stabiilseks arenguks ning on garantiiks klientide raha säilimisele. “On õige, et pank teenib oma klientide pealt, seega oleks suur kasum justkui kurjast. Ent panga pikaajaline kahjum võib jätta kliendid üldse rahast ilma” (Äripäev 30.04.2001). Analooget seisukohta väljendab Äripäev ka kaks aastat hiljem: “Käes on pankade kuldaeg: pankade vahel käib tihe rebimine klientide ja turu pärast, intressid on ajaloo madalaimalt tasemel, intressimarginaalid kahanevad, samal ajal teenivad pangad korralikku kasumit” (27.10.2003).

Riigi ning Eesti Panga kui institutsioonide roll pankade legitiimsuse loomisel ilmneb eelkõige 1993. ja 1995. aastal, mil vajas väljatöötamist panganduse tegevust määrav seadusandlik baas ning korrastamist üheksakümnendate aastate alguses stiihiliselt arenenud pangandusturg. “Kui pangandusmaastikul platsi puhastamine toimub pangaklientide huvides, siis on see kindlasti kiiduväärt tegevus, sest pangaklientide huvide eest seismine ongi üks keskpanga ülesandeid” (Äripäev 24.09.1997).

Samuti oli varasematel aastatel riigil kui suurkliendil oluline roll pangandusturu laenuressursina varustamisel ning pankade vahel käis tihe konkurents riigi raha oma panka meelitamise pärast. Riigi raha hoidmine oli panga jaoks usalduse näitaja ning auasi. “Eelarve hoidmisel tekib küsimus panga usaldatavusest, millele kõik osapooled on justkui vaikides viidanud” (Äripäev 16.03.1993).

1997. aastal oli pangandusturu väljakujunemise käigus oluline lahendada hoiuste tagamine riikliku tagatistfondi kaudu. Riigi tagatis oli arenevas ühiskonnas parim lahendus tagatistfondi usaldusväärse loomiseks ning see fond käivutus veatult, täites oma ülesandeid pankrotistunud ERA Panga ning Eeva Panga hoiuste väljamaksmisel. “Hoiustaja on usaldanud oma säästnud nii ühiskonna kui investorite huvides kaudselt üldise heaolu heaks. Riik omalt poolt on kohustatud pakkuma kaitset hoiustajale, kel on veel üsna mõru mälestusena selgelt meeles oma kadumaläinud raha nii Tartu Kommertspangas, Lääne-Eesti Pangas kui Sotsiaalpangas” (Äripäev 17.11.1997). Hoiuste tagamise fondi loomisega pani riik aluse pangandussektori usaldusväärsele.

Riigi kui olulise teguri roll tõusis uuesti 2001. aastal, mil riigi kohtusüsteemilt oodati seadust rikkunud pankurite karistamist ning sellega ühese hinnangu andmist ühiskonna õiglustunnet riivavale karistamatuse probleemistikule. Maapanga eksjuhi Malle Eenmaa vangimõistmine kujunes teatavas mõttes näidisprotsessiks ning riigi jõudemonstratsiooniks. “See otsus pöörab uue lehekülje eestimaalaste õigluseadvuses, sest pärast eilset on selge, et olla suurekalibriline ja prominentne varas ning jääda seejuures väljaspoole seadust, ei ole Eestis enesestmõistetavus. Pangajuht vastutab pangas toimuva eest, tähendab eilne kohtuotsus” (Eesti Päevaleht 19.10.2001).

Samal teemal on tuntud pangandustegelane Bo Kragh töö autorile eravestluses kommenteerinud, et ta ei mõista eestlasi. Arvestades panganduse algusaegadel toimunut mõisteti Malle Eenmaa tema arvates vangi vaid seetõttu, et ta oli naine ning tal ei olnud piisavalt kõrgel tasemel tutvusi. Postimehe arvamus oli aga otse vastupidine: “Eenmaa tegelik süü on saamatus ja ebapädevus. Ta ei tulnud panga juhtimisega vähimalgi moel toime. Peale selle, mille eest kohus ta süüdi mõistis, on Eenmaa kindlasti süüdi ka selles, et võimaldas oma kaastöötajatel teha kuritegelikke tehinguid” (19.10.2001).

Audiitorite ja reitinguagentuuride tegur ilmeneb 1995. ja 1999. aastal. 1995. aastal ei olnud Eesti pangandus veel rahvusvahelistunud ning puudusid ühtsed finantsaruandluse põhimõtted, mis tegid pankade poolt avaldatud finantsinformatsiooni põhjal panga usaldusväärse hindamise keeruliseks. Audiitorid ja reitinguagentuurid on traditsiooniliselt sõltumatud osapooled, kes lähtuvad oma tegevuses rahvusvahelistest standarditest ning kelle poolt väljendatud märkusteta arvamus pankade finantsaruannete kohta võimaldab hinnata panga finantsaruandluse vastavust rahvusvahelistele headele tavadele.

Äripäev kommenteerib 1995. aastal valitsenud segadust pankade finantsaruannete ümber: “Kellelgi teisel peale audiitori on raske kärpida pangajuhtide fantaasialendu ja leidlikkust, seetõttu pole patt ka vastavalt audiitori tasemele otsustada panga usaldusväärse üle” (08.02.1995).

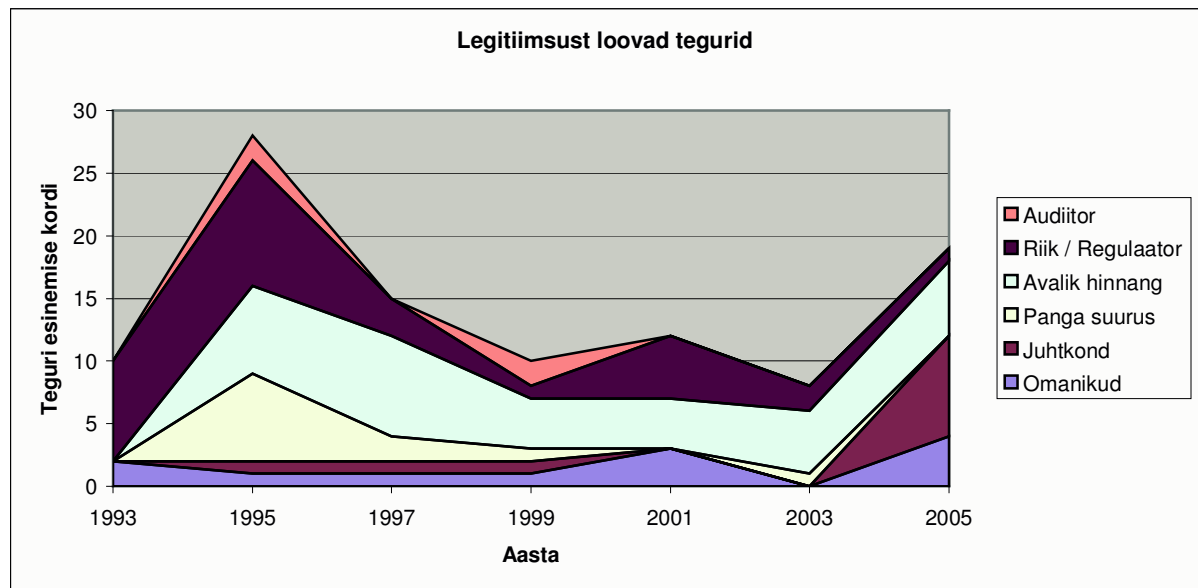
Sama teema oli päevakorral ka 1999. aastal, mil Ühispanka finantsaruannete auditeerimisel panga kahjum oluliselt suurenes audiitori poolt nõutud halbade laenude allahindamise tõttu. “Äripäeva arvates ei ole Ühispank usaldusväärne. Ühispankaga on lugu vaata et hullem kui Augeiase tallidega: mida hoolikamalt audiitorid selle panga raamatupidamisse süvenevad, seda suuremaks kasvab kahjum” (Äripäev 17.02.1999).

Legitiimsust loovate tegurite analüüsi kokkuvõte

Artiklite arvu järgi määrates on enimesinenud tegurid aastate lõikes avalik hinnang ning riik kui regulaator. Analüüsi tulemus kinnitab püstitatud hüpoteesi, et ajakirjandusel on avaliku hinnangu kandjana olnud oluline roll pangandusturul toimunud muudatustes. Intervjuus kommenteerib Mart Sõrg: “Ajakirjandus on üks aspekt, vaevalt, et ajakirjandus kellegi põhja sai ajada. Aga ajakirjandus võimendas küll”. Ka Indrek Neivelt nõustus käesoleva töö autoriga, et ajakirjandus on kaasa aidanud pankade äri edule: “Ja kindlasti on ajakirjandus seda kõike toetanud. Aeg ajalt on antud vastu pead ka, aga pigem on toetatud pankade äri” (Neivelt 2005).

Riigi või regulaatori oluline roll legitiimsust loova institutsioonina on igati õigustatud ootus, kuna riik peab tagama pankade tegutsemiseks ning klientide õiguste kaitseks vajaliku seadusandliku raamistiku.

Järgnev graafik iseloomustab legitiimsust loovate isikute, institutsioonide ja teiste tegurite tähtsust omavahelises võrdluses aastate kaupa ning tegurite olulisuse muutusi.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et:

- pankade legitiimsuse teema on peamiselt olnud ajalehtedes päevakorral 1995., 1997. ja uues võtmes ka 2005. aastal;
- 1995. aastal olid võrdelt olulised tegurid pankade legitiimsuse loomisel riik kui regulaator, avalik hinnang ja panga suurus;
- 1997. aastal domineeris legitiimsuse loojana avalik hinnang, mis püsib selles valdkonnas peamisena tänaseni;
- 2005. aastal tõusis avaliku hinnangu kõrval ootamatult rahvuslikus võtmes esiplaanile ka juhtkonna tegur. See näitab, et avalikkus usaldab välismaistest enam kohalikke juhte, kui nad on enda usaldusväärsust juba varasema edulooga tõestanud.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Eelpool toodud uurimistulemuste põhjal saab teha järgmised järeldused, mis on esitatud uurimisülesannete kaupa.

Uurimisülesanne 1. Kuidas ajakirjandus representeerib panga rolli ühiskonnas ja kuidas see on ajas muutunud?

Millised muutused pangandusest kirjutamisel on toimunud ajavahemikus 1993-2005?

Kuni 1995. aastani oli ühiskonna silmis pankade põhiline roll hoida oma klientide raha. Kuna mõned pangad selle rolliga toime ei tulnud, oli usaldamatus pankade vastu suur. Pangandusturust oli pankade suure arvu tõttu raske saada ülevaadet, pankade ja pangajuhtide vastutus ega hoiuste tagatus ei olnud seadustega reglementeeritud. Samuti ei olnud avalikkus omaks võtnud iseseisva kommertspanga toimimise põhimõtteid, panku peeti Eesti Pangale alluvaks ja riigilt oodati ka erakapitalil põhinevate kommertspankade tegevusse sekkumist.

1997.-1999. hakkas pankade roll mitmekesistuma ning Tallinna Börsi käivitamisele järgnenud aktsiate hinnaralli taustal peeti pankasid üli-usaldatavateks. Pragmaatilisus kadus ning pankadest said edukuse ja rikkuse etalonid. Pankade uute peahoonete, omavahelise võimuvõitluse ning riigiametnikega toimuvate käsi-peseb-kätt tehingute kõrval olid pangad suhteliselt vaesest ühiskonnast selgelt eristunud, sisuliselt kontrollis raha kogu riiki. Pangad delegerisid teistesse ettevõtetesse tippjuhte. Suhtumine pankadesse hakkas muutuma pärast börsikrahhi ning Venemaalt alguse saanud majanduskriisi koosmõjul toimunud pankade pankrotistumisi. Nüüd nõudis avalikkus liigselt oma klientide rahaga riske võtnud ning seaduste vastu eksinud pankurite karistamist, pangad kandsid suuri kahjumeid ja avalikkuse poolt positiivseks muudatuseks hinnatud väliskapitali tulekuga võeti Rootsi pankade poolt kontroll suure osa Eesti panganduse üle.

Alates 2001. aastast nähakse pankade rolli üha enam majanduse ühe ja vajaliku osana, kuid üha selgemini teenindaja rollis. Kliendid ootavad, et pank säilitaks nende privaatsuse, kuna pangal on palju infot oma klientide tarbimisharjumuste ja varade kohta. Pankadelt oodatakse rahalist toetust laenu näol, kui soovitakse soetada oma kodu või realiseerida äriprojekti. 2003.

aastal peetakse tavaliseks, et laenuraha on odav ja kergesti kättesaadav. Valitsus realiseeris koostöös pankadega pensionireformi idee, mis rahvusliku rikkuse akumulierimise olulise osana muutis ühiskonna ja pangad teineteisest pikaajaliselt sõltuvaks. Pankadelt oodatakse ühe enam ka laiemat vastutust. Näiteks kasvõi avaliku korra tagamist, et rahaautomaatide juures oleks turvaline ja sideliinide laitmatut toimimist, et pangakaartidega saaks alati maksta.

2005. aasta tõi pankade ja ühiskonna suhetesse sotsiaalse mõõtmel. Avalikkuses tekitas protsesti, et pankade tootepakkumised on muutunud liiga agressiivseks ning et pangad annavad tarbimislaene liiga kergekäeliselt. Pangalt oodatakse eeskujulikkust ja konservatiivset käitumisjoont ning klientide huvide esiplaanile asetamist. Pankade suurte kasumite kontrasõnumina on protesti tekitanud pankade teenustasud, mida peetakse liialt kõrgeks.

Millised teemasid käsitleti?

Uuritaval perioodil leidsid käsitlemist järgmised pangandusega seonduvad teemad:

Riik ja Eesti Pank kui regulaatorid ja järelvalvajad

Riigil ja riigi esindajatena Eesti Pangal ning Finantsinspeksioonil on oluline roll kommertspankade tegevuses eelkõige pankade tegevuse reglementeerija ja kontrollijana. Panganduse heitlikust arengust tulenevalt on riigi kontrolliva rolli täitmine pälvinud ajakirjanduse tähelepanu eelkõige aastatel 1993-1999, kui seadusandluslik ja järelvalve raamistik olid alles väljakujunemise järgus. Järelvalvelt oodatakse sõltumatust, aktiivset rolli pangandusturu probleemide ennetamisel ning lahendamisel. See ootus ei ole aja jooksul muutunud, 2005. aastal diskussiooni tekitanud Hanschmidt'i äkkrikastumise juhtumil tõi ajakirjandus seaduste täitmisele lisaks väga teravalt välja eetikajärelvalve vajalikkuse.

Riigile kuuluva kommertspanga tegevus ning riigi koostöö kommertspankadega

Aastatel 1993-1997 tegutses riigile kuuluv kommertspank Põhja-Eesti Pank (edaspidi PEP), mis hiljem müüdi Eesti Ühispankale. Oma lühikese eluea jooksul oli PEP segatud 10 miljoni dollari kadumise skandaali. Teiste kommertspankadega tegi riik koostööd eelarve raha hoidmise ning eluasemelaenu riikliku toetamise valdkondades. Aastatel 1993-1997 oli korduvalt päevakorral teema, millises pangas riik oma raha hoiab. Pankade

rahvusvahelistumise tõttu ei ole see teema tänasel ajal enam aktuaalne. Riigi ja pankade koostöö laenude valdkonnas on hõlmanud eluasemelaenude garanteerimist riigi poolt ning maksusoodustuste kehtestamist eluasemelaenudelt makstud intressidele. Kui varem oli ühiskonna arenguks oluline erinevate laenamist soodustavate maksusoodustuste kehtestamise võimalikkus, siis 2005. aasta lõpuks on need soodustused kinnisvaraturul toimuva buumi tõttu oma tähtsuse minetanud.

Pangandusturg ja pankadevaheline konkurentsivõitlus

Pangandusturul toimuv on leidnud pidevat kajastamist aastatel 1993-2001 ja 2005. Nendel aastatel toimusid panganduses olulised muutused, mis sisaldasid endast pankade loomisi, pankrotte, moratooriumeid ja liitumisi. Kui 2001. aastaks oli Eesti pangandusturg praktiliselt välja kujunenud, siis 2005. aasta tõi kaasa eesti panganduse lipulaeva Hansapanga aktsiate ülevõtmise rootsi panga poolt, mis põhjustas rahvusliku pahameeletormi. Turvalisemaks kohaks oma säästude hoidmisel on ajakirjandus läbi aegade pidanud suuri panku. Uute välispankade turuletulekut kajastab ajakirjandus vähesel määral.

Pangateenused ja pankade klienditeenindus

Vaba raha investeerimise teema muutus järsult aktuaalseks 1997. aastal seoses börsibuumiga. Aastatel 2001-2005 oli vaba raha investeerimise teema üldise elatustaseme tõusu tõttu juba olulisel kohal. Ajalehed annavad aktiivselt nõu, kuidas kasutada riigi poolt pakutavaid maksusoodustusi ja erinevaid säästutooteid. Laenuvõtmise teema kerkib paralleelselt vaba raha investeerimisega. Teema käsitlemisel keskenduvad ajalehed põhiliselt laenuvõtjate manitsemisele. Uute pangandustoodete teemal on ajalehtedes küllatki vähe infot. Käsitlemist on leidnud pangakaartide ning pensionifondidega seonduv, kuid näiteks pangateenuste hindade teema on alles 2005. aastal esile kerkimas.

Laenud ja laenamine

Laenamisega seonduv on leidnud kajastamist alates 1997. aastast, mil laenamine muutus laiemale avalikkusele võimalikuks ja jõukohaseks. Peamiselt on arutuse all olnud laenude intressimäär ehk raha hind. Huvitaval kombel on just odav intressimäär olnud osades artiklites väljatoodult põhiline põhjus, miks peaks laenu võtma. Praktiliselt üldse ei ole ajakirjandus

kajastanud laenude tagamise küsimust ega andnud oma soovitusi laenu võtmiseks ja majandamiseks. Soovitused on piirdunud vaid tarbimislaenude eest hoiatamisega, samal ajal kui kinnisvara soetamiseks laenu võtmine on olnud soositav tegevus.

Pankade ja pangateenustega seonduvad eetilised probleemid

Kui aastatel 1993-1997 olid põhiprobleemideks pankade kohta käiva info vähene kättesaadavus ja avaldatud kriitiliste artiklite varjus konkurendi ja ajakirjaniku süüdistamine, siis aastatel 1997-1999 pakkusid kõneainet pankade ja riigiametnike seosed siseinfo kasutamise ja riigi raha paigutamise vallas. Varasemad pankade ja riigiametnike soojad suhted tõid 2005. aastal välja ametiseisundi varasema kuritarvitamise küsimuse, kui endine tipp-pankur Hanschmidt omandas osaluse ettevõttes, millele tema juhitud pank oli varem suuri laene andnud ja mille teised juhid ja suuromanikud on kunagised kõrge riigiametnikud. Pankade usaldatavuse küsimus hoiuste säilimise kontekstis oli eelkõige aktuaalne 1993. ja 1999. aastal, mil kliendid jäid pangakrahhides ilma oma säästudest. 2003. aastaks on pankade arengu ning riikliku garantiifondi olemasolu tõttu pankade usaldatavuse teema asemel kerkinud vastutuse probleem sotsiaalses kontekstis. Tänapäevane ühiskond ootab pankadelt mitte ainult neile usaldatud raha allesolekut, aga ka konservatiivset joont ning headest tavadest kinnipidamist.

Millised on Äripäeva ja teiste päevalehtede pangandusteema kajastamise sarnasused ja erinevused?

Pangandusteema kajastamisel kõige aktiivsem olnud Äripäev on meediapeegli rolli täitnud kõige põhjalikumalt. Erinevalt teistest päevalehtedest on Äripäev probleemi tõstatamisele täiendavalt proovinud pakkuda ka lahendusi, näiteks pangareiting pankade usaldusväärsuse hindamiseks, ning andnud klientidele konkreetseid soovitusi. Äripäev on sageli kaitsnud Eesti Panga positsioone pangandusturu kajastamisel ning seisnud hea ettevõtluskeskkonda puudutavate pangandusalaste teemade kajastamise eest. Samal ajal on Äripäev erinevalt teistest suhteliselt teravalt sekkunud ka pankade vabasse konkurentsi ning ei ole alati säilitanud neutraalset ja pragmaatilist hoiakut.

Teiste päevalehtede huviorbiidis on olnud erinevad, peamiselt päevakajalised pangandusega seotud teemad. Postimees ja Eesti Päevaleht on kaitsnud tarbija ehk kliendi positsiooni, kelle

usaldust pankrotistunud pangad on kuritarvitanud. Samuti on kajastatud pankurite karistamise problemaatikat, aga ka pankadevahelise konkurentsi elavdamise probleemi. 2003. aastal viitab Eesti Ekspress esmakordselt pankade sotsiaalse vastutuse probleemile.

Mitmetes küsimustes ei ole Äripäeva ja teiste päevalehtede käsitlused erinenud. Kõik ajalehed õpetavad 1995. aastal pankasid, mida pangad ühes või teises valdkonnas võiksid teha ning peavad väikepankade kadumist loomulikuks protsessiks. 1997. aastal on valitsev on kõikide ajalehtede rahulolematuse pankade teenuste ning teeninduskvaliteediga. 2001.-2003. aastal kajastavad kõik ajalehed laenamisega seonduvaid teemasid ning kutsuvad üles tegema ratsionaalseid otsuseid.

2005. aastal on erinevused Äripäeva ja teiste päevalehtede teemakäsitluste vahel minimaalsed. Kõik ajalehed kajastavad Hanschmidt ebaetilise äri probleemi ning seoses Hansapanga müügiga rootslastele taaskerkinud rahvustunde küsimust. Samuti on kõikide ajalehtede arvates pankade tootepakkumised liialt agressiivsed

Uurimisülesanne 2. Kuidas on muutunud pankade legitimatsioon ajakirjanduses?

Uurimistulemused kinnitavad püstitatud hüpoteesi, et ajakirjandusel on avaliku hinnangu kandjana olnud tuntav mõju tänase Eesti panganduse väljakujundamises ja pankade legitiimsuse loomises.

Milliste isikute ja institutsioonide abil luuakse legitiimsust?

Analüüsi tulemusel selgus, et legitiimsust loovatena on võimalik välja tuua järgmised tegurid: omanikud, juhtkond, panga suurus, avalik hinnang, riik kui regulaator, audiitor. Artiklite arvu järgi määrates on enimesinenud tegurid aastate lõikes avalik hinnang ning riik kui regulaator.

Kuidas on see ajas muutunud?

1995. aastal olid võrdselt olulised tegurid pankade legitiimsuse loomisel riik kui regulaator, avalik hinnang ja panga suurus. Panga suurus on läbi aastate olnud panga tugevuse näitaja, väiksematel pankadel on olnud keeruline tõestada enda usaldusväärsust teiste meetoditega ning see teema on õhus tänaseni. Riigi ja Eesti Panga kui institutsioonide roll pankade

legitiimsuse loomisel on oluline 1995. aastani, mil vajas väljatöötamist panganduse tegevust määrav seadusandlik baas ning korrastamist üheksakümnendate aastate alguses stiihiliselt arenenud pangandusturg. Riigi kui olulise teguri roll tõusis uuesti ka 2001. aastal, mil riigi kohtusüsteemilt oodati seadust rikkunud pankurite karistamist ning sellega ühese hinnangu andmist ühiskonna õiglustunnet riivavale karistamatuse probleemistikule.

Avalik hinnang peegeldab avaldatud artiklites seda, mida on pangad teinud hästi ja mis võiks olla paremini. Soodne avalik hinnang on toetanud pankasid uute pangatoodete turuletoomisel ja mõnede ühiskonnale oluliste protsesside eestvedamisel.

Vähemoluline audiitorite ja reitinguagentuuride tegur ilmeneb 1995. ja 1999. aastal. 1995. aastal ei olnud Eesti pangandus veel rahvusvahelistunud ning puudusid ühtsed finantsaruandluse põhimõtted, mis tegid pankade poolt avaldatud finantsinformatsiooni põhjal panga usaldusväärsuse hindamise keeruliseks.

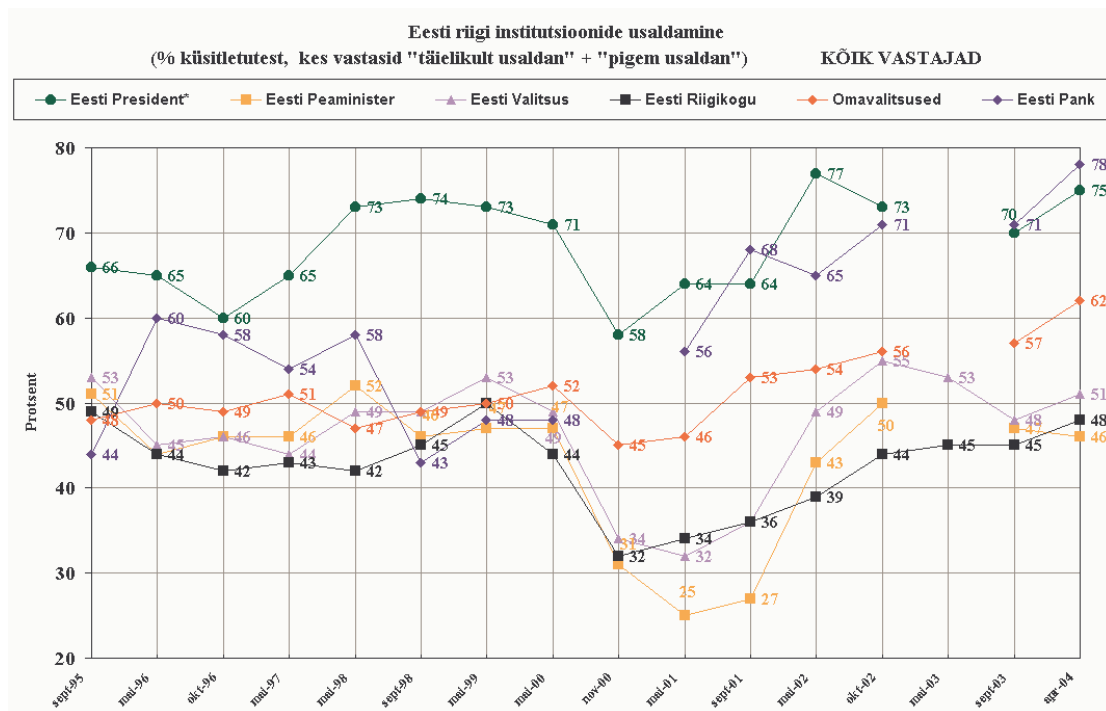
Pankade legitiimsuse mõttes on oluline omanike tegur, mis esineb põhiliselt 1993., 2001. ja 2005. aastal. Teguri esinemise põhjustena on võimalik tuua välja otsesed seosed panganduse arengu erinevate ajajärgudega, probleemidega omanike avalikustamisel ning muudatustega pankade omanikeringis. 2005. aastal tõusis esiplaanile ka juhtkonna tegur ja seda rahvuslikus võtmes, kuna rootslastele kuuluvate suurpankade juhtide ametikohtadelt taandusid pikka aega Eesti panganduse “nägudeks” olnud Indrek Neivelt ning Ain Hanschmidt.

Diskussioon

Kommertspanga tegevus põhineb vastastikku kasulikel ja usalduslikel suhetel panga ja klientide vahel. Eelpooltoodud analüüsi käigus oli huvitav jälgida, kuidas seda usaldust kujundati. Lisaks usaldusele reguleerib kommertspankade tegevust eelkõige Krediidiasutuste seadus, aga ka mitmed teised seadused, Eesti Panga presidendi määrused ja Finantsinspektsiooni juhendid, mis määravad küllatki täpselt ära panga tegevuse võimalikud raamid ja ka vastutuse. Pangaklientidele on valikute tegemine muutunud oluliselt lihtsamaks. Vaja on vaid võrrelda pankade poolt pakutavaid tingimusi ja kaaluda pangatoodetega seonduvaid riske. Raha säilimine ei ole suurele osale eestimaalastest enam risk, kuna tegutseb riiklik Tagatisfond, mille poolt garanteeritav summa tagab musta stsenaariumi korral piisava summa võrreldes tavalise inimese säästuvõimega. Samuti on pangad finantsiliselt tugevamad

kui kunagi vanem ja pangatöötajate kogemuspagas suureneb iga päevaga. Panganduskriiside toimumise tõenäosus Eestis on ülimadal ning sõltub edaspidi peamiselt maailmamajanduse käekäigust.

Artiklite analüüsi järeldustes kirjeldasin, millised muutused pangandusest kirjutamisel on toimunud ajavahemikus 1993-2005 ning kuidas on muutunud pankade legitiimsioon ajakirjenduses. Väljatoodud muutuste illustreerimiseks on võimalik näitena tuua ka andmed Saar Polli uuringust "Riik ja rahvas", mille ühe osana küsitakse kuivõrd Eesti elanikud usaldavad teatud institutsioone. Kommertspankasid nimetatud uuring küll otseselt ei käsitle, kuid Eesti Panga usaldusväärsus peegeldab töö autori arvates kaudselt ka usaldust terve pangandussektori vastu. Alljärgnevalt on toodud 2004. aasta aprillis läbi viidud uuringu tulemuste võrdlevad graafikud.

Allikas: http://www.saarpoll.ee/riik_ja_rahvas/kevad2004graafik1.gif

Riigi ja Eesti Panga roll panganduse suunamisel on täna suhteliselt passiivne. Riik ei ole enam tegev ühegi kommertspanga omanikuna ning aktiivsema rolli võtmine riigi poolt on ka üsna keeruline ja ebavajalik, kuna regulatsioonid on paigas ning konkurents toimib. Küll aga võiks tarbijakaitseamet pangateenuste valdkonnaga oluliselt põhjalikumalt tegeleda.

On hea ja loomulik, et ühiskonna suhtumises pankadesse on toimunud muutus ning pankurid ei ole enam „helendavad mehikesed teiselt planeedilt“. Uuel sajandil ootab ühiskond pankadelt teistsugust sotsiaalset rolli, kui lihtsalt raha hoidmine. See on konservatiivne joon, soliidne käitumine, targad nõuandeid oma klientide vara kasvatamiseks, võimalikult soodne laenuraha klientide elustandardi parandamiseks ning abi endast nõrgematele. Pangad peavad tajuma, et nad on ühiskonna üks osa, kus nad on määratud tagama eeltoodud ootuste täitumist.

Analüüsi tulemused kinnitavad seisukohta, ajalehed ei kirjuta panganduse erivatest tahkudest piisavalt. Põhjusteks võivad olla vastava kompetentsi puudus ajalehtede toimetustes, kartus analüüsi kaudu mõnele pangale tasuta reklaami teha, pangatoodete teema enesestmõistetavus ja ebahuvitavus ajakirjanikule vms. Samuti kaasneb rahaasjadega seonduvate soovitustega ka vastutus, mida ajalehed ilmselt ei soovi võtta. Lisaks on pangad suured reklaamiandjad ja kriitiliste artiklite korral on ajalehtedel oht loobuda osast oma reklaamitulust. Eestis tegutsevad pangad teenivad täna suuri kasumeid. Samal ajal ei pea ajakirjandus uute konkurentide turuletulekut eriti märkimisväärtteks sündmusteks ning olulisi muutusi pangandusturul ei oota praegusel ajal keegi. Ajakirjandus võiks võtta rohkem inimest kaitsvat positsiooni ja teha seda järjepidevalt. Sageli ei osata näha Hansapangast ja Ühispanangast kaugemale, aga klientide valikuvõimalused ei piirdu juba ammu vaid nende pankadega.

Samuti on ajakirjandusel jätkuvalt kombeks probleemide ülevõimendamine või siis probleemile majanduslikult pinnalt vale fookuse leidmine. Näiteks, rääkides ülekuumenevast laenuturust ja eluasemelaenude ülikiirest kasvust kerkis ajakirjanduses laenude müügi eetilise probleem üllatuslikult esile hoopis õppelaenude valdkonnas, kus tuntakse muret riigi poolt tagatavate laenude sihipärase kasutamise pärast. Arvestades õppelaenude osakaalu laenuturul mingit suuremat sotsiaalset probleemi sellest valdkonnast tekkida ei saa. Küll aga saab tekkida rahvuslik võlakatastroof eluasemelaenude ja tarbimislaenude sama kiire edasise kasvu tagajärjena.

Konkurents on edasiviiv jõud nii panganduses kui ajakirjanduses. Oleks hea, kui ajakirjandus oleks pankade tegevusele objektiivseks peegliks. Kui on väärt, siis kiidaks. Kui pangad on midagi valesti teinud, siis tuleks neilt küsida selgitust. See aga eeldab avatust vastastikusel kommunikatsioonis ja ülesaamist seni kohati esinenud antipaatiast. Olen veendunud, et eestisarnases väikeses ühiskonnas toob heasoovlik koostöö enam kasu kui teineteise positsioonide piilumine kaevikutest.

KOKKUVÕTE

Ühiskonna heaolu sõltuvus pankadest on äärmiselt suur. Seetõttu on olulised pangandusturu reguleeritus ja järelvalve, klientidepoolne finantsmaailma toimimispõhimõtete tundmine ning informeeritus, pankurite ja ka ajakirjanduse arusaam endale võetud vastutusest ning ühiskonna ootustest pankade rolli suhtes. Eesti pankade hea maine on tinginud muutused ühiskonna väärtushinnangutes ning pangad peavad erinevate teenustega suutma tagada oma klientide elujärje parandamist ning ettevõtete majandusedu. Samal ajal ei tohi pangad muutuda oma rollis pealetükkivaks ning peaksid suutma ette näha ning vältida võimalikke tulevikuprobleeme.

Käesoleva magistritöö teoreetilises osas vaatlen usaldust panga ja tema klientide suhetest lähtuvalt. Analüüsin erinevaid aspekte, mis kujundavad panga ja ühiskonna vahelist usaldussuhet ning toon välja põhjused, miks on usalduse loomine ja hoidmine panga tegutsemise jaoks määrava tähtsusega. Samuti peatun ühiskondliku trauma seostel Eesti panganduse väljakujunemisega ning kirjeldan panganduse erinevatel arengujärgkudel Eesti panganduses toimunud muutusi.

Magistritöö esmaseks uurimisvaldkonnaks on käsitlevate teemade ring ning muutused pangandusest kirjutamisel ajavahemikus 1993-2005. Samuti uurin Äripäeva ja üldpäevalehtede sarnasusi ja erinevusi pangandusteema kajastamisel. Artiklite analüüsil on kasutatud meetodina kvalitatiivset sisuanalüüsi. Töö autorit huvitasid eelkõige väited, tõstatatud probleemid ja kommentaarid, võttes arvesse panganduse arengujärku konteksti ning ühiskonnas toimuvaid pangateenuste tarbimisega seonduvaid protsesse. Teostatud analüüs võimaldas jälgida pangandusteemade kajastuse ning pankadesse suhtumise muutust ajas.

Pangandusteemast kirjutamisel on ajavahemikul 1993-2005 toimunud oluline muutus. Kuni 1995. aastani oli ühiskonna silmis pankade põhiline roll hoida oma klientide raha. Kuna mõned pangad selle rolliga toime ei tulnud, oli usaldamatus pankade vastu suur. Aastatel 1997-1999 hakkas pankade roll mitmekesistuma ning Tallinna Börsi käivitamisele järgnenud aktsiate hinnaralli taustal peeti pankasid üli-usaldusväärseteks. Pragmaatilisus kadus ning pankadest said edukuse ja rikkuse etalonid. Alates 2001. aastast nähakse pankade rolli üha enam majanduse ühe ja vajaliku osana, kuid üha selgemini teenindaja rollis. 2005. aasta tõi

pankade ja ühiskonna suhetesse sotsiaalse mõõtme. Avalikkuses tekitas protsesti, et pankade tootepakkumised on muutunud liiga agressiivseks ning et pankade teenustasud on liialt kõrged.

Ajalehtede teemakäsitus oli küllatki laiahaardeline. Käsitlemist leidsid järgmised probleemid ja diskussiooni põhjustanud teemad: riigi ja Eesti Panga regulaatori ja järelevalvajana; riigile kuuluva kommertspanga tegevus ning riigi koostöö kommertspankadega; pangandusturg ja pankadevaheline konkurentsivõitlus; pangateenused ja pankade klienditeenindus; laenu- ja laenamine ning pankade ja pangateenustega seonduvad eetilised probleemid. Pangandusteema kajastamisel on kõige aktiivsem olnud Äripäev, mis on meediapeegli rolliga pankade tegevuse kajastamisel ka kõige põhjalikumalt toime tulnud. Erinevalt üldpäevalehtedest on Äripäev probleemi tõstatamisele täiendavalt proovinud pakkuda ka lahendusi, näiteks pangareiting pankade usaldusväärsuse hindamiseks, ning andnud klientidele konkreetseid soovitusi.

Teiseks uurimisvaldkonnaks olid pankade legitiimsuse loomise tegurid. Analüüsi tulemusel selgus, et legitiimsust loovatena on olulised järgmised tegurid: omanikud, juhtkond, panga suurus, avalik hinnang, riik kui regulaator ja audiitor. Analüüsi tulemus kinnitab püstitatud hüpoteesi, et ajakirjandusel on avaliku hinnangu kandjana olnud oluline roll pangandusturul toimunud muutustes. Ajakirjandus peegeldab avaldatud artiklites seda, mida on pangad teinud hästi ja mis võiks olla paremini. Samuti on soodne avalik hinnang toetanud pankasid uute pangatoodete turuletoomisel ja mõnede ühiskonnale oluliste protsesside eestvedamisel.

Loodan, et edaspidi muutub pankade ja ajalehtede koostöö senisest avatumaks ning sõbralikumaks, mis aitaks kaasa ühiskonna tasakaalukale arengule.

SUMMARY

Development of Estonian Banking Represented in Newspaper Editorials 1993-2005

Banks manage significant part of the public financial assets and there exists a huge interdependency of each other. Therefore it is important that the banking market is well-regulated and supervised, the clients are informed about the principles of performance of the financial world, the bankers are hep to the responsibility they have taken as well to the society's expectation of the banks role. The good reputation of Estonian banks is elicited the changes in social values. The banks have to assure the improvement of the living standard of their private clients and the expanding business of corporates. On the other hand the banks must not act aggressively and are expected to foresee future problems.

In the theoretical viewpoints of this thesis trust issues originated from bank-customer relationships are looked into. Trust between a bank and society is constructed through different aspects. Reasons why creation and maintaining of trust relationships have decisive importance for the banks existence are shown. Another thoretical viewpoint is a correlation between social trauma and development of Estonian Banking industry where changes in the banking during different stages of development are described.

The first branch of study of the current thesis consists of the issues about banking in the media texts during 1993-2005 and the changes in those issues. The similarities and differences between Äripäev and common daily newspapers in reverberating the banking issue are also examined.

In the process of text analysis the qualitative analysis was used. We were especially interested in the propositions, problems and comments in the framework of the epoch of development of banking and the processes going on in society related with the consumption of the banking services. The analysis allowed to observe the time-varying of the reverberating of banking issues and the opinions on banks.

During 1993-2005 the reverberating of banking has gone through a substantial change. Before 1995 for the society the banks existed mainly for safekeeping their clients money. Some of the banks did not manage to do it, so the society distrusted banks. In 1997-1999 the role of banks started to diversify. After the opening of the Tallinn Stock Exchange and rising stock prices the banks were taken as highly esteemed and hyper-reliable. Since 2001 main role of the banks in the economy has moved towards a service-oriented organisation. During a year 2005 a social values approach was introduced and banks were expected to behave as responsible corporate citizens. Public protested against aggressive sales methods and high prices of the banking products.

Discussion in the newspapers was rather complex. Following problems and issues were handled: Estonian state and Bank of Estonia as regulators and supervisors; business of the state commercial bank and state's cooperation with commercial banks; banking market and market competition; customer service of the bank and consumer education; loan market; ethical issues related to the banks and banking business in general. Most active newspaper in reverberating banking issues was Äripäev. Unlike other newspapers Äripäev has offered solutions to the problems raised, for instance rating of the banks for measuring creditworthiness.

Second branch of study was finding out factors what create legitimacy for the banks. As a result of the research following factors were found to be important: ownership of the bank; management of the bank; size of the bank; public opinion; state/regulator, independent auditor. Main conclusion was that newspapers as a representatives of the public opinion had a significant role in the development of the banking market. Newspapers reverbate different issues what have been done well and what could be done better. Same time positive public opinion has assisted banks and state in carrying on important developments like second pillar pension reform.

I sincerely hope that cooperation between banks and newspapers will be more expansive and friendly. This would help to make future development of the Estonian society more balanced.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Aeg loobuda eluasemelaenu intresside maksusoodustustest. Äripäev 14.12.2005.
2. Aktsionärid rikkamad, panga kliendid rahul. Äripäev 30.04.2001.
3. Audiitor peab kärpima pankurite fantaasialendu. Äripäev 8.02.1995.
4. Börsi mõjutamise mäng. Äripäev 1.09.1997.
5. Eesti lobby paistab läbi. Äripäev 26.03.1997.
6. Eesti Pangandus paistab silma kõrge maine poolest. (2005).
<http://www.emor.ee/arhiiv.html?id=1303>. Vaadatud 1. veebruaril 2005.
7. Eesti suurpangad hauvad liitumismõtteid. Äripäev 30.06.1997
8. ERA Pank haiseb. Postimees 25.08.1999.
9. Fleming, A & L.Chu & M.-R. Bakker. (1996). The Baltics- Banking Crisis Observed".
World Bank.
10. Hansa külm kevad. Eesti Ekspress 30.04.2003.
11. Hansapank ja ühiskonna ettehooldus. Eesti Ekspress 12.05.2005.
12. Hansapank puhub eluvaimu ettevõtlusse. Äripäev 18.03.1999.
13. Hansapankurid võitsid lahingu, sõda on aga kaotatud. Äripäev 18.03.2005.
14. Hoius on kingitus pangale. Äripäev 20.03.1993.
15. Insaiderid ja autsaiderid. Äripäev 22.01.1997.
16. Juhtkiri. Päevaleht 17.02.1993.
17. Juhtkiri. Päevaleht 25.03.1993.
18. Juhtkiri. Päevaleht 22.04.1993.
19. Kaabakate paraad. Eesti Ekspress 18.03.1999.
20. Kakluse kaks kaotajat. Äripäev 21.05.1997.
21. Kas sõda pangaga? Äripäev 6.05.1995.
22. Kauaoodatud luukere ilmunine. Eesti Päevaleht 5.02.1997.
23. Kauaoodatud murrang pangandusturul algamas. Äripäev 1.09.1995.
24. Keskmised rabelevad. Postimees 28.11.1995.
25. Kollock, P. (1994). The Emergence of Exchange Structures: an Experimental Study of
Uncertainty, Commitment and Trust. In American Journal of Sociology. Vol 100.
No.2., 337.
26. Kommertspangad ei armasta tõde. Äripäev 1.04.1993.
27. Kui praegu eluasemelaenu mitte võtta, siis millal? Äripäev 16.04.2003.

28. Kuidas meid jagatakse. Eesti Ekspress 20.05.1999.
29. Kuidas valida õige pank? Äripäev 22.02.1995.
30. Kummitab ülekeemise oht. Äripäev 17.03.1997.
31. Käes on pankade kuldaeg. Äripäev 27.10.2003.
32. Lang, R. (2001). Vabaduseiha. Eesti Ekspress, 23. juuli.
33. Luhmann, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. In Gambetta, D. Trust: Making And Breaking Cooperative Relations. Oxford: Basil Blackwell, 95.
34. Maapanga vahefinis. Eesti Päevaleht 19.10.2001.
35. Mayring, P. (1998). Qualitative Inhaltsanalyse. In S. Titscher et al. Methods of Text and Discourse Analysis. London: SAGE Publications, 55-73.
36. Mannetu finantsinspeksioon. Äripäev 26.09.2005.
37. McQuail, D. (2000). McQuail's Mass Communication Theory, 4th Edition. Tartu Ülikooli kirjastus.
38. Mereste, U. (2003). Majandusleksikon. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
39. Mis on lahti, turuliider? Eesti Päevaleht 27.04.2005.
40. Misztal, B.A. (1996). Trust in Modern Societies. Cambridge. Polity Press.
41. Must neljapäev äratas. Äripäev 24.10.1997.
42. Mõeldes sulle, armas pankur. Eesti Ekspress 14.02.1997.
43. Naerusuine pangajuht lahkub rambivalgusest naeratades. Äripäev 27.01.2005.
44. Neivelt, I. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, 09. september.
45. Ojari, T. (1998). Pangad – turuühiskonna kirikud ja katedraalid. Postimees, 17. aprill.
46. Oma riskid riigi kanda. Äripäev 18.10.1999.
47. Omanäoliste pangajuhtide aeg on läbi - ja mis siis. Äripäev 1.08.2005.
48. Panga pooltõed. Eesti Päevaleht 23.04.2003.
49. Pangad koguvad jõudu. Äripäev 16.03.1999.
50. Pangad teavad kõike. Äripäev 1.06.1999.
51. Pangahooneid nagu seeni pärast vihma. Eesti Päevaleht 22.04.1997.
52. Pangandussõjas uus ring. Äripäev 21.08.1997.
53. Pangareiting - mõtte alus või teo ajend. Äripäev 10.05.1995.
54. Pankadel jälle kitsas. Eesti Päevaleht 30.12.1997.
55. Pankurid läksid üle piiri. Eesti Päevaleht 20.05.1997.
56. Paparatsid Ühispangale. Postimees 4.09.1997.
57. Pensionifondid peavad liitumisrallit õigustama. Äripäev 6.11.2003.

58. Pinge paisutab protsenti. Äripäev 30.10.1997.
59. Raha või rahvus. Postimees 23.05.2005.
60. Riigieelarvest kujuneb taas võitlusväli. Äripäev 16.03.1993.
61. Rootslased teevad Eestisse monopolpanga. Äripäev 19.11.1999.
62. Saatanlikud kodulaenud. Eesti Päevaleht 17.03.2005.
63. Sztompka, P. (2004). The Trauma of Social change. A Case of Postcommunist Societies. In Alexander, J & R. Eyerman & B. Giesen & N. Smelser & P. Sztompka. Cultural Trauma and Collective Identity. Berkeley University of California Press, 155-195.
64. Sztompka, P. (1999). TRUST A Sociological Theory. Cambridge University Press.
65. Stehr, N. (1994). Knowledge Societies. London: SAGE Publications.
66. Sormunen, R. (2004). Miks kardan pangakaarte. Äripäev, 25. veebruar.
67. Sõrg, M. (2005). Autori intervjuu. Tallinn, 19. september.
68. Säästud kindlalt kaitstud. Äripäev 17.11.1997.
69. Zirnask, V. (2002). 15 aastat Eesti uut pangandust. Tallinn: Eesti Pank.
70. Toomet, V. (2002). Ego laste imepärase maailma. Eesti Päevaleht, 15. märts.
71. Touraine, A. (2002). Can We Live Together?: Equality And Difference. Polity Press.
72. Tõeline trump saab käes. Eesti Päevaleht 25.10.2001.
73. Vikatimees kiikab Innovatsioonipanga poole . Äripäev 24.09.1997.
74. Veidemann, R. (2005). Raha kui riitus. Eesti Päevaleht, 17. veebruar.
75. Võitjate (Pandi ja Hanschmidt) üle kohut ei mõisteta. Või siiski? Äripäev 25.08.2005
76. Õige otsus. Postimees 19.10.2001.
77. Öppelaen ei ole pärislaenu õpituba. Eesti Päevaleht 23.05.2005.
78. Ärgas majanduskeskkond soosib laenuvõtmist. Äripäev 22.08.2005.
79. Ühis- ja Hansapank delegerivad tippjuhte. Äripäev 16.08.1999.
80. Ühispank monument Eesti kapitali kasvule. Eesti Päevaleht 16.01.1999.
81. Ühispank ratsukäigud. Äripäev 20.11.1995.
82. Ühispank loobus võlglaste hellitamisest. Äripäev 16.04.1999.
83. Ühispank murendab usaldust enda vastu. Äripäev 17.02.1999.
84. Ülavere, R. (1995). Ajakirjanduse mõju on mõõdetav. Äripäev, 20. september .

LISAD

1. Näited 1-5 valimisse kaasatud artiklitest
2. Näited 1-4 valimist väljajäetud artiklitest
3. Artiklite terviktekstid: Äripäev 30.10.1995 ja 16.04.1999
4. Intervjuu Indrek Neiveltiga
5. Intervjuu Mart Sõrg'iga
6. Pankade kadumine Eesti pangandusturult
7. Seadusandlik raamistik ja pangajärevalve õigused

Eesti Päevaleht

Aastast 1995

Panga pooltõed

Eesti pankade praegused kodulaenureklaamid sisaldavad pooltõdesid nagu reklaamid ikka. Seepärast ärge tormake reklaami või "personaalse" pakkumise mõjul kohe panka, vaid analüüsige võimalused ja ohud kodus hoolikalt läbi.

Kõigepealt tasub teada, et 3,9 või 3,95%-ga, mida kuulutavad vastavalt Ühispank ja Nordea Pank, ei saa laenu sugugi igäüks, kes panga uksest sisse astub. Isegi Nordeas, mis toonitab, et 3,95%-le täiendavaid riskimarginaale ei lisandu – sest seda laenu ei saa väiksemas summas kui 300 000 krooni –, kehtib see ainult uuuselamute puhul ja omafinantseerimine peab üldjuhul olema vähemalt 25%.

Teiseks peab meeles pidama, et laenuintressimäär põhineb Euriboril, mis muutub. Praegu on Euribor väga madal (2,5%), kuid näiteks kahe aasta eest oli 4,6%. See tähendab, et täna 3,9% maksva laenu intress võib paari-kolme aasta pärast vabalt olla 5-6%, halvemal juhul rohkemgi. See omakorda tähendab reaalselt võimalust, et laenu tasumisele kuluv summa kasvab mõneks perioodiks poole võrra.

Kolmandaks ei räägi pangad pika ja suure laenu võtmisega kaasnevast sunnismaisusest. Nordea hüüdlause "Täida laenu taotlus juba täna ja kindlusta endale muretu tulevik!" kaldu lausa demagoogia valdkonda. Tegelikult võiks iga laenuhuviline enne laenu võtmist ette võtta testi – panna 3-4 kuu vältel kõrvale summa, mis peaks hakkama kuluma kodulaenu tasumisele. Kes ka pärast testperioodi leiab, et mõte uuest kodust kaalub üles tarbimise eba-meeldiva piiramise, astugu järgmine samm.

Neljandaks tasub laenuintressi kõrval vaadata ka vähem silmatorkavaid lepingutingimusi. Näiteks maksepuhkust puudutavaid punkte, sest mitmekümne aasta pikkuse laenuperioodi vältel võib igal laenuvõtjal ette tulla laenu tasumise võimet halvendavaid sündmusi.

On muidugi selge, et laenu võtmata enamik eestlasi endale eluaset soetada ei suuda, mistõttu on hea, kui pangad laenuvõtjate pärast konkureerivad. Aga – kodulaenu võtmine nõuab läbimõeldud, mitte emotsionaalset otsust, nagu kannu õlle tellimine. **Loe lk 10**

► Kodulaenu võtmine pole veel ühe kannu õlle tellimise otsus.

võtmisega kaasnevast sunnismaisusest. Nordea hüüdlause "Täida laenu taotlus juba täna ja kindlusta endale muretu tulevik!" kaldu lausa demagoogia valdkonda.

EESTI PÄEVALEHT Postimees

Asutatud 1857

28. 11. 1995

KESKMISED RABELEVAD

Eesti pangandusturu keskmike hulgas on käimas kõva rabelemine — suurpankade kiire areng ja 1. jaanuarist jõustuv pankade 50 miljoni kroonise omakapitali nõue sunnivad väikseid keskmikke üha enam koonduma.

Kui võrrelda Eesti suur- ja väikepanku, siis piltlikult öeldes kasvab näiteks Hansapank iga kuu terve Rahvapanga võrra. Seetõttu pole eelmisel nädalal lausa ridamisi avaldatud väikepankade ühinemisteadetes midagi imelikku, sest vaatamata suurele kisale ja süüdistustele Eesti Panga aadressil on nad lõpuks mõistnud, et jätkata on mõtet ainult suurena.

Rae- ja Foreksbank, mis teatasid ühinemisest eelmisel neljapäeval, on hea mainega ja efektiivsed pangad, ehkki eraldi on nende turuosa tagasihoidlik. Pärast ühinemist tekkiva uue Foreksbanka bilansimaht on vähemalt 800 miljonit ja omakapital ligi 100 miljonit krooni. Sellised arvud lubaksid tal jõuda esimese kuue panga hulka, mis annab endisega võrreldes rikaste klientide pärast võistlemiseks oluliselt paremad eelised.

Teine grupp rabelejaid on koondunud naiste pangaks kutsutud Virumaa Kommertspanga ümber. Virumaa pangaga on nõus ühinema nii Rahvapank kui ERA Pank, samuti Keila Pank, mis teatas eelmisel nädalal «kihluse katkestamisest» Maapangaga, millega oli varem isegi ühinemisleping sõlmitud. Seega pole paari kuu tagused spekulatsioonid viie panga ühinemise kohta siiani täielikult kinnitust leidnud, kuid vaatamata sellele tekib nende pankade põhjal tugev keskmik, veidi alla miljardikroonise mahuga uus pank, mis mahub samuti esikuuikusse ja mille tugevaks küljeks on hulk filiaale väljaspool Tallinna.

Sellise mitmikabieli puhul muutub kõige tähtsamaks erinevate kogemuste, oskuste ja omanike huvide ühitamine. Just seetõttu ei pruugi ühendatud Virumaa Kommertspank olla nii ühtne ja efektiivne kui Foreksbank.

Mida tähendab ühinemine suurpankade jaoks? Hansapank, ka Ühispank ja Hoiupank võivad rahulikud olla, sest loetletud pangad on ka ühinenult nende ohustamiseks liialt väiksed. Rohkem on muretsemiseks põhjust alla miljardikroonise bilansimahuga Tööstuspangal ja Tallinna Pangal, sest uued pangad hakkavad konkureerima just nendega.

Mida tähendab aga pankade ühinemine kliendi jaoks? Eelkõige seda, et suuremad pangad saavad anda suuremaid laene ja üldiselt on nende kulud väiksemad, mis lubab neil efektiivsemalt töötada ja seega muudab nende püsimise kindlamaks. Võib kindlalt väita, et pankade ühinemisi tuleb veel, sest Eestis ei ole ruumi rohkem kui viiele kodumaisele pangale.

JAAN KELDER

EKSPRESS

A S U T A T U D 1989

Kuidas meid jagatakse

AAVO
KOKK

peatoimetaja

Üks minu tuttav noorepoolne abielupaar on Hansapanga peale üsna pahane. Vanasti oli mehel konto Hoiupangas ja naisel Hansapangas. Seltskondlikel koosviibimistel oli nende mängulist pangateemalist nääklemist lausa nauding kuulata. Kumbki kiitis oma panka ja otsis tõgavaid näiteid teise panga teenuste, teeninduse, juhtide ja imago kohta.

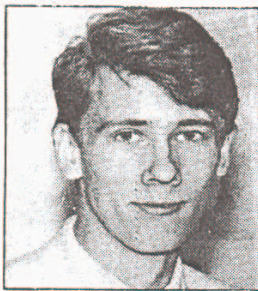
Nüüd on mõlemal konto Hansapangas, kuid kumbki pole rahul. Panga teenindustase on ju hea, kuid see eripära, mis pangast peaaegu et sõbra tegi, on kadunud. Kumbki pole enam selle panga klient, kelle nad kunagi valisid.

Hansapank on seda vaikset peetumust ilmselt tunnetanud ning valmistab ette suuremat imagomuutust. Veel enne suurt suve täidab tänavaid ja ajalehti Hansapanga reklaam. Kuulduste järgi muutub tublisti panga logo, aga muutuvad ka värvid. Praeguste rahulike toonide asemele peaks tulema midagi hoopis värvilist ja kärtsu. Lisaks sellele üritatakse mingil moel jagada klientuuri, eristades rikkamaid ja vähemrikkaid. Niisiis nagu näide marketingi õpikust – kui asutus muutub, tuleb muuta ka imagot. Kui kliente on liiga palju, tuleb neid jagada ning eri seltskonda eri moel teenindada.

Veel kehvem lugu on aga Polarise klientidega. Kindlustusinspektorid ja firmajuhid räägivad asjalikult, kuidas müüakse Polarise lepingute portfelli. Mis portfelli? Tegelikult müüakse ja jagatakse inimesi, kes on Polarise kliendid. Olen ise aastaid otnud Polrisesest nii elu kui ka varakindlustust. Just sellepärast, et saan mõlemad ühe inimese käest. Nüüd on keegi kusagil otsustanud, et osa minust on edaspidi Sampo klient ja osa BICO klient. Täielik jama ju. Esimesel võimalusel loobun ma ühest või mõlemast. Kliendina huvitab mind mugavus ja asjaajamise selgus. Mulle ei meeldi, et mind jagatakse.

"Äripäeva" kommentaar

Margus METS

Kommertspangad ei armasta tõde

aktsiatest kuulub Eesti riigile.

Eesti Pangaliidu tegevdirektor Jüri Raidla sõnul on selline asi nagu pangasaladus Eesti seadustes reguleerimata. Praeguses pangaseaduses on kirjas vaid umbmäärane väide, et pank ei pea avaldama informatsiooni, mis kujutab endast pangasaladust. Puudub aga formuleering, mis üldse on pangasaladus. "Mujal maailmas on omanikuks olemine avalik asi. Meil on see selge seadusandluse lünk," kinnitab endine justiitsminister Raidla ja tunnistab, et eetilisel võttes peaksid pangaomanikud siiski teada olema.

Pangainspeksiooni juhataja Margus Tilga sõnul on saladuste asi veidi reguleeritud Eesti Vabariigi pangaseaduses ja ka keskpangaseaduses, mis praegu Riigikogus arutusel. Ühe seadusesättena, millest tahetakse andmetevarjajad püüda vältida, nimetas ta aktsiaseltside põhimääruses leiduvat punkti, mis viitab majandus- ja kommertssaladuste kahjustamisele. Tilga nõustus ka "Äripäeva" väitega, et praegu pangad lihtsalt kasutavad ära Eesti Vabariigis valitsevat seaduse-

tust, varjamaks finantstegevust kajastavaid andmeid.

Eesti Panga infopealiku Kaupo Pollisinski sõnul ei ole ka Eesti Pangal "usaldusväärset (või sellist, mida me ka ise usuksime)" statistikat pangaoanike kohta. "Seadus ei luba ega keela sellise info avalikustamist ning seepärast ei anna me välja ka seda infot, mis meil on". Teiseks on EP Pollisinski sõnul "kindlalt seisukohal, et andmete avaldamine on iga panga auküsimus". Väitele, et pangad pahatihti aruküsimustest ei hooli, vastas Pollisinski, et nii see paraku on ja EP võtab oma osa lihtsalt jõuga, kuid ei saa neid välja anda enne kui seadus seda otseselt lubaks.

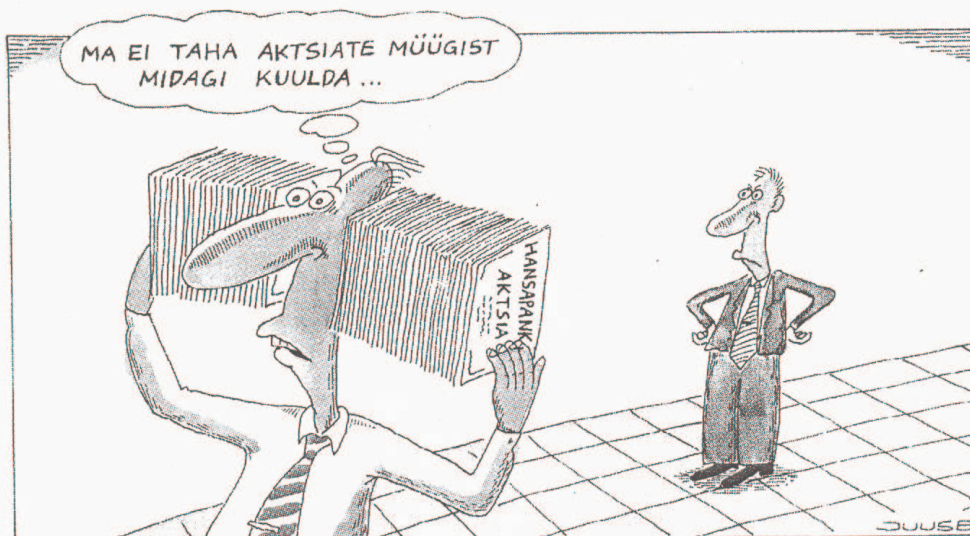
Ettevõtjal ja "Äripäeval", kel oma äri ajamiseks oleks ka veidi vaja teada pankade taustast, ei jää nähtavasti muud üle kui samuti jõudu kasutada või siis oodata, et värske rahandusminister Agu Lellep kiirendab vajalikke pangandusseaduste muudatusi ning valitsus otsustab ära, mis ikkagi on Eesti Vabariigis ärisaladus.

Eesti pankurid ja muidu raha-nehed, kui mõni nurkasurutu välja arvata, ei armasta kasutada viimasel ajal aktuaalseks muutunud sõna-eetika. Neil on hoopis teine lemmiksõna - saladus.

Oma tegevuse avalikustamine on ju tüütu ja mõnikord ka ennasthävivate lisakohustus, millest saab mugavalt kõrvale hiilida, viidates millelegi suurele ja võimsale ärisaladusele. Nii on ka mitmed kommertspangad käitunud, keeldudes avalikustamast oma omanike nimesid. Absurdseim näide on Eesti Sotsiaalpank, kes hiljutistes eelarve hoidmise vaidlustes keeldus pangasaladusele viidates avalikustamast, kui palju

Äripäev 01.01.1993

Äripäev 18. märts 2005

Hansapankurid võitsid lahingu, sõda on aga kaotatud

Äripäeva hinnangul kukub Swedbanki ülevõtmispakkumine läbi. Rootslased teevad uue pakkumise, kui olukord on rahunenud ja Hansapanga juhid on välja vahetatud.

Praegu Hansapangast 60% omaval Swedbankil ei õnnestu enda kätte saada 95% Hansapanga aktsiaist, mis võimaldaks rootslastel Hansapanga börsilt ära viia – Hansapanga juhid ja siinsed omanikud rikkusid Rootsi-pole plaani ära. Hansapanga nõukogu eestlastest liikmed Tiina Mõis ja Endel Siff keeldusid oma aktsiate müügist. Nendega liitus Hansapanga juhtkond eesotsas juhatuse esimehe Indrek Neiveltiga.

EBRD, kes oli varem teatanud, et võtab Swedbanki pakkumise vastu, kõhkleb. Kolm Hansapangast osalust omavat investeerimispanka on keeldunud pakumise eest. Paljud väikeaktsionärid joonduvad Hansapanga juhtide järgi.

Eestis aga oleks justkui uus laulev revolutsioon alanud: eestlastest pankurid on näidanud järgmisele "suurele vennale" koha kätte. Äsja lükati tagasi ka TeliaSonera ülevõtmispakkumine Telekomile. Kohalikud kapitalistid on seljad sirgu ajanud ja nende selja taha on asunud arvamus- ja ärihiidrid, meedia. Hansapanga asutajaliikme Heldur Meeritsa TNS Emorilt tellitud avaliku

juhtkiri

arvamuse uuringu järgi suhtuvad inimesed pigem negatiivselt Swedbanki soovi Hansapank täielikult enda kontrolli alla saada. Sündinud on uued sängarid: Indrek Neivelt, Tiina Mõis, Heldur Meerits. Ja küllap neist, kes praegu rootslastele aktsiaid müüksid, saaksid rahvavaenlased.

Emotsioonid on kõrgel. Ometi on hansapankuritel mängus isiklikud ärihuvid. Panga nõukogu nõustanud investeerimispanka Citigroup hinnangul on Swedbanki pakkumise hind kasulik vaid Swedbankile endale, kes soovib osta nii odavalt kui võimalik. Teistele aktsionäridele on aga hind ebapiisav. 66 miljonit, mille Swedbank madala pakkumise pealt võidaks, tuleks otsestelt meie aktsionäride taskust.

Küsimus on seega hinnas, mitte rahvuslikus meelsuses. Harukordne on see, et ehkki hansapankurid lähtuvad hetkel oma ärihuvidest, ei ole need vastuolus ei Hansapanga ega üldsuse huvi-dega. Hansapank on praeguste juhtide käe all oma vara üksnes kasvatanud. Panga tulevikuperspektiiv on samuti väga hea. Mis ütleb, et täielikku kontrolli emapanga poolt ei ole vaja. Status quo säilimine säästaks väärtpaberitur-

gu ja börsi – unikaalne aktsia jääks alles. Pensionifondid ja teised investorid hingaksid kergendatult. 60% omanik võib praegugi teha pangaga, mida tahab. Jämedam ots läks Swedbanki kätte siis, kui asutajad Jüri Mõis, Rain Lõhmus, Heldur Meerits jt aktsiad rootslastele maha müüsid. Kuid kujunenud olukord on sidunud ka Swedbanki käed: Hansapanga jõuga ülevõtmine ei tule praegu kõne alla. Ka mässulistest, Hansapanga juhtidest, pole Swedbankil võimalik kohe vabaneda. See kahjustaks tema mainet ja pidurdaks Hansapanga arengut.

Äripäeva analüütik Tõnis Oja enustas börsikrahi juhul, kui Swedbank võtab Hansapanga üle. Kuid nii, nagu kuulus Swedbanki huvist ajas Hansapanga aktsia hinna üles, võib pakkumise luhtumine tuua hinna ka alla ja tagajärg võib olla sama. Börsi käekäik ja meie eneseuhkuse säilimine sõltub nüüd sellest, kui külma närviga on Hansapanga aktsionärid. Swedbank oma plaanist ei loobu. Ja, nagu märkis meediakontserni omanik Hans H. Luik, saavutavad rootslased varem või hiljem eesmärgi – täieliku aktsiapaki.

Loe ka "Mäss", 16.03.

EESTI UUDISED

Eesti keskpank piirab laenamist

Ä INNO TÄHISMAA

Eesti riigi eelmisel nädalal välja viidud 150 miljoni krooni tõstavad veelgi laenuintresse ko-

Raha väljaviimine Eesti Panga ja rahandusministeeriumi poolt on vajalik. See on signaalks rahvusvahelisele valuutaturgudele, et Eestis ei ole rahapuudusega probleeme, ütleksid eile keskpanga ja juhtivate kommertsbankade esindajad ühisel pressikonverentsil.

Vaatamata laenuintresside hüppelisele kasvule otsustasid keskpank ja rahandusministeerium paigutada välispunkadesse 150 mln krooni maksumaksja raha. Sellele andis rohelise tee reedel alkirjastatud rahvusvahelise valuutafondi memorandum. Raha väljaviimine vähendab asjatundjate sõnul rahapakkumist ja tõstab veelgi 17 protsendini kasvanud laenuintresse.

Raha kindlas kohas
Eesti Panga president Vahur Kraft ei nõustunud ütlema, millistes pankades seisab Eesti riigi raha välismaal. Ta ütles, et see on paigutatud

sama usaldusväärsesse pankadesse, kus seisavad Eesti krooni reservid. Need on kõik kõrgema reitinguga pangad, lisas Kraft.

Hoiupanga juhatuse esimees Olari Taal ja Ühispannga president Ain Hanschmidt nõustasid keskpangaga, tunnustades, et 150 miljoni krooni väljaviimine ei kahjusta pankade huve. See summa moodustab tühise osa pankade viie miljardi krooni suurusel hoiuste mahust, ütles Taal.

Hansapank Eesti direktor Indrek Neivelt lausus intressitõusu ja raha väljaviimist kommenteerides, et sellest võivad hoiustajad. See paneb tarbijatele piirid peale ja sunnib rohkem raha hoiustama, märkis Neivelt.

Raha väljaviimisega jääd hiljaks

Ühispannga kapitaliturgude direktor Margus Kangro ütles, et seoses riigikassa raha väljaviimisega Eestist meenub talle üks kooliaegne sõber, kes hakkas õppima alles pärast eksamit.

Premiistri majandusnõunik ja Eesti panga nõukogu liige Ardo Hansson ütles, et raha väljaviimine vähendab rahapakkumist ja tõstab laenuintresse ning vähendab

Hoiupanga juhatuse esimees Olari Taal ja Tallinna Panga nõukogu esimees Guido Sammelso (esiplaanil) rahustasid eile pangaliidus keskpanga juhte, et kommertsbankad ei ole kokkukukkumise äärel.

laenude kasvutempo. "Eesti laenude kasvutempo oli Euroopa rekord," tunnistas Hansson.

Auditiifirma Price Waterhouse konsultant Hardo Pajula ütles, et ta peab raha

praegust väljaviimist ohtlikuks, kuna see süvendab risket olukorda rahaturul. Tema hinnangul oleks sellise summu pidanud astuma 6-9 kuud tagasi, kui oli selge, et turbi-

smid välismaalt pakutavat raha vastu võtta. Täna on raha väljaviimine küll intresside kasvavimisele, ent makro- majandusala spetsialistid peavad seda sammuga õigeks, lausub Hansson.

Kaitsepolitsei uurib pangapettust

Väärtpaberite Keskdepositooriumi (EVK) juhatus otsustas kolmapäeval peatada Tööstuspanga pangaga sõlmitud väärtpaberite kontohalduri lepingu, kuni kaitsepolitsei uurib Saku õlletehase aktsiate müügi seotud skandaali pangas.

Erastamisagentuuri andmeil rikkuti Tööstuspanga Lasnamäe filiaalil olnud aktsiate avaliku müügi korda. Pangakontori juhataja Leonid Tšingiser võimaldas ühele Tööstuspanga kliendile üle 127 000 Saku aktsia ostu tehingu, mille turuväärtus on hinnatud umbes 3,5 miljonile kroonile. Samas said ülejäänud tootjad üle Eesti osta vaid 46 aktsiat. Tööstuspanga juhatuses esimees Margus Hanson vallandas esmaspäeval oma käskkirjaga Tšingiseri usalduse kaotuse tõttu.

EVK tegevdirektor Martti Kuldma ütles, et depositooriumi juhatus ei kalkestanud lepingu Tööstuspanga lõplikult, vaid peatas selle kuni kaitsepolitsei läbiviidava uurimise tulemuste selgumiseni. EVK tegevdirektori sõnade kohaselt on lepingu peatamise alus EVK reeglitekohu siite rikkumine, mis nõuab notariaalselt kindlaltud volituse olemasolu väärtpaberikonto avamisel. Muud sanktsioone EVK Tööstuspanga vastu kehtestada ei võinud, kuna peale lepingu peatamise või kahestamise ei ole neid Keskdepositooriumi reeglitekohu ette nähtud," sõnas Kuldma. Ta lisas, et EVK juhatus täiendas reegleid punktiga, mille alusel on edaspidi nende siite rikkumise eest kontohaldurpanega võimalik määrata 10 000–100 000 krooni suurune trahv.

Eesti Väärtpaberite Keskdepositooriumi tegevdirektor avaldas Eesti Päevalehele arvamus, et toimuva tevendab Eesti väärtpaberituru korraldust. "Loomulikult on juhtum seene- sest äärmiselt ebameeldiv," nentis Kuldma, kuid samas andis see tema sõnul impulsi vajalike muudatuste tegemiseks.

Kuldma andmeil kavandab rahandus-

ministeerium juba väärtpaberiseaduse muutmist, täiendamist koostab ka EVK. Reeglite Kogu. Tšedamini on plaanis hakata kontrollima punkti. Seda, et Lasnamäe juhtum jääb viimaseks omataoliseks, ei julgenud Kuldma väita. "Väärtpaberiturul on pettusi ennegi olnud ja tuleb neid ka tulevikus," emustas EVK tegev- direktor.

Tööstuspang pole otsusega rahul

Tööstuspanga avalike suhete juhi Peeter Raidla sõnul tundub pangale, et Väärtpaberite Keskdepositoorium on ise asunud oma reeglid rikkuma. Tööstuspanga EVK vahelise lepingu peatamisel viitas depositoorium selle punktile 3.2.1, mille kohaselt on depositooriumi reeglitekohu siite rikkumisel kontohalduri poolt viimase lepingu õigust peatada. Raidla põhjendas, et reeglitekohu annab õiguse kontohalduri tegevuse peatamiseks vaid juhul, kui viimane pole Keskdepositooriumi teenuste ja toimingute eest tähtaegselt tasunud. "Kuna midagi sellist toimumud ei ole, leiame, et oleks tulnud täpselt juhtida tähelepanu sellele, millise reeglipunkti vastu me ikkagi eksisime," sõnas Raidla.

PK-juhi rõhutas, et lepingu peatamine kahjustab Tööstuspanga mainet. Keskdepositooriumi juhatuses otsus tekitab pangaga hirmangul otsest kahju ka pangas klientidele, kel võib tekkida ajutisi raskusi tehingute sooritamisel oma depoaarvel.

8. augustil kindlalt rahandusministeeriumi väärtpaberituru seaduse jurist Villu Tregoni BNS-i vahendusel ajakirjan- dusele, et ka teistes pankades on väärtpaberitehingutes esile tulnud eksimusi. Nii oli aktsiiteeritud volikirju, mis volitavad ainult EVK arvetega tegelema ega maini väärtpaberitehingute lubamist. "Miskipärast leiti, et need rikkumised olid heasoovlikud," ütles Raidla ning esitas küsimuse, mil- lise seadusandlike aktidega on eris- tatavad hea- ja pahasoovlikud Keskdepositooriumi reeglistikorrek-

mised.

Raidla tõi ka esile, et pärast aktsia- pettuse ilmumist toostas Tööstuspang operatiivselt sisekontrolli, mille tule- muste selgumisel emaldati Leonid Tšingiser tööst ajutiselt 11. augustini, 7. augustil aga vallandati ta lõplikult. "Pank ise toimumud tehingutest mingit kasu ei saanud," rõhutas Raidla. Tema sõnul selgus ka see, et kõik toimingud oli põhiliselt arvuits vormistatud fi- liaali eksjuhataja isiklult. Uut juhata- jat ei olnud Tööstuspanga Lasnamäe filiaalile eelseks veel määratud.

28. juuliga dateeritud Tööstuspanga sisek- ntrolli otsuses on öeldud, et pangas Lasnamäe osakonnas rikkuti kehtestatud korda kolmes punktis. Esir- ja aktsiiteeriti volikirju, mis ei olnud nõuetekohaselt vormistatud, mis omakorda võis luua tingimused kuri- tarvusteks.

Teiseks võeti klientidelt vastu vigaselt vormistatud avaldusi sum- made reserveerimiseks EVK-arvete ja väljastati neile ebakorrektset vormis- tatud reserveerimisõendeid ning mak- sekorrallust. Kolmandaks ei teostatud vajalikku kontrolli info õigeaegse edas- tamise üle vastavatele registreerile.

Isikliku arvamusena ütles Peeter Raidla, et on selgusetu, kuidas EVKst jõudsid tehingute kohta andmed näiteks Pindi Väärtpaberite ASi ni.

"Põhimõtteliselt peavad ju pangad Keskdepositooriumi oma rahadega ütal, kuid sealt imub pidevalt andmeid väärtpaberiturul tegutsevatele fir- madele," ei olnud Raidla rahul.

Lisaks kaitsepolitseile on Lasnamäel toimuva uurimise kaasatud eras- tamisagentuur. EVK ja rahandusmi- nisteerium.

Erastamisagentuuri müüs avalikult 20 protsenti riigi omanduses olnud Saku Õlletehase aktsiaid. Ostutolu- si kokku 1,6 miljonile aktsiale võeti vastu 10. aprillist 10. maini. Saku õlletehase juumkomand on Rootsi Prapps AB ja Soome Oy Hurwalli AB ühisfirma Baltic Beverage Holding AB, ka Eesti riigi on veel 10 protsenti aktsiaid.

ARGO IDEON

Eesti Tööstuse ja Kaubanduse Keskdepositoorium pole ajutiselt võimalik väärtpaberituru tehingutes osaleda, kuna Väärtpaberite Keskdepositoorium otsustas pangaga sõlmitud väärtpaberite kontohalduri lepingu peatada.

RAUNO VOLMAR

Pangandus ja poliitika: liitmine ja lahutamine

Otsuste majanduslik otstarbekus

Hiljuses raadiovestluses Kalle Muuliga väitis Riigikogu liige Indrek Kannik, et talle teeb järjest rohkem muret tendents, mille puhul kõiki otsuseid kiputakse õigustama majandusliku otstarbekusega. Kui oletada, et Indrek Kannikul on õigus, võiks esitada vastupidise küsimuse: **mispärast kestab selline olukord, et olemasolevad seaduslikult otsustatavad otsused**.

Tahan endiselt kangekaelselt väita, et kõik majandusotsused maailmas saavad olla vaid majanduslikult otstarbekad, sest muidu tuleb neid lugeda kas ideoloogilisteks otsusteks, mille peaks keegi parteikassast kinni maksma, või lihtsalt lollusteks, mille peab rahvas kinni maksma. Ideoloogiliste otsuste tegemisel on lähiminevikust teada, et defitsiiti jääv parteikassa tuleb ühendada riigikassaga.

Kui me lähtusime omal ajal sellest, et peaksime taaslooma ratsionaalsema Eesti Vabariigi, siis oli selle juures kindlasti ka mõte, et saaksime oma majandusajut ratsionaalsemalt korraldada. Kohati tundub, et oleme taas sattunud olukorda, kus mingisugustel põhjustel ja asjaoludel kunagi vastu võetud seadused on pühad lehmad ja nüüd on seadusetähe pime täitmine muutunud tähtsamaks kui ühe või teise otsuse otstarbekus.

Loomulikult on halb seadus parem kui seaduseta, aga kui sunnitud rumalad otsused ületavad kriitilise massi, siis oleks ehk ühiskonnalt odavam vaadata üle olemasolevad seadused. **Ja alustada tuleks põhiseaduslikult omandireformi aluste seadusest.**

Raske on kahtlustada võimalolevat seltskonda kollektiivses rumaluses, samuti pole selgeid ilminguid nende hulgas levivast vasaakpoolsuse epideemiast. Kolmandat võimalust võib defineerida kui bütsantslikku liitlaste käsitlemise poliitikat. See tähendab, et potentsiaalne liitlane tuleb purustada, alla heita ja siis sõlmida liiduleping. Ajaloo arendes lihviti N. Liidus see taktika kasutatavalt siseasjadesse.

Vahemalt avalikult deklareeritud isamaa-aste parempoolsus on joon, millel lõpuni selgeid toetajaid peale Eesti Panga ja mõnesaja majandusinimese Eestis vist ei ole. Aga ju on noortel poliitikutel suured peidetud reservid uut tüüpi parempoolsete rühmitustena, kellel parempoolsus on ühendatud bütsantslike tõekspidamistega ehk kindla veendumusega, et riik on üksikisikust kõrgemal.

Kelle käes on võim?

Viimastel nädalatel saab küsimuse sellisel püstitamisel olla ainult kolm põhjust:

- * maailmapilt on must-valge (kui võim meie käes ei ole, siis on ta kellegi teise käes ja kuna see peab olema meie käes, siis on selle ära võtnud vaenlane);
- * puudub ettekujutus riiklikul tasemel tehtavate otsuste mehhanismist;
- * hämatatakse teadlikult võimu teemal, et fraktsioonidesse võimuvõitluse soovitud re-

sultant välja mängida kui kangelasliku võitluse tulemus (võimu tagasitoomine demokraatlike struktuuride kätte).

Armsal Eesti rahval ei tohiks olla põhjust kahelda Kanniku ja tema kaaskonna intelligentsuses (kuigi nende ümber on ka teistsuguseid), mille tõttu teine põhjus kipub ära langema.

Esimesel põhjusel on väike tõenäosus, mis sest, et seltskond on väheste elukogemustega ja eluvõitluses ilma jäämas eetilistest tõekspidamistest partnerite hindamisel ning nende käsitlemisel. Vaieldamatult on tegemist tarkade inimestega ja häda Eesti-maa lastele, keda nad tulevikus valitsevad.

Suurim tõenäosus on kolmandal põhjusel ja arvatavasti klaarivad lähijal meie noored juhid omavahelised võimuvahetused. Ja tõesti on tulemas suur häda vaeste vabamüürlaste loozide, Kaarepere ja muude mustade jõudude peale, sest võimult kukutatute saatust pole mõnus.

Miks mitte näha võimule ihkamas kurikuulsat Maksimaksjate Ühingu? Kuigi ühiskonnas on tavaliselt kõigil nii suur mõjuvõim, kui neil arvatakse olevat, ehk teisisõnu: võim püsib ettekujutusel, et ta on olemas.

Võin väita täie kindlusega, et võim õnneks selle ühingu käes ei ole, sest:

- * ühingu tegevus on avalikustatud ja osalejad on avalikkuse kontrolli all;
- * osalejate majandustegevus on legaalne;

- * osalejatel puuduvad enamikku puudutavad ühised isiklikud majandushuvid. Veelgi enam, üksikjuhtudel on tegemist konkurentidega turul;

- * enamik osalejaid ei taha mingil juhul osaleda poliitikas, s.t. ei taotle võimu.

Mäng Eesti Pangaga on mäng riigi tulevikuga

Poliitikute loodud maailmas nn. nappudega manipuleerimise mäng võib iseenesest olla huvitav poliitikutele. On ju vahva ka vandada käike: sosistan Lorentsile sõnumi, selle peale komistab Savis trepil, millele järgneb Junti avaldus, et maan. kult sekkub jõudsasti Fjuk, mistõttu Raag muutub andagi, millest keegi ei taha mingil juhul osaleda poliitikas, s.t. ei taotle võimu.

Suure tõenäosusega harjutatakse praegu käti samamoodi Eesti Panga kallal (eelarvete ühendamine, liitmine või lahutamise pehmed variandid, rünnakud Vahur Krafti ja Siim Kallase vastu). Vaevalt on eesmärk olnud revideerida kõva raha poliitikat, aga nupumängu on tõsiselt alustatud. Seekord aga endale aru andmata, et see ei ole ühe riigiettevõtte erastamine jumal teab kellele, Eesti Hoiupanga hävitamine või üleriigilise päevalehe sõpradele kätte mängimine.

Kolmekümnendate aastate majanduskriis USA-s sai alguse väikese panga kukutamisest. Mitmete Euroopa riikide vääringu sunnitud devalveerimisele viimastel aastakümnetel on celnend juhulikud apsakad poliitikute nupumängudes.

Meie kommertsbankade analüütikud on prognoosinud, et riigi ja Eesti Panga eelarvete ühendamine oleks põhjustanud

kuu aja jooksul intressitõusu 9–14%, seda põhiliselt maa riski tõusu ehk inflatsiooni ootusest. Poisid, looge aga pretendent, sest teie ei vastuta ju millegi eest! Ju on nupumängu käikudes ette nähtud ka vaenlaste avastamine ja süüdlaste leidmine. Kuuldavasti ei reguleerita prostitutsiooniseadusega poliitilist prostitutsiooni. Kahjuks.

Tugev kroon

Loodetavasti mõjub kainestavalt meie noortele pealikutele ka IMF-i äsjane hoiatus koostööpõhimõtete võimalikust ümbervaatamisest, kui Mihkel Pärnoja parandus peaks Riigikogus sisse jääma. Ka mind häirib «vastikute kapitalistide» diktaat, aga kahjuks nad tulevad meile meelde, et oleme teinud valiku, fikseerinud selle paberil ja et lahtudes sellest paberist saame odavaid krediteid.

Omavahel on seotud meie vaieldamatut edukust majanduse stabiliseerimisel ja tähelepanu keskmes olemine. Ja kahjuks kipuvad maailma juhtivad majandustegelased aru saama, et õnnestunud rahareform on pannud aluse meie majanduse tõusule. **Krooni hoidmine stabiilsena on õnnestunud tänu sellele, et Eestimaa on seda soovitud ja toetanud, parlament ja valitsus hoidnud tasakaalus eelarve ning tabanud Eesti Panga.**

Ei maksa peita pead liiva sisse. Otseses seoses on Eesti Panga tugevus ja krooni stabiilsus. Otseses seoses on see, mida arvavad meist «vastikud kapitalistid» ja meie majanduslik tõus. Otseses seoses on meie majanduslik tõus ja krooni tugevus.

Need on seosed. Konkreetsete faktoritega mõjuvad krooni tulevikule aga:

- * maa ja seoses sellega muu kinnisvara turukäibesse mineku kiirus;
- * erastamise edukus.

Erastamine ei ole sugugi mitte ainult Ida-Euroopa ja arengumaade probleem. See on ka paljude arenenud kapitalistlike riikide probleem.

Julgen väita, et krooni tugevus pike-mas perspektiivis sõltub meie meelekindlusest ümber hinnata 1990. aastal vastu võetud omandireformi aluste seadust. I ole võimalik põhiseaduslikult seadustada viia parempoolset reformi.

(Järgneb.)

OLARI TAAAL

Eesti Hoiupanga juhtuse esimees

«ARIPÄEV» nr 72 (303) 1. juuli 1993

Uudised

Põllumehed loovad oma panka

Põllumehed tahavad luua oma panga, mille tegevuse peamiseks eesmärgiks saab põllumajanduse krediitpuuduse probleemi lahendamine. Pank tahetakse luua eri seadusega ning selle nimeks võiks saada Põllumeeste Ühispank, ütles Talupidajate Keskliidu juhataja Kaul Nurm.

Eesti panganduses enamuses olevate kommertspankade eesmärgiks on maksimaalse kasumi teenimine, põllumeeste puhul on aga esmaseks eesmärgiks krediitisaamise võimaluste puudumisest põhjustatud probleemide ärahoidmine. "Loomulikult ei saa kommertspankadele nende kasumi maksimeerimisele suunatud tegevust ette heita, kuid ma

olen veendunud, et ka tänase majandussituatsiooni juures on võimalik madalamate intressimääradega laene anda," märkis Kaul Nurm.

Põllumajandus on tema sõnul liiga pika tootmisprotsessiga, samuti on põllumajandustoodete turu ostuvõime küllaltki madal, millest sõltuvalt on ka põllumajanduse tulukus sellisel tasemel, mis ei võimalda põllumajandustootjatel praegu Eestis kehtivate laenuintressi määradega laenu võtta.

Eestis tegutsevatest pankadest on mõningase põllumajandusliku suunitlusega Eesti Ühispank, mis on tekkinud erinevate maapankade liitumisel, ning Eesti Maa-pank. Ühispank on ülesehituselt aga aktsiapank ning selle tegevus on suunatud kasumi teenimisele, rääkis Nurm. Maapank on teenin-

danud mitmeid välisabi korras põllumajandusele laekunud laene, kuid sellest pangast Põllumeeste Ühispanga kujundamisel on taksituseks nende liiga väike põhikapital.

Panga moodustamisel loodetakse riigi abile

Põllumeeste Ühispanga moodustamine kavatakse vormistada Riigikogu seadusena ning selle projekt loodetakse seadusandjale esitada sügiseks, teatas Nurm.

Seaduseelnõu kohaselt moodustuks uus pank tekkivate laenuühistute koostöona. Kuna Eesti Panga poolt nõutava laenuühistu asutamiseks vajaliku 200 tuhande kroonise algkapitali kokkusaamine käib põllumeestele üle jõu, loode-

takse lisavahendeid umbes 50 miljoni krooni ulatuses saada Eesti Maaeluarengu Fondist. Põllumajandusministeeriumi toetus sellele kavatsusele on olemas, kuid fondi juhatusel alustatakse Nurmest sõnul läbirääkimisi pärast seaduseprojekti valmimist.

Kui Maaeluarengu Fondi juhatuse ei ole raha eraldamisega uue panga loomiseks nõus, pöördutakse ilmselt Riigikogu poole, et järgmise aasta riigieelarves nähtaks ette 50 miljoni krooni suurune pikaajaline laen uue panga põhikapitali moodustamiseks.

Nurme ütluse kohaselt peaks uue panga poolt antavad krediidid aitama Eesti põllumajandusel raskeid aegade üle elada.

Karmo KAAS

«Aripäev»

Ühispank loobus võlglaste hellitamisest

Eilse Äripäeva olulisematest uudistest pooled puudutasid Ühispanka võlgnikke ASi Baltmotors, ETFC Gruppi, Kohila paberivabrikut ja ASi Eriöli. Opeli-müüjale ja Tallinna piimakombinaadile otsib pank ostjat, osa ootab pankrotimenetlus – Ühispank ei püüa enam probleemseid kliente iga hinna eest jalul hoida.

Ühispank käitub õigesti, karmistades oma suhtumist majandusraskustesse sattunud laenuklientidesse.

Tegemist võib olla panga kuudepikkuse töö viljaga, mis nüüd korraga avalikuks tuli. Samuti võis mitme firma majanduslik seis juhuslikult samal ajal jõuda selleni, et need tuleb kas müüki panna, sest ainult siis saab nende tegevus jätkuda, või pankrotti lasta.

Kokkusattumuse vastu räägib tõik, et kõik need ettevõtted on seotud Ühispankaga. Kindlasti on panga otsustavuses oma osa panga uuel rootslasest riskide juhil. Omanike eesmärk on jõuda tänavu kasumisse, samuti on nad huvitatud, et panga aktsia hind hakkaks uuesti tõusma.

Mida kõike pole pangad teinud, et võlgnikelt laene ja intresse kätte saada – endine Sotsiaalpank käis viimasel tegevusaastal turvafirmade abil raha tagasi toomas, mõni pank on üritanud ise võlgniku varaga tehinguid teha. Eelmisel sügisel kirjutasime naljatamisi, et igal pangal on oma piima- või arvutitootmisosakond – nii aktiivselt sekkusid pangad võlgnikettevõtete juhti-

mis. Sagedamini annavad pangad võlglastele uut raha peale lootuses, et firma suudab tõusta maksejõuliseks.

Ühispank teab omast kogemusest, et raskustes firmade poputamise järjest uute rahasüstidega võib lõppkokkuvõttes minna kulukamaks kui võlglaste pankrotti laskmine. Praeguseks pankrotistunud Kiviteri võlg ulatus lõpuks üle 100 miljoni krooni. Kohila paberivabrik on panga võlglane juba 1995. aastast alates. ETFC Grupp on raskuste tõttu sunnitud loobuma piiritusetehastest.

Äripäeva teada ulatub Ühispanka probleemsete laenuklientide arv paarikümne ligi. Tõenäoliselt on pank nende võlad juba kahjumisse kandnud. Kui pankrotimenetluse käigus õnnestub osagi laenust tagasi saada või kui võlgnikule leitakse uus omanik, võib pank teenida erakorralist tulu. Ühe panga töötaja hinnangul loodab pank nii saada kolmnelisada miljonit krooni.

On ka vastupidiseid näiteid, kus panga kannatlikkus on vilja kandnud – AS Levicom. Kuid selliste firmade loetlemiseks piisab ühe käe sõrmedest.

Halb on see, et võlgade sissenõudmine võib tekitada pankrottilaine – pangale võlgu olevatest firmadest ei saa raha kätte nende partnerid, kes jäävad omakorda võlgu teistele partneritele.

Karmimat suhtumist laenuklientidesse on Ühispanka kõrval hakanud üles näitama ka Hansapank ja Optiva Pank.

Äripäev 16.04.1999

Jonni pärast pole mõtet pangandust mängida

Eesti kommertsbankadest kolm väiksemat – INKO Balti pank, Tallinna Äripank ja Balti Ameerika pank, bilansimaht vastavalt 70, 73 ja 35 miljonit krooni, alustavad lähiajal mutatsiooniperioodi. Täna võib öelda, et idakaubandusele orienteeruvad ja idast tulnud kapitaliga pangad pole suutnud end Eestis erinevatel põhjustel maksma panna.

Eelnimetatud kolmikust eraldub selgelt ligi kuuemiljardilise bilansimahuga INKO pangale kuuluv INKO Balti pank, mis loodi selle aasta alguses Revalia panga tervikvara ostuga Eesti ja Ukraina vahelise kaubavahetuse elavnemise lootuses. Möödunud nädalal avaldatud pangaomanike murelikest teadetest, et soovitakse ühineda mõne Eesti kommerts-pangaga, võib aru saada – tegutsemise paari esimese kuuga kolmekordistunud bilansimaht on ikka alles 73 miljonit, seega kolme miljoni võrra väiksem kui 15. mail käesoleval aastal. Kuigi mõni kuu tagasi kinnitas Tallinna tütarpanga juhtkond veendunult, et 50miljonilise

omakapitali piirnõude täitmiseks saabub Ukraina omanike lisapaigutus aktsiakapitali, on nüüd hakatud aktiivselt otsima partnereid Eestis. Ehk mängib siin oma osa ka INKO panga mitte kõige kindlam olukord Ukrainas, mis väljendus valitsuse erakorralises krediidis suvel.

Paljuski ühise omanikestruktuuriga Äripank ja Balti Ameerika pank on pärit ajast, mil panga tegemine oli suhteliselt odav, mistõttu sai võimalikuks paari miljoni rubla eest lihtsalt jalga panganduse ukse vahelt sisse lükata, nii igaks juhiks. Kahjuks pole nad siiani suutnud midagi enamat, jäädes teiste kõrval üha enam riiulipangaks.

Tallinna Äripanga hiljutised mõtteavaldused ühinemisest Balti Ameerika pangaga näitavad küll majanduslikku mõtlemist, kuid lootes edasi vaid omanikega seotud ettevõtlusringkonnast väljakasvanud klientide peale, pole pankade tuleviku kohta midagi julgustavat võimalik ennustada. Nõrk *management*, puudulik tegutse-

mispoliitika ja peaaegu puuduv laenuportfell näitavad vaid valusat ja kibedat reaalsust ning kohanematust ühiskonda assimileerumisel. Äripäev ei tohi väita, et need kaks pank oma tegevuse mõne aja pärast lõpetavad, eriti arvestades Balti Ameerika panga kõrget kolmandat kohta täna avaldatavas Äripäeva pankade riskireitingus, kuid isegi suure paugu korral ei puudutaks see märkimisväärselt Eesti majandust ja siinseid ettevõtteid, rääkimata üksikisikutest. Millest on muidugi hea meel.

On selge, et kui maailmas suundub pangandus pessimistustelt suurendada klientide arvu üha enam selle poole, et panna juba olemasolevat klienti kasutama järjest rohkem uusi pangateenuseid, ei saa see periood Eestiski kaugesse tulevikku jääda. Igal väikepangal tuleb tõsiselt järele mõelda ja leida mingi suurpankadest katmata jäänud valdkond, kuhu end suruda. Palja Jonni pärast või sooviga hoida sõbramehele kohta finantsinstitutsiooni juhtkonnas pole mõtet pank teha.

Äripäev 30.10.1995

Kuidas Sa hindad pankade tegevuse kajastamist ajakirjanduses ja millised on olnud muutused aja jooksul?

Kõige suurem muutus on olnud see, et 10 aastat tagasi, ka 7-8 aastat tagasi pankurid olid kõige suuremad kangelased. Mäletan, et kui rootslased tulid sisse 98 aastal, siis nad ütlesid, et see kindlasti nii ei jää. Pankur ei ole ühiskonnas kunagi populaarne inimene, üks vastik vereimeja on tegelikult see pankur. See, et te praegu olete populaarsed, selles võib kindel olla, et see läheb üle. Neil oli õigus. See tuleb ajakirjanduses selgelt välja, et pankuri populaarsus on pöördvõrdelises sõltuvuses sellega, kui palju pangateenuseid kasutatakse. 10 aastat tagasi pankurid olid populaarsed, tavalised inimesed võtsid sisuliselt ainult sularaha välja ja see summa, mis nad pangale maksid, oli väike köömes võrreldes sellega, mis nad pragu maksavad. Selles mõttes on muutused olnud väga suured ja pankur ei ole enam imetusobjekt. Pangajuhid on lihtsalt tavalised ametnikud.

Kas Sinule on olnud panganduse teema käsitlemisel tunnetatav erinevus Äripäeva ja teiste päevalehtede vahel?

Ma ei oska ajalehtede vahel mingit erinevust välja tuua. Väidan endiselt, et Eestis kvaliteetajakirjandust ei ole, on ainult tabloidid. Maailma kontekstis on siin kõik lehed tabloidid. Loomulikult, kui Äripäev ilmub iga päev, ta lihtsalt rohkem kajastab seda teemat. Aga mingit muud erinevust ei ole, ka Päevaleht üritab vahel põhjalikumaks minna, võib-olla see on ka Äripäeva tegelikult muutnud. Ma arvan, et 2-3 aastat tagasi läksid nad väga pealiskaudseks. Uus Ärileht on sundinud neid ikka pingutama.

Milliseid panga tegevusi Sinu arvates on ajakirjandus käsitlemata jätnud?

Vaadates seda pangandussüsteemi, mis Eestis praegu on: ühest küljest küll võib uhke olla, teisest küljest on kasumid liiga suured. Sellest küljest, et kust see kasum tuleb, õhutada näiteks tarbijakaitsesametit kallale. Rohkem oleks võinud võtta sellist inimest kaitsvat positsiooni. Ja kui sellest järjest kirjutaks, järjepidevust oleks vaja.

Mida on pangad (Hansapank) Sinu arvates Eesti ühiskonnas muutnud?

Alguses muutsid pangad majanduskeskkonda läbipaistvamaks. Need kes läksid börsile ja ka head äritava tuletati panga laenuosakonnas meelde, et miks sa makse ei maksa. See on väga selgelt muutnud. Hansapank on teinud vahepeal konverentse, et harida ja ühiskonda arendada. Ma arvan, et suhteliselt palju, üllatavalt palju on see ühiskonda muutnud.

Kas ajakirjandus on kuidagi kaasa aidanud pankade äri edule?

Ja kindlasti on ajakirjandus seda kõike ka toetanud. Aeg ajalt on antud vastu pead ka, aga pigem on toetatud pankade äri. Niisugune pankade domineerimine või pankade tähtsus, nagu meil mõni aeg tagasi oli, ei ole üheski normaalses ühiskonnas. Minu kõige edukam pressikonverents oli 1996 aasta 8. märtil, kui me tulime välja eluasemelaenuga. Küll oli küsimusi: 10 aastat, 12 %, legendaarsed tingimused. Tänapäeval mõtled, kui saaks libor + 8,5 laenu välja anda...aga siis oli see täiesti kõva sõna.

Kas pangad on eestimaalastele pigem tulevikuelujärje parandajad või hoopis rahvusliku võlakatastroofi põhjustajad?

Muudatus toimus 2-3 aastat tagasi. Sinnani pangad löid ühiskonnas lisaväärtust ja efektiivsust, siis viimasel ajal on nad minu arvates lihtsalt puugid. Vanasti oli veel innovatsiooni ja pangad olid pioneerid, aga viimased kaks aastat enam mitte. Seda rolli ei ole keegi üle võtnud.

Milliseid suuremaid vigu on ajakirjandus Sinu arvates pangandusteema käsitlemisel teinud?

Ma ei saanud ka kunagi aru, mille pärast Ühispank kunagi ette võeti. Kindlasti on vigu tehtud, aga suurim viga on see, et meil polegi majandusajakirjandust. Tegelikult ju ei ole, kui sa loed Financial Timesi või Kauppalehti või Taloussanomat. Meil pole ettevõtteid, millest kirjutada.

Kas ajakirjandusel peaks Sinu hinnangul olema roll tarbija harimisel pangandusteenuste kasutamisel või peaksid pangad seda ise tegema või initseerima?

Firmad on oma nupukeste treimisega jube osavaks läinud. Kuidas manipuleerida rahvast, on selge ja see läheb uudise alla.

Kas ajakirjanduse surve on panganduses midagi muutunud, st. kas ajakirjandus on andnud ideid või suundi uuenduste või muutuste läbiviimiseks?

Ma arvan, et ideid ja suundi ei ole saanud, aga kui Hansapangal oli siin probleem eluasemelaenuodega, läks teema ajakirjanduses väga suureks ja pidime inimeste muudatuse tegema. Aga, et oleks suunda andud ja suuri ideid, selleks nad ei ole võimelised, midagi ei ole teha. Selleks on ikka inimesed, kes iga päev sellega tegelevad. Aga kus sa oled mööda pannud, ikka annavad vastu pead. Nii et mingi peegel on ikka kindlasti olnud. Aga ta on operatiivtasandi peegel, mitte strateegilise tasandi peegel.

Kas ajakirjandusel on olnud oluline roll pangandusturul toimunud muudatustes?

Usaldusväarsuse küsimus oli maksimaalselt aastani 2000, pärast seda on kõikide pankade usaldusväarsus võrdne. Praegu ei ole see teema olnud päevakorral. 8-10 aastat tagasi erinevad reitingud oli absurd, kusagil pandi mingid kaalud ja Äripäev arvutas mingid indeksid välja. Ja kontrollisid, kui Hansapank oli esimesel real, siis sobib. Aga kuna Hansapank oli siis usaldusväarsuse etalon, siis teistsuguse arvutuse tulemusel oleks reiting rikutud. Siis nad oleks pidanud uue valemi tegema ja proovima järgi, kas töötab või ei tööta. See indeks ei näita mitte midagi, nagu ka praegu mingid ettevõtete edukuse edetabelid. Aga üks skandaalid Tallinna Pangas ja Ühis pangas mõjutasid samuti turgu. Ja mis Jüri Mõis 1998 aastal ütles, et Meritat ja Hansat võib usaldada, teisi mitte. 1998 aastal mindi konsolideerumisega liiale, Hansaga on universaalpanganduses enam-vähem võimatu konkureerida, pärast seda kui Hoiupank Hansapangaga kokku pandi.

Mida on pangad meediaga suhtlemisel teinud õigesti ja mida valesti?

Hansa oli alguses väga avatud, nüüd on kõik tagasi tõmmatud. Mis see filiaalijuhataja ikka väga räägib. Õieti on palju tehtud. Mida mina tegin valesti, ma ei olnud ajakirjanikega piisavalt tolerantne. See omakorda tekitas nende viha. Ise olid nad aga rumalad ja pahatahtlikud ja siis tekkis suhtlemise tõrge. Ja see süvenes ja tekkis vastastikune antipaatia. Selle tulemusel oli vahest tunne, et parem üldse ei räägiks midagi. Tegelikult ei ole tekkinud kriitilist massi, et ajakirjanikud hammustaksid majandusest läbi. Sellist kriitilist kogemust ei ole Äripäevas ka, seda ei ole toimetustes. Ja sellised viha täis ja äraapanemist täis...palju on kibestunud inimesi.

Kuidas Ta hindate pankade tegevuse kajastamist ajakirjanduses ja millised on olnud muutused aja jooksul?

Esimestel aastatel rääkisid ajakirjanikud, et pangad annavad nii laene kui krediite. Selline väljend jäi mulle ükskord meelde. 1988-st olen olnud mingil määral seotud sellega, kui asutati Tartu Kommertspank, ma olin seal esimene revisjonikomisjoni esimees. 1990-st aastast olen olnud Eesti Panga nõukogus, siis pidevalt on tulnud kursis olla ja olen jälginud. Minu arvates ajakirjandus veidi üle võimendab panganduses toimuvat. Enne 1992-93 panganduskriisi uued pangad, mis olid asutatud, ajakirjandus kujutas neid nagu Eesti päästjaid või messiasid. Ja kui kriis tuli, siis langeti üsna pessimismi. Tunda on, et kui pankadel läheb hästi, läheb ajakirjandus optimismiga kaasa. 1997 oktoobrini olid valdavad hästi kiitvad artiklid ja veidike ülepakutud panganduse rolli hindamine ja panganduse tugevate külgede esiletoomine. Ja kui kriisiaastad tulid, siis langeti liiga pessimismi, et pangad viivad kõik meie varanduse ära. Võibolla mõõdukust jääb teinekord tsipa vajaka. Ma ei ütleks, et ajakirjandus ei pööra panganduse tähelepanu ja eriti pööratakse kriisiperioodidel, 1998 oli artikleid üsna palju. Mõnes mõttes on meie inimesi tarvis harida, et mispidi panganduse riskide pool toimib. Kui nüüd pangad midagi teevad, mis ei ole kõige paremini kooskõlas hea pangandustavaga, siis ajakirjanikud leiavad need asjad üles ja distsiplineerivad. Ja enne kui inimene midagi tegema hakkab, ta mõtleb selle peale, et kui ajakirjanik su üles leiab, et kuidas aru tuleb anda. Ma olen üldiselt rahul

Kas Teile on olnud panganduse teema käsitlemisel tunnetatav erinevus Äripäeva ja teiste päevalehtede vahel?

Äripäev muidugi on majandusleht ja seetõttu on loomulik, et ta rohkem pangandusele tähelepanu peab pöörama. Aga see veelahe läheb rohkem autorite lõikes. Need autorid, kes on rohkem kursis majandusajaga, kes on pinud majandust, nende artiklid on sisukamad. Eriti võiks esile tõsta Villu Zirnaskit, kelle artiklite puhul mul ei teki sellist reaktsiooni, et lahmib või ei saa asjast aru. Mõne teise autori puhul vahel tekib küsitavusi, et ei ole kindel, kas ta jagab seda asja. Selline kriitiline pool jääbki muidugi rohkem meelde. Positiivne on nagu enesestmõistetav, kui kirjutatakse, et pankadel on suur kasum, või kui pangad pakuvad odavat laenu, normaalne kui pankade aktsiad tõusevad. Ajakirjandusele meeldib käsitleda rohkem suuremaid pankasid, kelle mõju on turul suurem. Pea igas artiklis on Hansapangast, varem ka Hoiupangast juttu, aga üsna vähe käsitletakse väiksemaid pankasid. Kohalikule pangale on tähelepanu ajakirjanduses nõrgem. Kui inimene pidevalt loeb Hansapangast ja Ühispankast, siis ta eksib näiteks Krediidipanga ukse taha üsna juhuslikult. Ajakirjandusel on seega üsna suur roll ka klientuuri kujundamisel. Väikesed pangad peaksid siis rohkem ise oma reklaamis püüdma sinna sokutada. Kui artiklit loed, siis enam-vähem kujutad ette, kas artikkel on tellitud panga enda poolt või mitte.

Milliseid panga tegevusi Teie arvates on ajakirjandus käsitlemata jätnud?

Ma tõstaks esile just Äripäeva, kus on tihti tabelid juures. Näiteks erinevad laenuvõimalused, erinevad teenustasude hinnad erinevates pankades, kogu pangandus on seal sees. Kui artikkel on teenustasudest ja kirjutatakse, et Hansapank juurutas uue teenuse, siis see ei loo tarbijale selget pilti. Aga Äripäeva tabelid on hulga kasulikud panganduse seisukohast, kui

Postimehe-Päevalehe-Ekspressi artiklid. Kõikides neid on nii positiivseid kui negatiivseid ja kriitilise artikleid, aga mul on jäänud mulje, et ma ei mäletagi Ekspressi positiivset artiklit. Kui on, siis on midagi ikka ette heita. Aga muidugi, eks panganduses ole, mida kritiseerida ja meeldiv oli lugeda, et Postimehes kirjutatakse, et Ühispangas ja Hansapangas teenustasud kõrgemad kui emapankades. Mäletan hästi seda aega, kui Hansapank tõstis mingit teenustasu ja Ühispank ütles, et ei lähe kaasa. Kuu aja pärast oli vaikselt Ühispanga tasu ka tõusnud.

Kas ajakirjandus on kuidagi kaasa aidanud pankade äri edule?

II samm on üks efektiivsemaid kampaaniaid, mida pangad on teinud. Aga kampaaniad hakkasid juba varem, näiteks Hansapangal oli päästehoius rublaaja lõpul ja Tallinna pangal kullahoius. Ja pangakaartide ja kaardimaksete juurutamine käis koostöös ajakirjandusega. Meie ajakirjandus oli positiivselt meelestatud ja kindlasti on rohkem positiivset kui negatiivset rolli. Kui oli Sotsiaalpanga krahhi, oli Keskpangal tõsine plaan suur pank säilitada. Aga ei suutnud usaldust tagasi saada, imidz oli juba ajakirjanduses teine. Ei ole ajakirjandus kõikvõimas, aga tänu ajakirjandusele on pankade innovatsioon kiiresti arenenud. Kui alguses tegi paar pank internetti, siis ka teised pidid järgi minema. Ei ole harjunud enam, et mõnes riigis ei saa kaardiga maksta. Pangad püüavad kliente meelitada uute tehnoloogiate juurde nagu e-deklaratsioonid ja mobiilimaksed. Mis on üks samm edasi.

Kas pangad on eestimaalastele pigem tulevikuelujärje parandajad või hoopis rahvusliku võlakatastroofi põhjustajad?

Kui me vaatame Euroopa tervikut 2003, siis pankade bilansimahud olid 250 % SKP-st. Meil on olla 100 %. Me oleme kõvasti maha jäänud. Ja mille arvel ta suureneb, siis ikka reaalsektori kui elanikkonna laenude arvel, kes hakkavad rohkem avansina elama. Aga teised on selle tee käinud läbi 50 aastaga. 1980 kui läks regulatsioon vabaks, siis 10 aasta pärast oli suur panganduskriis. Kui Ameerikas kooli lõpetas, siis eluaseme ja muud laenud peale ja maksab kuni 50-aastaseni. Eks me liigume ka sinnapoole. Aga meie laenukäitumise ja haridustase. Me peaks liikuma mõõduka tempoga, et mõtlemine jõuaks järgi. Kuigi eestlane on konservatiivsem, siis osad vanemad on keelanud lastel õppelaenu võtmise. Aga mina ei muretse, et ajakirjandus aitab laenamisele kaasa. Laenud on tõesti odavad ja kui majanduslikult mõelda, et kinnisvara hinnad kasvavad 20-25 % aastas, siis kui ma oskan veidikenegi arvutada, siis laenuvõtmine on investeering. Turg maksab peale. Probleem pole selles, et maht kasvab ja intressid on odavad. Probleem on laenuriskide harimise osas. Enam ei ole sellist lauskiitust, et võtke laenu, nüüd on ikka mingi hoiatus juures. Nii et mõnes mõttes on riskid olemas, aga ajakirjandus ei ole pragu liiga optimistlik. Ma arvan, et nii inimeste teadlikkus finantsasjade ajamisel on tõusnud ja on ka ajakirjanike professionaalsus tõusnud. Olen leidnud Postimehes ka paar artiklit, kus nad on isegi hoiu-laenuühistuid reklaaminud. Tuuakse välja hoiuse- ja laenuintressid.

Milliseid suuremaid vigu on ajakirjandus Teie arvates pangandusteema käsitlemisel teinud?

Võib-olla teinekord seoste ja üldistuste osas on meelevaldselt otsitud paralleele. Või ühe panga probleemid, vead.....täna paevas näiteks kui Lipstokil on mingi firma aktsiad, siis on kohe seotud. Kui ta oli panga nõukogu liige ja küsitakse krediitidest. See näitab ajakirjaniku teema mittetundmist nõukogu ja juhatuse funktsioonidest või tahtlikku segiajamist. Oletuslikud ajakirjanike visioonid, et ühe fakti põhjal teha järeldusi, mis võivad olla seotud. Aga samal ajal ajakirjanikud esitab need niimoodi küsimuse vormis, et lugejal võib jääda arvamus, et see seos ongi olemas. Kuigi see on ajakirjaniku oletus. Ootaks, et

ajakirjanikud ei teeks meelevaldseid üldistusi faktide põhjal. Aga mõnes mõttes saab aru, kui me vaatame ajakirjanduspreemiaid. Need antakse kõik mingi skandaali leidmise eest. Selge, et iga ajakirjanik tahab saada ära märgitud, see on ju leib. Üldiselt müüb negatiivne sõnum.

Kas ajakirjandusel peaks Teie hinnangul olema roll tarbija harimisel pangandusteenuste kasutamisel või peaksid pangad seda ise tegema või initseerima?

Äripäeva võiks esile tuua, Äripäeva info on kõige rohkem klienti hariv. Siiski võiks viited täpsemad olla. Probleem on muidugi majanduslehtedega, et tavatarbija ei loe seda, ta on üsna kallid lehted ka.

Kas ajakirjanduse surve on panganduses midagi muutunud, st. kas ajakirjandus on andnud ideid või suundi uuenduste või muutuste läbiviimiseks?

Mõnes mõttes ei ole nad sammukese eest olnud, pangandus on ikka ees. Aga kellegi mahajäämust või probleemi, selle kriitilise poolega on ajakirjandus kaasa aidanud. Ajakirjanduse surve on osad pangad hakanud kiiremini asjadega tegelema. Et kui keegi on juba uue toote teinud, siis see võrdlus on olemas. Aga konkreetset näidet, et ajakirjanike soovitusel midagi juurutati, ei mäleta.

Kas ajakirjandusel on olnud oluline roll pangandusturul toimunud muudatustes?

Mõju oli, aga olulist? Äripäeva reiting näiteks 1997-1998. Kõik pangad näiteks omasid audiitori otsust, Maapank mitte. Kui pärast ajakirjandus ütles, et kõik tuli nii ootamatult, siis info oli Äripäevas tegelikult olemas. Reitingutabelis oli näha, et Maapanga bilanss ei ole korras. Muidugi seal oli ka, et turuosa määras liiga palju. Kõik küsitlused, mis keskpang on tellinud usaldusväärsuse kohta, suurem pank sai ikka paremaid hindeid. See reiting oli üsna iseloomustav, seal olid kõiksugu koefitsendid. Eks panga valimise motiivid on üsna palju seotud elukoha lähedusega ja panga usaldus on seotud usaldusega panga juhtkonna vastu. Ajakirjandus on üks aspekt, vaevalt et ajakirjandus kellegi põhja sai ajada. Aga ajakirjandus võimendas küll. Näiteks kui Äripäevas oli Tartu Kommertsbanki bilanss ja UBB seda kritiseeris, siis pärast tuligi välja, et Tartu pank ei osanudki bilanssi teha ja seda teemat ajakirjandus käsitles.

Mida on pangad meediaga suhtlemisel teinud õigesti ja mida valesti?

Võib-olla algul tundusid need asjad tähtsamad olevat. Nüüd on enda huvi ka soikunud. Ei teagi, kas on ajakirjanduse viga või inimeste viga, kes on rohkem koormatud. Artikleid on, aga võib-olla peaks rohkem survet avama pangandustegelastele, et nad kirjutaksid ka. Vanasti inimesed pakkusid ise rohkem, oli vajadus panka reklaamida. Ajakirjandus peaks nüüd rohkem tagant torkima.

	Pank	Litsentsi saamise kuupäev	Litsentsi kaotamise kuupäev	Litsentsi kaotamise põhjus ja järelmid
1	NSVL Elamu- sotsiaalpanka EV Pank			Likvideeriti ENSV valitsuse otsuse kohaselt 05.03.90.
2	NSVL Agrotööstuspanka EV Pank			Likvideeriti ENSV valitsuse otsuse kohaselt 05.03.90.
3	NSVL Välismajanduspanka Tallinna osakond			Liideti vastastikuse lepingu kohaselt Eesti Pangaga 01.01.91.
4	NSVL Riigipanka EV Pank			Vastastikuse lepingu kohaselt viidi Eesti Panga koosseisu 01.01.92.
5	NSVL Hoiupanka EV Pank			Muudeti riiklikuks aktsiapangaks Eesti Hoiupank vastavalt EPN otsusele 14.04.92.
6	Saaremaa Aktsiapank	06.11.91	18.06.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
7	Pärnu Linnapank	23.12.91	18.06.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
8	Eesti Kirdepank	04.03.92	18.06.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
9	Eesti Kommertspank	16.08.91	19.06.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
10	Balti Krediidipank	27.02.92	01.07.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
11	Rahvusvaheline Kliiringupank	04.03.92	01.07.92	Ei olnud sisulist tegevust alustanud.
12	Tartu Kommertspank	13.02.92	19.12.92	17.11.92 kuulutati välja moratorium; 19.12.92 algas sundlikvideerimine; 21.09.94 kuulutati välja pankrot.
13	Lõuna-Eesti Arengupank	21.06.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; 17.05.93 kuulutati välja pankrot.
14	Lääne-Eesti Pank	15.01.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; 24.03.94 kuulutati välja pankrot.
15	Tallinna Maapank	18.09.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Keila Panga filiaaliks.
16	EKE Pank	04.11.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanka filiaaliks.
17	Pärnu Kommertspank	08.10.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; 17.03.93 kuulutati välja pankrot.
18	Otepää Ühispank	27.06.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; 14.04.93 kuulutati välja pankrot.

19	Viimsi Pank	31.07.91	26.01.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines EVEA Panga filiaaliks.
20	Balti Ühispank	29.08.91	08.02.93	Moratorium 18.11.92-08.02.93; 16.03.93 ühendati Põhja-Eesti Aktsiapangaga Põhja-Eesti Pangaks.
21	Rapla Maapank	16.03.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
22	Võru Maapank	16.03.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
23	Pärnu Maapank	16.03.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
24	Valga Maapank	30.03.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
25	Haapsalu Maapank	30.03.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
26	Paide Maapank	29.04.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
27	Tartu Maapank	01.06.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
28	Harju Maapank	17.06.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
29	Nordpank	29.04.92	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
30	Viljandi Kommertspank	28.06.91	01.03.93	Ei täitnud esitatud kapitalinõuet; ühines Eesti Ühispanga filiaaliks.
31	Revalia Pank	08.03.91	07.03.93	26.01.93 kuulutati välja moratorium; 07.03.93 algas sundlikvideerimine; 11.04.94 kuulutati välja pankrot. Pankrotipesa ostis ära Ukraina INKO Pank.
32	Põhja-Eesti Aktsiapank	01.07.92	16.03.93	17.11.92 kuulutati välja moratorium, mis lõpetati 22.01.93; 04.02.93 pikendati litsentsi; 16.03.93 ühendati Balti Ühispangaga Põhja-Eesti Pangaks.
33	Narva Pank	19.08.91	24.11.93	Alates 27.07.93 moratorium kuni litsentsi lõpetamiseni; 14.12.93 kuulutati välja pankrot. Pankrotipesa ostis Eesti Tööstuse Arengu Pank (Esttexpank).
34	NSVL Ehitus-Tööstuspank			EV Rahandusministeeriumi määrusega likvideeritud 05.04.94 (valitsuse kinnitus määrusele 21.06.94).

35	Eesti Tööstuse Arengu Pank (Esttexpank)	02.08.91	17.11.94	Ühines Eesti Sotsiaalpankaga.
36	Eesti Sotsiaalpank	22.01.91	09.05.95	15.08.94-21.09.94 moratorium; pärast tegevuslitsentsi tühistamist reorganiseerus ESB Finantskontori AS-ks , mille pankrot kuulutati välja 26.08.96.
37	NoWe Pank	30.03.92	09.05.95	Ei täitnud usaldatavusnormatiive; 31.05.95 otsustasid aktsionärid vabatahtliku likvideerimise algatamise.
38	Rahvapank (Põlva Maapank)	27.04.92	20.11.95	Liitus Virumaa Kommertspankaga.
39	Keila Pank	19.06.91	11.12.95	Ei suutnud täita esitatud kapitalinõuet; liitus Virumaa Kommertspankaga.
40	Raepank	16.03.93	28.12.95	Ei suutnud täita esitatud kapitalinõuet; liitus Eesti Forekspankaga.
41	Eesti Maapank	22.01.91	02.01.96	Ei suutnud täita esitatud kapitalinõuet; liitus Virumaa Kommertspankaga , mis vastavalt aktsionäride otsusele nimetati alates 22.10.96 ümber Eesti Maapangaks.
42	Ameerika Balti Pank	26.08.92	09.01.96	Ei suutnud täita esitatud kapitalinõuet; otsustas eneselikvideerimise kasuks.
43	Eesti Tööstuse ja Ehituse Kommertspank	26.11.90	02.09.96	Liitus Eesti Hoiupangaga.
44	Põhja-Eesti Pank	16.03.93	05.01.97	Liitus Eesti Ühispankaga.
45	INKO Balti Pank	29.09.94	02.09.97	Eesti Pank kinnitas aktsionäride üldkoosoleku otsuse panga vabatahtlikust likvideerimisest. 06.01.99 kuulutati välja pankrot . Kustutatud registrist.
46	Eesti Innovatsioonipank	19.06.91	10.09.97	Eesti Panga Nõukogu tühistas tegevuslitsentsi (otsus 10-4/09.09.97). 12.01.99 kuulutati välja sundlikvideerimine . Kustutatud äriregistrist 08.12.2003
47	Eesti Maapank (Virumaa Kommertspank)	22.11.90	29.06.98	Püsivalt maksejõuetu; Eesti Panga Nõukogu tühistas tegevuslitsentsi (otsus 8-1/28.06.98). 24.08.98 kuulutati välja pankrot.
48	Eesti Hoiupank	11.03.92	14.07.98	Liitus Hansapangaga (kanne Äriregistris 20.07.98).
49	Tallinna Pank	08.01.92	14.07.98	Liitus Eesti Ühispankaga (kanne Äriregistris 29.07.98).
50	EVEA Pank	31.07.91	02.10.98	Püsivalt maksejõuetu; Eesti Panga Nõukogu tühistas tegevuslitsentsi (otsus 11-1/01.10.98). 05.02.99 kuulutati välja pankrot .

51	ERA Pank	03.01.91	07.04.99	Moratorium 07.10.98-06.04.99. Püsivalt maksejõuetu; Eesti Panga Nõukogu tühistas tegevuslitsentsi (otsus 3-2/06.04.99). 07.06.99 kuulutati välja pankrot .
52	Eesti Investeeringispank	17.06.92	02.12.98	Liitus Eesti Forekspangaga (Eesti Panga luba ühinemiseks 02.12.98, kanne Äriregistris 18.12.98)
53	Eesti Forekspank	30.06.92	20.01.99	Alates 21.01.99 kannab ärinime AS Optiva Pank .
54	Optiva Pank	21.09.99	28.12.00	Alates 29.12.00 kannab ärinime AS Sampo Pank .

Allikas: www.fi.ee

Seadusandlik raamistik

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Krediidiasutuste seadus või pangaseadus	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Keskpangaseadus (kuni 18/06/93 pangaseaduse peatükk)	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Pankrotiseadus		jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Rahapesu tõkestamise seadus (kuni 01/07/1999 krediitiasutuste seaduse peatükk)					jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Hoiuste tagamise fondi seadus									jah	jah	jah
Finantsinspektsiooni seadus											jah

Pangajärelevalve õigused

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ettekirjutused puuduste likvideerimiseks			jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Krediidiasutuste juhtide tagasikutsumine			jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Nõuded krediitiasutuse juhtide usaldusväärsuse ja ametisobivuse suhtes					jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tegevuse peatamine			jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Tegevusloa tühistamine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Krediidiasutuste likvideerimine	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah
Miimumkapitali nõue				15 mln kr	25 mln kr	50 mln kr	60 mln kr	75 mln kr	5 mln eurot	5 mln eurot	5 mln eurot
Äriplaani realiseeritavuse hindamine					jah	jah	jah	jah	jah	jah	jah

Allikas: Zirnask, V. (2002). 15 aastat Eesti uut pangandust.